

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aslı Gözde AKIŞ

EVDE BAKIM PARASININ EVDE YAŞLI BAKIM SÜRECİNE ETKİSİNİN
BOURDİEU'C BİR YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ

Gerontoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aslı Gözde AKIŞ

**EVDE BAKIM PARASININ EVDE YAŞLI BAKIM SÜRECİNE ETKİSİNİN
BOURDİEU’CÜ BİR YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL

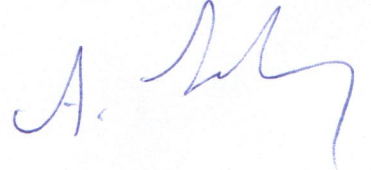
Gerontoloji Ana Bilim Dalı

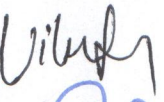
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aslı Gözde AKIŞ'ın bu çalışması jürimiz tarafından Gerontoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ali Sabancı

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Nilüfer K. Yaylagül

Üye : Doç. Dr. Özgür Arun
Olumsuz.

Tez Başlığı: Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisinin Bourdieu'cu Bir Yaklaşımla İncelenmesi: Antalya Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 15/11/2013

Mezuniyet Tarihi : 25/11/2013

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLOLARLAR LİSTESİ.....	iii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Bourdieu'nün Pratik Eylem Kuramı	8
1.1.1 Habitus	9
1.1.2 Alan ve Sermaye	11
1.2 Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yaşlı Bakımı	20
1.2.1 Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	20
1.2.2 Yaşlıların Uzun Dönem Bakımı	31
1.2.3 Evde Bakım Parası	36

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1 Araştırmanın Modeli.....	45
2.2 Veri Toplama Teknikleri	47
2.3 Verilerin Çözümlemesi	48
2.4 Etik Boyut	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1 Bakım Kararının Alınması.....	52
3.1.1 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Yaşlıyla Olan İlişkisi	56
3.1.2 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Bakıcıyla Olan İlişkisi	59
3.1.3 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Diğer Aile Üyeleriyle İlişkisi	64
3.2 Bakım Sürecinde Aile İlişkileri	66
3.3 Evde Bakım Parasının Bakım Sürecine Etkisinin Sermayelere Olan Etkisine İlişkin Bulgular	72
3.3.1 Evde Bakım Parasının Ailelerin Ekonomik Sermayesine Etkisi.....	73
3.3.2 Evde Bakım Parasının Ailelerin Sosyal Sermayesine Etkisi.....	77
3.3.3 Evde Bakım Parasının Ailelerin Simgesel Sermayesine Etkisi.....	81
SONUÇ	86
KAYNAKÇA.....	93
EKLER	112
EK 1 - Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik	112
EK 2 - İzin Formu	121
EK 3 - Onam Formu	122
EK 4 - Görüşme Formu.....	123
EK 5 - Görüşme Özetleri.....	125
EK 6 - Fotoğraflar	131
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 65 Yaş ve Üstü Engelli Nüfus.....	24
Tablo 1.2 Türkiye’de Bulunan Huzurevleri	27
Tablo 1.3 EYHGM’ye Bağlı Rehabilitasyon Merkezleri	28
Tablo 1.4 Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri	28
Tablo 1.5 Türkiye’de Gündüzlü Bakım Merkezleri.....	30
Tablo 2.1 Analiz İçin Hazırlanmış Konu Başlıkları ve Anahtar Temalar.....	49
Tablo 3.1 Bakıcılara Ait Tanıtıcı Tablo	51

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 65+ ve 80+ Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranları	22
Grafik 1.2 Türkiye 1935-2050 Yaşlı Bağımlılık Oranları	23
Grafik 1.3 Seçili Ülkelere Göre 80 Yaş ve Üstü Nüfus.....	35
Grafik 1.4 Seçili Yıllara Göre Türkiye'de 80+ Nüfusun Sayısal Artışı.....	35

KISALTMALAR LİSTESİ

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
EFCIN	Economic and Financial Affairs (Ekonomik ve Mali İşler)
EU	European Union (Avrupa Birliği)
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
ILO	International Labor Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
OECD	İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TUSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
Vb	Ve benzeri

ÖZET

Yaşlılıkta bakım bireylerin kendi kendilerine başedemeyeceği büyüklükte bir toplumsal olgu olması nedeniyle sosyal politikanın da konusudur. 2006 yılında yürürlüğe giren Evde Bakım Parası uygulaması Türkiye’de yaşlı bakımı konusunda bakım sürecini en yüksek maddi yardımla destekleyen bir uygulama olması sebebiyle yaşlılara dönük bakım politikaları açısından önemli bir konudur.

“Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisinin Bourdieu’cü Bir Yaklaşımla İncelenmesi: Antalya Örneği” başlıklı bu tezde, Evde Bakım Parası uygulamasının evde uzun dönem bakımı sağlanan engelli yaşlıların ve bakım sağlayan aile üyesi bakıcılarının bakım sürecindeki ilişkilerine etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bakım sürecinde yer alan bu aktörler, devlet ve bakıcı arasında gerçekleştirilen bir anlaşmayla nesnel bir boyut taşıyan Evde Bakım Parası uygulamasından, öznel bir şekilde etkilenmektedir. Bu çerçevede Bourdieu’nun *habitus*, *sermaye*, *strateji* kavramlarının yer aldığı *Pratik Eylem Kuramı* dâhilinde, bakım sürecinde yer alan aktörlerin birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinin bakım sürecini nasıl etkilediği incelenmiştir.

Yapılan bu Yüksek Lisans Tez Araştırması’nda nitel araştırma tasarımı geliştirilmiştir. Bu araştırmada, Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü Evde Bakım Merkezi aracılığıyla ulaşılan, en küçüğü 37 yaşında en büyüğü 77 yaşında olan 10 kişi ile görüşülmüştür. Araştırmada yer alan katılımcılar, araştırmanın yapıldığı tarihten geriye doğru evde bakım maaşını en az bir yıl süre ile alan, 65 yaş ve üzeri bakıma muhtaç durumdaki yaşlısına bakan, aile üyeleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada, katılımcılardan imzalı onam formu alınarak katılımcıların evlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada bakım kararının alınma sürecini, bakım parasının bakım sürecindeki etkisini ve bakıcı-yaşlı ilişkisi çerçevesinde bakım sürecinde yeni stratejiler geliştirildiği ve bu stratejilerin ailelerin sermaye mücadelesinde etkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda Evde Bakım Parasının, bakım sürecinde aile üyesi bakıcıların ekonomik ve simgesel sermayelerine katkıda bulunurken, sosyal sermayelerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Evde Bakım Parası, yaşlı bakımı, ekonomik sermaye, sosyal sermaye, simgesel sermaye.

ABSTRACT

Care in old age is a social phenomenon that individuals cannot cope on their own, that is why it is also a subject of social policy. Home Care Allowance which has become valid in 2006 is an important application in terms of care policy, because it is the most financially supportive application for the process of care in old age in Turkey.

In this Master's Thesis, titled as "The Bourdieusian Approach to the Effect of Home Care Allowance on the Process of Home Care for Elderly: The Case of Antalya", it is aimed to reveal the effect of Home Care Allowance on the relation between the disabled older people who are provided long-term care at home and the family members who provide care as caregiver in the process of care.

These actors who are involved in the process of care are subjectively affected by Home Care Allowance which also has an objective dimension because of the alliance between the government and caregivers. In this framework, and within *The Practical Act Theory* of Bourdieu including *habitus, capital and strategy* notions, it is examined how the relation among the actors in the process of care and the relation between these actors and their environment affect the process of care.

The research in this Master's Thesis is based on Qualitative Research Design. Interviews were carried out with 10 people, who were reached via *The Branch Office of Old Care Services of The Department of Social Services of Antalya Metropolitan Municipality*, and participants' minimum age is 37 and maximum age is 77. Participants were chosen as the ones who had received Home Care Allowance at least one year before the interviews, and the family members who provide care for the older person in their family who is 65 and older and in the need of care. After giving information about the research and participants signed informed consent, the interviews were carried out in participants' houses.

In this research; the process of making caregiving decision, family relationships, and the effect of Home Care Allowance on the capitals in the process of care were analyzed. In the light of these analyses, the findings show that caregivers develop different strategies associated with the process of care, and also these strategies which caregivers develop have impact on the struggle over economic, social and symbolic capital. The research also shows that Home Care

Allowance, in the process of care, not only contributes to the economic and symbolic capital of the family member caregiver, but also affects social capital in a negative way.

Keywords: Home care allowance, elderly care, economic capital, social capital, symbolic capital

ÖNSÖZ

Gerontoloji Bölümünün kurulmasında sonsuz emeği olan ve bu bölümü bize kazandıran Sayın Prof. Dr. İsmail TUFAN'a,

Yükseköğrenimim boyunca bana destek olan Gerontoloji Bölüm Başkanı Sayın Özgür ARUN'a,

Araştırmanın her aşamasında beni yönlendiren, yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Korkmaz YAYLAGÜL'e,

Manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Suzan YAZICI'ya,

Araştırma kapsamında bana yardımcı olan Antalya Büyükşehir Belediyesi Evde Bakım Merkezi'ne ve Doktor Vesile Aydan İZGİ'ye,

Gerontoloji Bölümü mensubu tüm hocalarıma,

Desteğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım, Gerontoloji Bölümü araştırma görevlisi Çağlar ARSLANER'e, Esra KAVASOĞLU'na ve Serpil ÖNALGİL'e,

Hayatımın her döneminde yanımda ve bana destek olan Sevgili AİLEM'e ve Sevgili Eşim Çetin AKIŞ'a,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım...

Aslı Gözde AKIŞ
Antalya, 2013

GİRİŞ

Dünya çapında yaşlı nüfus hızlı bir şekilde artmaktadır. Ülkelerin gelişme düzeylerine bağlı olarak farklı oranlarda kendini gösteren nüfusun yaşlanması bugün dünyanın birçok ülke ve bölgesinde meydana gelen bir fenomendir (UN, 2012). Doğum oranları ve ölüm oranlarındaki düşüş gibi iki temel olgu nedeniyle meydana gelen bu demografik değişim, yaşlı nüfustaki artışa katkı sağlamaktadır. Bugün dünyanın birçok ülkesinde nüfusun yaşlanması olarak nitelendirilen bu değişim, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının artmasıyla da açıklanmaktadır (TUSİAD, 2010). İçinde bulunduğumuz zamanı 'yaşlıların yüzyılı' olarak değerlendiren Birleşmiş Milletler, yaşlı nüfusun dünya çapında bu denli artmasını beslenme, sağlık, eğitim, teknoloji ve ekonomi gibi alanlarda ilerleme kaydedildiğinin bir göstergesi olduğunu, bunun yanı sıra 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunda her 5 kişiden birinin yaşlı olacağı (UN, 2010) öngörüsüyle de yaşlanan nüfusa yönelik yatırımlarla, doğacak her türlü ihtiyaca hazırlık yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (UN, 2012, s. 12).

Yaşlanan nüfus özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir artış göstermektedir. Bugün dünyanın onbeş ülkesinde her birinin kendi içinde yaşlı nüfusu on milyondan fazladır ve bu ülkelerin yedisi gelişmekte olan ülkelere olmaktadır (UN, 2010). Şu an genç bir nüfusa sahip olan ülkemiz de aslında kısa bir süre sonra yaşlı nüfusun yüksek olduğu ülkelere biri olacaktır. 2013 verilerine göre % 7,7 olan yaşlı nüfus oranı 2020'de %10,2'ye ulaşacaktır (TUİK, 2013). Aynı zamanda nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye'de yaşlı nüfus oranının toplam nüfus içinde 2050 yılında %20,8'e, 2075 yılında ise %27,7'ye ulaşması beklenmektedir (TUİK, 2012). Birleşmiş Milletler' in, toplam nüfusunun %15'i altmış beş yaş ve üzeri olan ülkeleri "yaşlı nüfus" olarak adlandırdığı göz önünde bulundurulursa, nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye 2050 yılından önce "yaşlı nüfus" kategorisine girecektir (Yaş ve Ergin, 2013).

Bu demografik değişim, toplumda gelir, sağlık ve bakım ihtiyacına olan talebin artmasına neden olabilmektedir (UN, 2012). Bu anlamda dünya genelinde yaşlı sayısındaki artışla, ülkelerin vatandaşlarına yönelik olarak geliştirdikleri sosyal politikalarını bu talebe yönelik yapılandırılması bir ihtiyaç olarak görülebilir. Çünkü sosyal politikalar, siyasal ve toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşmalardan etkilenecek, devlete ait ve topluma yönelik, devletin vatandaşlarının refah ve iyiliğini gözeterek yapılandırılmaktadır (Koray, 2007).

Yaşlılıkta gelir güvenliğinin sağlanması dünya çapında beklenen bir durumdur (UN, 2012). Yaşlılıkta yoksulluk, özellikle gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir problemdir. Türkiye’de nüfusun %7,7’sini oluşturan 65 yaş ve üstü nüfus için OECD ülkeleri ortalamasından daha yüksek yaşlı yoksulluğu görülmektedir. OECD ülkeleri için yaşlı yoksulluk oranı % 13,5 iken Türkiye’nin yaşlı yoksulluk oranı % 15,1’dir. Özellikle yaşlılıklarında yalnızlıkla da baş başa kalan birçok kişinin olması, yoksulluk riskini bir kat daha arttırmaktadır. Tek başına yaşayan kişiler için OECD ortalaması % 25 iken Türkiye ortalaması % 37,8’e çıkmaktadır (OECD, 2013, s. 265). Tek başına yaşayan bu kişilerin % 49,3’ünü yaşlı nüfus oluşturmaktadır ve bunların % 14,9’u yoksulluk riski altındadır (TUİK, 2013). Buna ek olarak yetişkinlik döneminde kayıt dışı sektörde çalışanlar, yaşlılıklarında yoksulluk ya da genel sosyal yardımlara daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Düşük ücretlerle çalışan ve aynı zamanda emeklilik hakkından yararlanamayan büyük bir kesim yaşlılıklarında en azından asgari bir gelir desteğine ihtiyaç duyar hale gelmektedir (Buğra, 2010).

Yaşlanan nüfusun diğer bir ihtiyacı ise bakım alanında ortaya çıkmaktadır. Bakıma muhtaçlık kişilerin yaşamlarını idame ettirebilmelerinde başkalarına kısmen veya tam bağımlı olmalarına vurgu yapan bir durumdur (Tufan ve Arun, 2006). Akademik çalışmalar bugün bakıma muhtaç 1,75 milyon civarında yaşlı olduğu yönündedir (Tufan, 2012). Aynı zamanda yaşa bağlı olarak kronik hastalıkların ve buna bağlı engellilik durumunun yüksek olması sebebiyle de birçok kişi yaşlılığında bakıma muhtaçlık riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir (Verbrugge ve Jette, 1994). Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde bakım ihtiyacının karşılanması ise genellikle evde aile üyeleri tarafından sağlanmaktadır (Aksayan ve Çimete, 1998; Danış, 2004; Bilgili, 2003; Tufan, 2007; Font, 2010; Jang ve diğerleri, 2012). Bunun temel sebebi, Türkiye için devletin bu alanda uyguladığı politikaların ve geleneksel değerler bağlamında şekillenen bakım ilişkilerinin aile eksenli olması ve kurumsal açıdan imkânların kısıtlı olması olabilir. Bugün Türkiye’de bakım veren rehabilitasyon merkezi sayısı 79 ve hizmet verdiği kapasite 6.035’dir. Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ise 150 tanedir ve kapasitesi 13.121’dir. Ailelerin mevcut yüklerini hafifleteceği düşünülen gündüz bakım merkezlerinin sayısı ise sadece 6’dır (ASPB, 2013). Bu rakamlar eğer bakıma muhtaç yaşlılar ve aileleri tarafından talep edilirse mevcut bakım ihtiyacının karşılanmasında kurumsal anlamda yeterli sayıda bir yapılanmanın olmadığına göstergesidir.

Yaşlılıkta bakım ihtiyacının karşılanması bakıma muhtaç durumda olanların yanında aynı zamanda toplumların, ailelerin ve bireylerin hayatlarında önemli değişimleri içermekte ve bu kişilerin yaşam seyirlerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır (Settersen, 2003). Bakım işi

bakıma muhtaç kişiye verilen fiziki yardımın yanında, maddi ve duygusal bir boyuta da sahiptir. Bu durum da toplumsal refahı, toplumdaki kişilerin yaşam kalitelerini etkilemesi açısından son derece önemlidir. Bunun sağlanması için toplumun tümüne yönelik olarak geliştirilecek bir bakım sigortasının olması önemlidir.

Bakım sigortası, vatandaşlık temelinde yaşlıların ve aynı zamanda tüm toplumun şimdi ve geleceğe yönelik sosyal bakım hizmetleri ve maddi yardımlarla bakım ihtiyaçlarını karşılamayı içerir. Gelir durumu ne olursa olsun bakıma ve yardıma gereksinim duyan tüm ihtiyaç sahiplerine, özellikle de yaşlıların ve ailelerinin yaşam haklarının güvence altına alınmasına yönelik uygulamaların esas alınmasını gerektirir. Çünkü bakıma muhtaçlık sadece bu durumda olanları değil aynı zamanda bu kişilerin ailelerini ve toplumun tümünü etkiler. Bakıma muhtaçlık riskinin ilişkilendiği bakım sigortası ilk kez 1995 yılında Alman sosyal sigortalar sisteminde gerçekleştirilmiştir (Arntz ve diğerleri, 2007). Bu sistem hangi yaşta olursa olsun Alman devletinde yaşayan bakıma muhtaç hale gelmiş kişileri ve yakınlarını güvence altına alan bir yapıya sahiptir (Seyyar ve Oğlak, 2004; Arntz ve diğerleri, 2007). Almanya’da olduğu gibi Türkiye’de de toplumun her kesimini kapsayan bir bakım sigortası sistemine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Konusu

Yaşlılıkta güvenli bir yaşam vatandaşların temel hakkıdır ve sosyal devlet anlayışı gereği bunun sağlanması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında devletin görevi olarak belirtilmiştir (T.C. Anayasası, 1982, s. 11). Bu sosyal devlet anlayışı, devletin vatandaşlarının eşit ve adaletli bir şekilde yaşamalarını sağlayacak düzenlemelerini sosyal devlet ilkeleri bakımından, sosyal politikaları aracılığıyla gerçekleştirilmesi yönündedir (T.C. Anayasası, 1982, s. 1). Sosyal politikalar, ekonomik ve çevresel olmak üzere temel sosyal riskleri ele alır ve toplumdaki dezavantajlı kesim veya konuların iyileştirilmesine yönelik girişimleri kapsar (Gladstone, 2011). Günümüzde yaşlılık bu sosyal risklerle doğrudan ilgili olan bir olgu olarak görülmekte ve bu nedenle de dezavantajlı (özel olarak korunması gereken) kesimler arasında yer almaktadır (Bedir, 2012, s. 6-9).

Ülkemizde yaşlılara yönelik olarak sosyal politikalar; bakım hizmetleri, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik sistemini içermektedir (Altan ve Şişman, 2003). 2006 yılında düzenlenen Evde Bakım Parası uygulamasıyla, bakıma muhtaç kişilere yönelik ve bu kişilerin bakıcılarına verilen bir ücret karşılığında bakım işinin aile üyeleri tarafından karşılanması sağlanmıştır. ‘Evde Bakım Parası’, bakıma muhtaç kişilerin bakımı konusunda

aileye veya bakımı veren kişiye ekonomik açıdan yardım sağlama amacı taşıyan bir ödenek olması sebebiyle yaşlılara yönelik bir sosyal politika uygulamasıdır. Ülkemizde bakım sigortası gibi henüz kapsamlı bir uygulama olmasa da bu yüksek lisans araştırmasına konu olan Evde Bakım Parası uygulaması, bakım konusunda atılan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın Sorunu ve Amacı

Bakım konusunda yapılan çalışmalar genellikle aile odaklı yaklaşımlardan oluşmakla birlikte, ailenin toplumsal ve siyasal yapılanmalardan nasıl etkilendiğini de göstermektedir. Sheldon (1948) ve Townsend (1957)'in gerontoloji literatürünün erken dönemlerinde bakım ile ilgili olarak yaşlıların aile bakımı ve kuşaklar arası ilişkileri gözetenek ele aldığı çalışmaları yer almaktadır (Victor, 2005, s. 228). Ancak gerontoloji alanında bakımla ilgili akademik çalışmaların özellikle feminist yaklaşım ile beraber öneminin arttığı söylenebilir (Qureshi ve Walker, 1989; Hooyman ve Gonyea, 1999; Victor, 2005). Bakım ile ilgili çalışmalar, bakımın doğasını (Meyer, 2000) ve kimler tarafından sağlandığını (Byrne ve diğerleri, 2008; Mentzakis ve diğerleri, 2009; Thompson, 2002), bakımın pozitif ve negatif yönleri (Walker ve diğerleri, 1996; McKee ve diğerleri, 2008), aile ve kurum bakımı (Merrill, 1997; Olson, 2003), kuşaklar arası ilişkiler (Roit, 2007) ve yaşlıların uzun dönem bakım maliyeti (Bowes, 2007) gibi alanlarda yoğunlaşan çalışmalarla devam etmiştir. Bu araştırma alanlarının merkezinde ise ailenin verdiği bakım yer almaktadır. Finch ve Groves (1983), bakımın doğasını incelerken kadının bakım işindeki yerini aslında mevcut politikaların cinsiyetçi varsayımları temel aldığı yönünde eleştirmişlerdir. Qureshi ve Walker'ın (1989) çalışmasında yaşlılar ve ailelerinin ilişkileri üzerinde durulmuş ve bakım ihtiyacı, bakımla ilgili davranış kalıplarının belirlenmesi, engellilik ve bağımlılık durumu gibi alanlar, devletin yaşlılık politikaları bağlamında değerlendirilmiştir. Ungerson (1995)'da kadınların bakım sürecindeki yerini ve kurum dışı bakımın sevgi ve şefkate dayalı yönünün giderek 'metalaştırılması'nı ele almıştır. Bu bağlamda ücretli ve ücretsiz bakımın nasıl toplumsal cinsiyet temelinde bakım ilişkilerini etkilediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Benzer olarak Leira ve Saraceno' da (2002) bakımda yer alan aktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerini sosyal devlet bağlamında incelemişlerdir. Ungerson (2004), Avusturya, Fransa, İtalya, Hollanda ve İngiltere'de her ülkeden 10 bakıcıyla yapılan, bu ülkelerin farklı şekillerde düzenlenmiş bakım ödemelerinin karşılaştırıldığı nitel bir çalışmada, aile bakıcılarının bakım sürecinde bakım ödemeleriyle şekillenen ilişkilerinin nasıl ve ne yönde değiştiği değerlendirilmiştir. Bakım ihtiyacının giderek artmasıyla birlikte uzun dönem bakım odaklı, gelecek sosyal bakım politikalarının nasıl şekilleneceği konusunda Simonazzi (2012), aile, toplum ve devlet destekli uygulamaların öneminden bahsetmiştir.

Ailenin sağladığı bakımın sosyal politikalara olan etkisi üzerine Fine (2012)'nin yaptığı çalışma, toplum temelli bakım ve evde bakım gibi uygulamaların gelecekte ihtiyacın karşılanmasında nasıl bir etkiye sahip olacağını tartışır.

Ülkemizde ise bakımla ilgili çalışmaların kurum bakımı ve kurum dışı bakım (Aksayan ve Çimete, 1998; Danış, 2004; Tufan, 2008; Öztop ve diğerleri, 2008; Erdil, 2009), bakımyükü (Bilgili, 2003; Yılmaz ve Turan, 2007; Arpacı, 2009; Karataş, 2011) gibi alanlarda yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında bakımın sosyal ve politik yönünün ele alındığı çalışmalar da mevcuttur (Tufan, 2006; Oğlak, 2011; Arun, 2013). Ülkemizde yapılan çalışmalarda Türk toplumunda ailenin, bakım sürecinde birincil önemde olan bir kurum olması nedeniyle, ailenin bakım işinde temel bir yeri vardır. Bu bağlamda günümüz sosyal politikaları da aileyi toplumun devam ettirilmesinde istikrarlı ve yeniden üretim süreçlerinde önemli bir kaynak olarak görür (ASPB, 2011, s. 29). Ancak bu görüş aile üyelerinin bakım işini, ailenin sırtına yükleyen bir anlayışı getirmektedir. Bu sebeple de bu durum hem aile içi hem de aileler arası eşitsizliklerin ortaya çıkmasında etkili olabilir.

Bakım süreci toplumun, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarıyla ilintili bir takım düzenlemelerden etkilenmektedir. Bu nedenle, nesnel koşulların bu süreci etkilediği görülmektedir. Ancak bakım alanlar ve bakıcılar, aile üyeleri, diğer profesyoneller gibi birçok aktörün içinde yer aldığı bir süreç olarak önemli ölçüde de öznel bir boyut taşımaktadır.

Evde bakım süreci ve Evde Bakım Parasının öznel süreçlerle ilişkisinin bakım sürecine etkisi, yaşlılık ve bakım açısından önemli bir sorundur ve yaşlılık çalışmalarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu yönüyle ülkemizde henüz yeni bir uygulama olan Evde Bakım Parasının bakım sürecine etkisini ortaya koyması açısından bakımla ilgili bu konuya yönelik gerontolojik araştırmalara da katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı Türkiye’de evde bakım politikasına yönelik olarak nesnel koşullara sahip Evde Bakım Parası uygulamasının, öznel bir boyuta sahip bakım sürecinde bakıcı-yaşlı, bakıcı-diğer aile üyeleri arasındaki ilişkileri Bourdieu’nun Pratik Eylem Kuramında yer alan sermayeler açısından nasıl ve ne yönde etkilediğini ve bakım sürecinde geliştirilen stratejileri ortaya koymaktır.

Araştırmanın Problem Cümleleri

Bu araştırma, belirtilen amaca uygun olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aramaktadır:

1. Aile üyesi bakıcıların, bakıma muhtaç yaşlılarına bakım kararını almalarında neler etkilidir?
2. Evde bakım parası uygulaması evde yaşlılarına bakım veren kişilerin bakım alanındaki stratejilerini nasıl etkilemektedir?
3. Evde bakım parası, bakıcıların ekonomik, sosyal ve simgesel sermayeleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı (yarı yapılandırılmış görüşme formu) araştırma amaçlarına uygun verilerin toplanmasında, aranan şartları taşımaktadır.

Aile üyesi bakıcıların veri toplama araçlarına verecekleri cevapların geçerli ve güvenilir olacağı varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma; Antalya merkezde yaşayan, Evde Bakım Parası alan ve 65 yaş ve üstü kişilere bakan aile üyesi on bakıcıyla, sınırlıdır.

Araştırmada bakım sürecinde ilişkilerin dönüşümü açısından daha detaylı bilgi sağlayacağı düşüncesiyle bakıma muhtaç yaşlılarla da görüşülmek istenmiştir. Ancak zaman darlığı, görüşmeye istekli ve uygun kişi bulunmasının zor olması sebebiyle, yaşlılarla ilgili alınan bilgilerin ancak bakıcılar vasıtasıyla sağlanması bir sınırlılıktır.

Tanımlar

Yaşlı: Yaşanılan yıl bakımından 65 ve üzeri yaşta olan bireyler yaşlı olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2010). Dünya sağlık örgütü yaşlıları, 65-74 genç yaşlı; 75-84 yaşlı yaşlı; 85 yaş ve üzeri çok yaşlı olarak 3 grupta tanımlayarak ele almaktadır (WHO, 2010).

Yaşlılık: Kişinin çevreye uyum sağlama yeteneğinin giderek azalması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2010). Modern tanıma baktığımızda ise; kişinin aktif çalışma dönemini tamamlayarak, sosyal güvenlik sisteminin katkısıyla ya da birikimleriyle yaşadığı süreci belirtmektedir (Güler, 1998).

Bakıma Muhtaçlık: İleri derecede veya birden fazla engellilik, ağır derecede kronik hastalık, yaşlılık ve/veya bütün bunların birlikte yaşanmasından dolayı meydana gelen durumlarda kişinin kendi vücut bakımında, beslenmesinde, hareket yeteneğinde ve ev işlerinde bir başkasının desteğine ihtiyaç duyulmasıdır (SHÇEK, 2011).

Bakıma Muhtaç Yaşlı: Engellilik sınıflandırmasına göre ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan 65 yaş ve üstü kişidir (SHÇEK, 2011).

Yoksulluk: Yoksulluk genel olarak bir halkın ya da onun belirli bir kesiminin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmek için gıda, giyim ve barınak gibi sadece en basit ihtiyaç maddelerini karşılayabilmesi olgusu olarak tanımlanmıştır (Uzun, 2003).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın çerçevesini oluşturan Bourdieu'nun Pratik Eylem Kuramında yer alan habitus, alan ve sermayeler, yaşlılara yönelik sosyal politikalar, Evde Bakım Parası uygulaması açıklanmıştır.

1.1. Bourdieu'nün Pratik Eylem Kuramı

Bourdieu, iktidar ve egemenlik ilişkilerinin toplumsal pratiklere nasıl yansıdığını açıklamak için pratik eylem kuramını oluşturur. Eylem kuramını bireylerin ve grupların sosyal dünyaya ilişkin davranış, deneyim ve düşüncelerini açıklamak amacıyla geliştirir (Jenkins, 1992). Ancak bunun birey ve grupların deneyim ve pratiklerinin nesnel koşullarla birlikte sosyal ve kültürel yapılardan etkilenme biçimlerini içeren bir yaklaşımla açıklar (Calhoun ve diğerleri, 1993, s. 3). Sosyal hayatı, maddi koşullara bağlı aktörden ve düşünceden bağımsız bir nesnellikle ya da bireysel görüşler ve inanışlar gibi aktör ve düşünceye bağımlı bir öznellikte açıklamanın tek başına yeterli olmayacağını savunur (Brubaker, 2004, s. 749). Sosyal yaşamın temeli ve koşulu fiziki olanaklardır ancak bunlar davranışları, büyük ölçüde kişisel inançlar, eğilimler ve deneyimler vasıtasıyla etkiler. Sosyal yaşam, kişilerin faaliyet ve deneyimlerinin bir araya gelmesiyle var olur ama bu karakterler, varoluşun fiziki olanaklarına ve olaylardan bağımsız ve öncelikli olan sosyal gerçeklerine bağlı olarak -simgesel faaliyetleri de içeren- pratiklerin altında şekillenmiştir. Öznellik, sosyal gerçeklik ve sosyal oluşum gibi dış kısıtlamaları reddeder; ama nesnellik de, öznelğin tarafsızlığını ve suretin gerçekliğini reddeder; çünkü kişilerin sosyal hayatın içinde ve dışında yaşadığı deneyimleri ve bununla ilgili fikirlerin ve gerçekliğin temelini oluşturduğu anlayışını tanımaz. Bourdieu, fiziki olanaklarla sembolik özelliklerin ve kısıtlayıcı sosyal gerçeklerle, yaşayan, idrak eden, katılan kişiler arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmaya dayanan bir teori vasıtasıyla toplumsal olguların açıklanabileceğini savunur (Brubaker, 2004, s. 750). Bu anlamda toplumsal ve zihinsel yapılar bir “inşa ve karşılıklılık” ilişkisi içerisindedir (Waquant, 2010, s. 61). Birey ve toplum birbirinden ayrı olarak görülmekten ziyade aynı toplumsal gerçekliğin iki boyutu gibi ilişkisel olarak inşa edilir (Swartz, 2011, s. 138).

Bourdieu pratik kuramını “[habitus](sermaye)] + alan = pratik” şeklinde formüle etmiştir (Bourdieu, 1984, s. 101). Bu ilişkisel yaklaşımın temellendirilmesinde de Bourdieu'nun, sosyal

yapılar ile sosyal eylem arasında bağ kurmaya yarayan, bireylerin günlük yaşamındaki toplumsal pratiklerine vurgu yapan Habitus kavramsallaştırması ilk bahsedilecek konudur.

1.1.1 Habitus

Habitus kavram olarak Latince kökenli bir sözcük olup ‘alışkanlık’ anlamına gelir (TDK, 2013). Bourdieu ise bu kavramı alışkanlık gibi tekrarlar sonucunda elde edilen hem zihinsel hem de bedensel olarak tanınan bir şey olarak açıklar.

Habitus, aktörlerin toplumsal düzen içerisindeki konumlarına bağlı olarak üstlendikleri rolleri oynamalarını içerir. Bunu yaparken de biyolojik bir varlık olan bireyi sosyo-kültürel düzende şekillendirir. Habitus, faillerin eylemlerinin pratik olarak içselleştirilmesi sonucu ve aynı zamanda zihinsel eğilimler (sınıf, dil, toplumsal cinsiyet) setini anlatır (Çeğin ve Tatlıcan, 2010, s. 315). Bu bakımdan habitus doğuştan gelen bir yeti değil aile ya da benzer gruplarda mensup olunan sınıfa göre değişen sosyalleşme deneyimlerine dayalı olarak ‘yapılanmış bir yapı’ dır (Swartz, 2011, s. 147). Habitus, “bir kişinin sahip olduğu bir şey değil, kişinin olduğu bir şeydir” (Bourdieu, 1992). Çünkü habitus, eyleyenlerin içinde bir form olarak yer alır ve eyleyenlerin kendini evinde hissetmelerini sağlar. Bu anlamda habitus eyleyenleri içerden yöneten yapılandırıcı bir mekanizma olarak kalıcı ve değiştirilebilir sistemler olarak da açıklanır (Bourdieu, 1977, s. 86).

Bourdieu, insan davranışının çikara yönelik olduğunu anlatmak için eylem yerine strateji kavramsallaştırmasını kullanır. Eylemin strateji olarak açıklanması, tek tek pratiklerin temelde çikara dayalı olduğunu, aktörlerin içinde buldukları durumlardan avantaj elde etmeye çalıştıklarını anlatır. Ancak eyleyenler, hesaplı bir şekilde hedeflerinin peşinde olmak yerine zaman içerisinde, örtük olarak çikara yönelir (Swartz, 2011, s. 99). Bourdieu, pratik ve yatınlığa bağlı olarak farkına varılmayacak kadar içselleştirilmiş bir çikardan bahseder ve bu sebeple bunun bilinçdışı olduğunu savunur. Bu durum habitus sayesinde meydana gelir. Eyleyenler bu sayede stratejiler geliştirebilirler. Bu stratejiler sermayelerin elde edilmesinde önemlidir.

Eyleyenler toplumda sermayelerini arttırma mücadelesi içerisindeyler. Bunu yaparken de önlerinde duran seçenekler içinden kendine uygun ve kendisi için en faydalı olanını tercih ederler. Bu anlamda geliştirilen stratejilerin güdüleyicisi ve eyleyenleri hareket etmeye yönelten şey olarak ‘çikar’ devreye girer. Ancak eyleyenler tarafından bu durum doğal bir süreçmiş gibi algılanır. Bourdieu’da bu ‘bilinçdışılık ilkesi’ne işaret eder yani, toplumsal olguların nedenlerinin bireylerin bilinçlerinde değil, onların içinde yer aldıkları nesnel ilişkiler

sistemi içerisinde bulunabileceğini söyler (Waquant, 2010, s. 59). Bu nesnel ilişkiler sistemi, aktörlerin eylemlerini biçimlendirmekte ve aktörlerin sahip oldukları habituslarını şekillendiren algı kategorilerini etkilemektedir. Böylece yapılan edimler olağanlık kazanmakta ve ‘kendinden beklenenin bu’ olduğu ruhunu katmaktadır. Bu anlamda habitus eyleyenlerin amaçlarını özgür ama belli sınırlar içinde oluşturabilmelerini sağlar (Leledakis, 2000, s. 115). Yani bireysel çıkarlar, toplumsal konumlarına bağlı olarak belirlenir. En karlı stratejilerin her türlü hesaplamanın dışında, nesnel yapılara uygun nesnel habituslar tarafından üretildiğini belirten Bourdieu, bir yandan da çıkarların bilinçli bir şekilde de eyleme dönüşebildiğini ifade etmektedir (Bourdieu, 1977, s. 214). Bu nedenle Bourdieu’nun kuramında stratejilerin bazen bilinçli bazen de bilinçdışı bir nitelik kazanması ve bu ikisi arasında tutarlı bir ayrımın olmaması çeşitli yazarlarca eleştirilmiştir (Gartman, 1991; Jenkins, 1992).

Habitus, aktörlerin çeşitli durumlarla baş etmesini sağlayan strateji üretme ilkesi olarak yer alır. Bu sayede aktörler neyi nasıl yapacakları (Özbudun ve Şafak, 2005, s. 344), neyin mantıklı ya da mantıksız olduğu habitus sayesinde bilinir. Bourdieu burada sosyalleşmeden bahseder. İlk sosyalleşmenin görüldüğü çocukluk yıllarında öğrenilen kültürel davranışlar, habitusun bir parçasıdır. Habitus aile ve okulla birlikte eş zamanlı yapılaşmanın ürünü olarak şekillenir (Leledakis, 2000, s. 113). Birey, çocukluk yıllarında mensup olduğu ailenin toplumsal konumu dâhilinde toplumsal düzenin kurallarını öğrenir. Cinsiyetler arası iş bölümü, ev içindeki nesnel, tüketim tarzları, anne-baba ve çocuk ilişkisi gibi ilişki ve davranış kalıplarını öğrenerek yaşantısındaki oyunlarla ilgili kendine özgü yeni eylem biçimleri geliştirir (Bourdieu, 1977). Böylece temel toplumsal hayat koşulları, yatkinlıklara dönüşecek şekilde içselleştirilir ve davranışlara yansır. Bu eylem biçimleri öğretilen ve birey tarafından seçilen davranış kalıplarının bir sentezi niteliğindedir ve bu durum toplumsal düzeninin yeniden üretilmesinde etkindir.

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler hem kurumsal hem de bireysel anlamda bir etkiye sahiptir. Geçmiş deneyimlere bağlı olarak şimdiki eğilimlerimizi belirleyen habitus bu anlamda tarihin bir ürünüdür. Habitus, bireysel ve kolektif pratikleri üretir ve bunlar aynı zamanda tarihsel bağlamda habitusu şekillendirir (Bourdieu, 1992, s. 54).

Habitus geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki ilişkiye vurgu yapmasının yanı sıra bireysel ve toplumsal, öznel ve nesnel, aktör ve yapı bağlamında da bir anlama sahiptir ve bu ikilikler arasındaki ilişkiyi temsil eder. Habitus, bireysel ve toplumsal anlamda şunu ifade eder; eyleyenlerin elbette deneyimleri vasıtasıyla edindikleri kendi öznel ve benzersiz pratikleri olabilir ancak benzer sosyal sınıf, cinsiyet, milliyet, meslek, bölge gibi paylaşılan alanlar,

benzer pratikleri içerir. Örneğin, aynı sosyal sınıfın üyeleri yapısal olarak benzer pozisyonları paylaşırlar ve bu pozisyonlar vasıtasıyla sahip olunan yapı, süreç ve sosyal ilişkiler tarafından şekillenen unsurlar, bireylerin deneyimlerinin birbirine benzemesine neden olur. Sınıfsal aidiyetler bağlamında farklı beğenileri ortaya koyan tercihler, aile veya belli sınıfsal çevrede öğrenilerek nesilden nesile aktarılır (Aktay, 2010, s. 477).

Bourdieu'a göre sosyal hayat, bireylerin davranış ve pratiklerinin basitçe bir toplamı olarak anlaşılmalıdır. Bireyler, pratikleri vasıtasıyla sosyal yaşamı, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde üretir ve yeniden üretirler (Bourdieu, 1977, s. 79). Bu pratikler, toplumsal yapılar tarafından belirlenen ve bunlardan etkilenen birey-üstü yapılar ve öznel koşullar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bakımdan habitus, öznellik ve nesnellik arasındaki uçurumun aşılmasında da bir köprü olarak inşa edilmiştir (Jenkins, 1992, s. 45).

Başkalarından farklı olarak bireylerin davranışları, seçimleri vasıtasıyla belirlenir (Maton, 2008, s. 52). Ancak bu seçimler sahip olunan habitusun içinde yer aldığı toplumsal konumun izin verdiği ölçüdedir. Çünkü habitusun aynı zamanda bireylerin sosyal seyrinin ve konumunun bir ürünü olması, farklı sosyal koşullarda bulunan kişilerin farklı yatkinlıklara sahip olduklarını anlatır (Ünal, 2010, s. 175-76). Bu anlamda Bourdieu'nun pratik kuramı, toplumsal eşitsizliğin mevcudiyetine ve yeniden üretilmesine göndermede bulunur.

Bu tezde habitus, Evde Bakım Parası uygulamasından yararlanan aile üyesi bakıcıların, ailelerinin ve yaşlıların bakım öncesi ve sürecinde davranışlarının, yatkinlıklarının, bakımla ilgili pratiklerinin hangi koşullardan etkilenerek meydana geldiğini anlamaya çalışırken işlevsel olmaktadır.

1.1.2 Alan ve Sermaye

Bourdieu'nun pratik kuramını belirleyen ve habitusun açıklayıcısı olarak kilit önemi olan alan ve sermaye kavramsallaştırmaları da bu tezin temel kavramlarındandır. Alan habitusun yer aldığı toplumsal ortamın yapısını gösterir. Habitus toplumsal yapıların içselleştirilmesini içerirken, alan habitusun nesnelleşmesi ya da dışsallaşmasıdır (Vanderberghe, 2012, s. 408). Yani bireysel eylemler, toplumsal yapıların devam ettirilmesinde önemlidir ve bu habitus vasıtasıyla gerçekleşir. Nesnel yapılar da öznel yatkinlıkları etkiler ve yeniden üretirler. Bu alanlar kendi davranış ve biliş tarzından oluşur ve her habitus da bu iki eğilimi de içerir. Bourdieu bunun için 'her kişisel eğilim sistemi (habitus) diğerlerinin yapısal bir çeşitlemesidir' der (Timur, 2011, s. 212).

Bourdieu alanı şöyle açıklar;

Çözümleyici açıdan alan, konumlar arasındaki nesnel bağıntıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlanabilir. Bu konumlar, varoluşları ve kendilerini işgal edenlere, eyleycilere ya da kurumlara dayattıkları belirlenimler açısından, farklı iktidar (sermaye) türlerinin dağılım yapısındaki mevcut ve potansiyel durumlarıyla, ayrıca diğer konumlara nesnel bağıntılarıyla (tahakküm, itaat, benzeşme, vb.) nesnel olarak tanımlanır. Söz konusu iktidar ya da sermaye türlerine sahip olmak, alanda elde edilebilecek özgül faydalara erişimi belirler... Örneğin, sanat alanı, din alanı ya da iktisat alanı, farklı mantıklara tabidir (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 81).

Sosyal olarak tesis edilmiş alanın yapısı, üç aşamada değerlendirilir. Buna göre ilki ‘güç alanı’; alanlar arasında baskın ya da önemli kabul edilen, hiyerarşik güç ilişkilerinin kaynağının belirlenmesi gerekmektedir. İkincisi, objektif yapılar ile kurumların ya da aktörlerin işgal ettikleri konuma göre sahip oldukları özel sermaye formları ile alanın yapısı arasındaki ilişkinin belirlendiği bir oluşumun varlığıdır. Üçüncü olarak da aktörlerin alanın yapısı vasıtasıyla belirlenen ve habitusları tarafından üretilen stratejileri bağlamında değerlendirilmelidir (Jenkins, 1992, s. 53; Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 105). Bu yaklaşım, araştırmacılar için aktörlerin işgal ettikleri sosyal pozisyonların durumu ile alana uygunluğunu ortaya çıkarmaya yarar (Thomson, 2008, s. 75).

Aynı zamanda Bourdieu, üç farklı alan stratejisi tipinden bahseder. Bunlar; muhafaza, izleme ve bozgun (Swartz, 2011, s. 177). Muhafaza stratejileri, hâkim konumdakilerce benimsenir. Hâkim konumdakiler alana diğerlerinden daha önce girmeleri ve alanı tanımaları sebebiyle daha çok sermaye biriktirenlerdir (Kaya, 2010, s. 401). Zaten onları hâkim kılan şey de ellerinde bulundurdukları sermayeleridir. Bu hâkim konumda bulunanlar, alandaki hâkimiyetlerinin sürmesini sağlayan ilkeleri muhafaza etmeye çalışırlar. Eğer alanda bir değişim yaşanacaksa bunun hâkim konumdakilerin kontrolü altında gerçekleşmesi gerekmektedir. Çünkü alanda gerçekleşebilecek muhtemel bir değişim, egemenliklerinin kaybedilmesine neden olabilir. İzleme stratejileri ise alandaki hâkim konumlara ulaşmaya çalışan ya da alana yeni katılanlarca benimsenen stratejilerdir. Alanda hâkim konuma ulaşmak isteyen kişiler, bunun olması için uygun fırsatların oluşmasını bekler. Bozgun stratejileri ise hâkim konumdakilerden beklentisi olmayanlar tarafından gerçekleştirilir. Genellikle marjinal gruplar tarafından izlenen stratejilerdir (Swartz, 2011, s. 177).

Her alan kendine özgü mantığı olan yapılardan oluşur ve birbirinden farklı kuralları olan koşullara sahiptir (Jenkins, 1992, s. 52). Örneğin Bourdieu’ya göre her alanda farklı tanımlanan yaşlanma yasaları mevcuttur. Ona göre kuşakların nasıl belirdiğini bilmek için, alanın özgül

işleyiş yasalarını, mücadele hedeflerini ve bu mücadelenin işlediği bölünmeleri bilmek gerekir (Bourdieu, 1996'dan akt. Göker, 2012). Buna göre, gençlik ve yaşlanma ölçütleri toplumsal mücadele arenaları içinde oluşmuştur (Bourdieu, 1996).

Alanların hepsinde var olan ortak özellik, sermaye mücadelesidir (Kaya, 2010, s. 400). Ne kadar sermaye mücadelesi varsa o kadar alan vardır. Burada önemli olan, alanın mücadele edilmeye değer olmasıdır ve bu durum alandaki tüm aktörler için örtük bir kabuldür. Ancak aynı zamanda alanların her biri farklı bir bakış açısına sahiptir (Timur, 2011, s. 211).

Alandaki aktörler, elde edilecek sermayenin türünü ve hacmini, değerli olup olmadığını bilirler. Alandaki kişiler, gücü elinde bulundurmak ister ve bu uğurda geliştirilen stratejiler, alanın kurallarını, yapısını, sermayelerin hacmini ve değerini farklılaştırabilir. Alan, bu yönüyle değişime açık olup, dinamik bir yapıya sahiptir (Kaya, 2010, s. 408). Örneğin Bourdieu'ya göre yaşlılık bir çöküş ve toplumsal bir iktidar kaybıdır (Demez, 2012). Toplumsal pratiklerin, kuşaklar arası ilişkilerin yaşandığı bir alanda gençlik ve yaşlılık mücadelesine yüklediği anlam önemlidir. Kimin yaşlı kimin genç olduğu konusunda sınıfsal ölçütler ve iktidar ilişkileri belirleyicidir. Kuşaklar arası farklılıklar görünmez sınırlar içerisinde şekillenir ve bu sınırların aşılması çatışmayı doğurur (Demez, 2012).

Özellikle modern toplumlarda bu durum açıkça gözlenebilir. Bu toplumlar bir bütün olarak algılanmaktan ziyade her birinin kendi düzenleyici ilkeleri olan, nispeten özerk alanlardan oluşur. Ekonomik, siyasal, dinsel gibi birçok alanın mevcudiyeti bağlamında aktörler, alanda işgal ettikleri konuma göre, alanın özgül sermaye biçimlerine ulaşma konusunda birbiriyle rekabet ve çatışma içerisinde olurlar. Bu rekabet ve çatışma ortamı, alanın yapısının belirlenmesinde ve alanda gerçekleştirilecek değişikliklerin olmasında bir etkiye sahiptir. Bu durumda alanlar, sermaye tipine ve miktarına bağlı olarak yapılanmış mekânlardır. Alandaki konumlar, ilgili sermaye biçimlerinin eşitsiz dağılımlarıyla belirlenir. Bir dereceye kadar da bu konumlar aktörlerin beraberinde getirdikleri habitusları tarafından şekillenir (Swartz, 2011, s. 175).

Alanın yapısı ve sınırlarının belirlenmesinde hâkim sınıflar oldukça etkilidir (Lechte, 2006, s. 93-94). Çünkü alanda gücü elinde bulunduranlar ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel iktidarı kullanarak pratikler ve kurumlar vasıtasıyla kendinden olmayanların nasıl davranmaları gerektiğini ve alanın kurallarını belirlerler. Yani *alanlar meşruiyet mücadelesi arenalarıdır*. Burada anlatılmak istenen eyleyenlerin 'simgesel şiddet' kullanma hakkını tekeline alma mücadelesidir (Swartz, 2011, s. 174).

Bourdieu bir şeyin alan olarak ifade edilebilmesi için ampirik ve teorik olarak üzerinde çalışılması gerektiğini söylemektedir (Bourdieu, 2010, s. 409). Bu nedenle bakımı bir alan olarak kabul etmeden önce yukarıda sayılan alan özellikleri açısından, bu tezde ele alınan bakımın bir alan olup olmadığını araştırmanın sonuç kısmında tartışılması daha uygun görünmektedir.

Aktörler, kurallara uymaktan ziyade -alanın izin verdiği ölçüde- kendi stratejileri doğrultusunda hareket ederler. Alanlar bu bağlamda aktörlere has mücadele biçimleri olmasını sağlar (Swartz, 2011, s. 177). Hangi sermayeye ihtiyaç duyuluyorsa mücadele alanı da bu anlamda değişecektir.

Eyleyenlerin stratejileri bağlamında elde ettikleri kazanımlar olarak **sermaye** yer almaktadır. Marksist sermaye kavramından farklı bir şekilde, sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda eyleyenlere kendi ve başkaları üzerinde denetim kurma gücü veren bir iktidar biçimi olarak tanımlanır (Swartz, 2011). Bu noktada sosyal, kültürel, dinsel, bürokratik, bilimsel ve daha birçok iktidar mücadelesi için kaynak oluşturan sermaye biçimleri özgül iktidar alanlarının oluşmasını sağlar (Calhoun ve diğerleri, 1993, s. 4).

Bourdieu, toplumsal uzamda konumlanmış olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel temel sermaye türlerinden bahseder; Ekonomik sermaye; her türlü para, mal ve hizmetler bütününe vurgu yapar. Bourdieu'nun, ekonomik sermayesi, sermaye kavramsallaştırmasının en önemli bölümüdür. Bunun sebebi modern zamanda ekonomiye yüklenen büyük önemdir (Kaya, 2010, s. 418). Ancak bu durum tarihsel bir özellik taşır ve süreç içerisinde farklı sermaye biçimleri de baskın bir durum alabilir. Ekonomik sermayeye sahip olanlar, bu anlamda diğer sermayelerini de arttırma çabasında avantajlıdırlar. Hatta Bourdieu, 'ekonomik sermayenin diğer bütün sermayelerin kökeninde yattığını' ve bu diğer sermayelerin (kültürel, sosyal, simgesel sermaye) 'ekonomik sermayenin kılık değiştirmiş şekli' olduğunu da vurgular (Bourdieu, 1986, s. 252'den akt. Swartz, 2011, s. 117).

Sosyal sermaye; eyleyenlerin başkalarıyla olan ilişkilerine bağlı olarak gelişen sermaye türüdür. Grup üyeliğine ve bağlantılarla ilişkili kaynaklardan meydana gelir (Fine, 2011, s. 102) ve bunlarla ilgili mevcut ve potansiyel kaynakların toplamını anlatır. Sosyal sermaye grup üyelerine toplumda bir kimlik kazandırarak bu kimliğin sürekliliğini sağlamaya çalışır ve bunu simgesel veya maddi değişimler aracılığıyla gerçekleştirir (Bourdieu, 1986). Örneğin dernek ve kulüplere üyelik, aktörlerin sosyal sermayelerine katkıda bulunur.

Kültürel sermaye, toplumsallaşma sürecinde eğitim aracılığıyla sağlanan bilgi ve yetenekler toplamını gösterir. Bourdieu'ya göre kültürel sermaye üç biçimde gözlenir; bedenselleşmiş, nesneleşmiş ve kurumsallaşmış halde. Bedenselleşen kültürel sermaye, konuşma biçimleri, vücut duruşu, yazma stili gibi; nesneleşen kültürel sermaye, kitap, resim, müzik aleti gibi formlarda kendini gösterir. Kurumsallaşmış kültürel sermaye de eşitsiz dağılmış kültürel sermayenin dayandığı eğitimsel niteliklerin farklılığında görülür (Bourdieu, 1986, s. 243).

Simgesel sermaye ise çeşitli sermaye biçimlerinin bilişsel temelli ve başkaları tarafından kabul görmeye dayanan simgesel formunu oluşturmaktadır (Bourdieu, 2006, s. 149). Bourdieu, Weber'in dinle ilgili siyasal iktisat modelini, kültürel ve toplumsal hayatın tümünü içine alacak şekilde geliştirerek bir simgesel sermaye kavrayışını ortaya çıkarır. Weber'in karizma ve meşruiyet¹ kavramlarından yola çıkar ve onun kuramındaki gibi iktidarın meşruiyeti gerektirdiği düşüncesiyle hareket eder. Ancak bunu her türlü meşruiyetin bir boyutu olabileceğini göstermek amacıyla genişletir. İktidarı elinde bulundurmaktan açısından yapılan pratiklerin altında yatan 'çıkar' mantığı, simgesel sermaye vasıtasıyla 'çıkarsızlık' olarak tanınır. Bourdieu bu tanıma işini 'yanlış tanıma' olarak gösterir ve bu görüş onun için kilit önem taşır. Bu yanlış tanıma mevcut ekonomik ve siyasal çıkarların 'inkâr'ını vurgular (Swartz, 2011, s. 67). Yani simgesel sermaye sadece başlı başına bir sermaye biçimi olmasından çok diğer sermaye türlerinin bir baskılama aracı olarak sosyal bir güçtür. Diğer sermaye türlerinin büründüğü bir biçim olarak kendisini gösterir. Eyleyenler algı kategorileri vasıtasıyla toplumda bazı şeylerin ayrılmasına, derecelendirilmesine neden olurlar. Bu sınıflandırmalar simgesel sermayenin görünür olmasını sağlar. Böylece alanda tahakküm kurmanın bir aracı olarak kullanılan simgesel sermayenin itaat formundan sıyrılarak hâkimiyet biçimlerinin meşru ya da olağanlaşması sağlanır (Göker, 2010, s. 284).

Toplum farklı sermaye biçimleri tarafından donatılmıştır. Sermayelerin dağılım şekli yaşam fırsatlarını belirlemesi ile de sınıf farklılıklarını ortaya çıkaran bir yapıya sahiptir.

Bütün toplumsal mekân boyunca özneler, ilk boyutta sahip oldukları sermayenin küresel hacmine göre; ikinci boyutta sermayelerinin birleşimine, yani değişik sermaye biçimlerinden ama özellikle de ekonomik ve kültürel sermaye biçimlerinden oluşan toplam sermayelerinin görece ağırlığına göre ve üçüncü boyutta da sermayelerinin bileşim ve hacminin zaman içerisindeki evrimine, yani toplumsal mekândaki yörüngesine göre dağıtırlar (Bourdieu, 2012, s. 370).

¹ Weber'de karizma ve meşruiyet, elitlerin iktidar ilişkilerini meşrulaştırmak adına sahip oldukları üstün ve doğal niteliklerini kullanmalarını içerir (Weber, 2004).

Sermayeler herkes için kullanılabilir ve sermayenin yapısı kişinin iktidar alanındaki konumunu belirlemektedir. Bu yönüyle bireysel olarak sermayenin elde edilmesi ön plandadır. İki farklı kişi toplamda aynı oranda sermayeye sahip olsa da sermayeleri arasındaki oransal dağılımda bir farklılık olabilir. Örneğin biri fazlaca ekonomik sermayeye sahip olup kültürel sermayesi az olurken; diğeri de az ekonomik sermayeye sahip olup kültürel sermayesi fazla olabilir ve bu sermaye türüne daha fazla yatırım yapabilir. Aileler, örgütler veya gruplar toplumsal düzendeki konumlarını korumak için farklı sermaye türlerine yatırım yaparlar. Özellikle ekonomik ve kültürel sermaye birikimi üzerinden anlaşılabilir hayat tarzlarındaki farklılıklar, Bourdieu'nun bu sermaye türlerinin bütün hayat pratiklerini açıklamada aydınlatıcı olduğu yönündeki savunmasına işaret eder. Kültürel ve ekonomik sermayenin temel iki ucu yansıtması farklı sermaye türlerinin elde edildikleri alanların şekillenmesini sağlar.

Bourdieu'ye göre toplumsal yaşamın temel dinamiği çatışmadır. Toplumsal düzenlemelerin merkezinde bu bakımdan iktidar mücadelesi yatmaktadır. Bu anlamda sermayeler arasında da bir çatışmadan söz etmek mümkündür. Bireyler sermayelerini azamileştirmek için mücadele ederler. Mücadele, aktörlerin alandaki pozisyonlarına bağlı olarak gerçekleşir.

Sermayelere yüklenen anlamlar önemlidir çünkü hangisinin daha yararlı olduğu bu sayede bilinmektedir. Sermayeler toplumsaldır çünkü sermayelere yüklenen anlamlar toplumsal ilişkiler bağlamında belirlenir (Calhoun, 2010, s. 107). Bu sebeple sermayeler toplumdan topluma, gruptan gruba farklılaşabilir ve birbiriyle yer değiştirebilir. Önemli olan hangisinin mücadele edilmeye değer olduğu ya da hangisinin o anda daha çok fayda sağlayacağıdır.

Sermayeye yüklenen anlamların en hassas görüldüğü yer aile ve ev hayatıyla ilgili olanlardır. Aile, sosyal bir kategori olmasından çok daha fazla bir anlam içerir. Karşılıklı sevgi ve güven ilişkisinin bir zorunluluktan çok yatkınlığa dönüşerek dayanışma ve yardımın görüldüğü bir yer olarak kimi zaman fedakârlıklar kimi zaman da cömertliklerin sağlandığı bir yapıya işaret eder. Üyeleri arasında günlük yaşamda kurulan sayısız ilişkiler, ziyaret, hizmet ve bakım verme, ilgi gibi özellikle kadınlar tarafından sağlanan akraba ziyaretleri, çevreyle iletişimin sürdürülmesi gibi ilişki düzenlemeleri, ailenin simgesel ve pratik anlamda kendini gösterdiği yerlerdir (Bourdieu, 2006, s. 129). Bu bağlamda ailenin yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili düşünceleri geçirmiş olduğu deneyimler vasıtasıyla şekillenecektir. Örneğin evde bakıma muhtaç yaşlısına bakan aile üyeleri ile evde yaşlısı olmayan ailelerin bu konuya ilişkin yaklaşımları karşılaştırılabilir. Ayrıca aile içinde de, aile üyelerinin bakım konusunda geliştirdiği her bir strateji bakımın farklı boyutlarda değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Sermayelerin birbirine dönüşümü iki şekilde kendini gösterir. İlki sermayelerin dönüşüm süreci kuşaklar arası yeniden üretimin bir parçasını oluşturur. Özellikle zengin aileler çocuklarını daha iyi okullarda okutarak ekonomik sermayelerini kültürel sermayeye dönüştürmeye çalışır. Kültürel sermayeye yapılan yatırım ileride ekonomik olarak (iyi bir iş ve hatırı sayılır bir maaş) geri dönebilir. İkinci olarak da sermayelerin dönüşümü dolaysız olarak geri dönüşüm sağlayabilir. Farklı bir alanda sermayeye sahip olanlar başka bir alanda bu sermayelerinin gücünü kullanarak dönüşüm sağlayabilirler. Örneğin film yıldızlarının ev, araba, banka gibi ürünlerin satışına yönelik reklamlarda oynayıp, sinema alanında sahip oldukları ünün kullanılmasıyla bu tarz ürünlerin satışının artırılması sağlanabilir. Bu anlamda simgesel sermayenin etkili olduğu söylenebilir.

Sermayelerin sahipliğinde ayrıcalık ona en çok sahip olanlar için işlemektedir. Bu sebeple alanda uygulanması gereken kurallar da bu ayrıcalıklı gruplar tarafından belirlenir. Çünkü sermayeyi elinde bulunduranlar tahakküm aracı olarak bunu kullanır ve bu görünüm simgesel şiddet şeklinde ortaya çıkar.

Toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde simgesel form ve süreçlerin etkili olduğunu savunan Bourdieu, simgesel sermayenin bilişsel ve bütünleştirici etkisinin yanı sıra nasıl bir tahakküm aracına dönüştüğünü vurgulamak amacıyla simgesel şiddetten bahseder. Hâkim simgesel sistemler bir taraftan baskın grupların ayrıcalıklarını pekiştirirken öte yandan ezilen gruplar için ayırım ve hiyerarşi yaratarak bu mevcut hiyerarşiyi kabul etmeye sevk eder ve bu yolla toplumsal tabakalaşmanın meşruluğu sağlanır (Swartz, 2011, s. 120-22).

Simgesel şiddet, grupların ve sınıfların meşru kabul ettikleri sembol ve anlamların dayatılış sürecinde ortaya çıkar (Jenkins, 1992, s. 104). Bourdieu'nun ifadesiyle simgesel şiddet tahakküm kuranla kurulan arasında bir suç ortaklığına dayanır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 166).

Simgesel şiddet ayrıcalıklı gruplar diyebileceğimiz sermayeleri elinde bulunduranlar tarafından diğerlerine meşru olarak dayattıkları bir takım kural ve davranışlarda yansıma bulur. Bunun görüldüğü en apaçık yer ise devlettir. Devlet, ekonomik, kültürel, simgesel gibi farklı sermaye türlerinin yoğun olarak görüldüğü mücadele alanıdır ve bu sebeple güçlü bir tahakküm aracını da elinde bulundurur. Devlet bir takım kurallar vasıtasıyla (yasalar, yönetmelikler, vb.) üyelerine başkalarıyla bir arada ve uyumlu bir şekilde nasıl yaşamaları gerektiğini gösterir. Toplumsal gerçekliği oluştururken üretim ve yeniden üretim süreçlerine katkıda bulunur. Bunu üyelerine tek biçimli olarak bedensel ve zihinsel üretim ve yeniden üretim araçlarıyla baskı ve

disiplin sağlamak adına yapar. Ayrıca cinsiyet, yaş, uzmanlık gibi temel toplumsal kategoriler oluşturarak üyelerini tahakküm altına alır (Bourdieu, 2006, s. 116). Simgesel şiddetin çok açık görüldüğü bir örnek olarak Bourdieu, emekli maaşlarının oluş biçiminde, gençler ve yaşlılar arasında ekonomistlerin şöyle bir bağıntı kurduğundan bahseder: (t) dönemindeki gençler (t+1)'de yaşlı olacaklar, (t) döneminin yaşlıları da (t+1)'de ölmüş olacaktır (Bourdieu, 2006, s. 183). Böylece emekli maaşları çalışan gençlerin ürettikleriyle ödenecektir. Ancak gelişen teknoloji ile beraber uzayan ömür (t) döneminin yaşlılarının artık (t+2)'de ölmelerini sağladığından günümüz sosyal politikalarında emeklilik yaşının uzatılması, pirim günlerinin arttırılması, emekli maaşlarının düşürülmesi gibi yaşlanan nüfusa karşı neo liberal önlemler alınmaktadır. Bunu da devlet elinde bulundurduğu güç (yasalar) vasıtasıyla gerçekleştirmektedir.

Simgesel şiddet kullanmayı sağlayan her iktidar, yani gücünün altında yatan iktidar ilişkilerini gizleyerek anlam dayatabilen ve bu anlamları meşru gösterebilen her iktidar, bu ilişkilere kendi özgül simgesel gücünü de ekler (Bourdieu ve Passeron, 1990, s. 4'den akt. Swartz, 2011, s. 129).

Özellikle sosyalleşme, simgesel şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemlidir. Bourdieu, simgesel şiddetin 'pedagojik eylem' ile gerçekleştiğini savunur (Bourdieu ve Passeron, 1990, s. 5). Bu eğitim aracılığıyla kültürel bir dayatma gerçekleşir ve bu durum üç şekilde kendini gösterir. İlk olarak yaygın eğitim yoluyla kültürel bir keyfilik dayatılır. Akran grupları arasındaki ilişki örüntüleri buna örnek gösterilebilir. İkinci olarak aile eğitimi, son olarak da yaşla ilgili kurulmuş ritüeller ya da okullar gibi kurumsallaşmış eğitim yoluyla gerçekleşir. Böylece, herhangi bir eğitim yoluyla, güç ilişkilerindeki ağırlık kişilere başarılı bir şekilde telkin edilir ve kültürel yeniden üretim gerçekleşir (Jenkins, 1992, s. 66). Bu kültürel yeniden üretim de toplumsal üretimin yeniden üretilmesinde etkili olur. Yani okul, aile ve toplum aracılığıyla algı kategorilerini şekillendiren simgesel sermayenin kuşaklar arası aktarımı sağlanır.

"Aile" de toplumsallaşma sürecinde öğrenilmektedir. Toplumsal bir kategori olarak (yapılaştırıcı yapı), öznel bir toplumsal kategori olarak (yapılanmış yapı) olmasıyla nesnel toplumsal kategori olarak yeniden üretimde ve bu sayede zihinsel yapılarda, olduğu gibi kabul edilen doğal ve evrensel bir yapılanma olarak kabul edilir (Bourdieu, 2006, s. 129). Soyadı, evlilik, sevgi, bakım gibi işlevleri içinde barındırdığı düşünülen ailenin bu tarz özellikleri toplumsal mekanizmalar tarafından yoğun bir şekilde dayatılır. Böylece aslında aile bir kategori olmaktan çok daha fazlası, simgesel bir ayrıcalığı içeren fiili bir ayrıcalık olur (Bourdieu, 2006). Ekonomik, kültürel, simgesel sermayelerin biriktirildiği ve dağıtıldığı aile, toplumsal düzenin korunmasında, yeniden üretilmesinde belirgin bir rol oynar (Aytaç, 2007). Devlet bu noktada

aile yardımları, bakım yardımları gibi benzeri teşvik edici uygulamalarla bu istikrarlı yapıyı devam ettirmeyi hedefler. Örneğin ‘Evde Bakım Parası’ uygulaması devlet ve bakıcı arasında bir anlaşmayla sağlanır. Böylece bakım işi yasalar ve anlaşmalar aracılığıyla garanti altına alınmış olur. Çünkü bu maaş bakıcıya, bakıma muhtaç yaşlısına bakım versin diye verilmektedir. Böylece devlet tarafından bakım işi desteklenip teşvik edilir.

Eyleyenler toplumsal dünyayı, toplumsal yapıyı oluşturan bilişsel yapılar aracılığıyla kurarlar. Kadınlık rolleri ve erkeklik rollerinin öğrenilmesinde, kültürel açıdan bedenselleşen davranışlar yoluyla eylem, algı ve düşünce şemalarının belirlendiği habituslarda, bilinçdışının kalıcı inşası sağlanır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 172). Simgesel şiddetin kendini gösterdiği alanlardan biri de bu bağlamda cinsiyet rollerinde saklıdır. Tarihsel, kültürel ve toplumsal bir kurgu olarak cinsiyet sınıflandırması, cinsiyetler arasında farklı rol ve beklentileri getirir. Sosyalleşme yoluyla da kadın ve erkek rollerinin öğrenilmesi sağlanır. Bourdieu (2001), Eril Tahakküm adlı kitabında sosyal pratiklerin cinsiyet ekseninde nasıl farklılaştığını göstermeye çalışır. Burada eril tahakkümün kurulması ve yeniden üretim sürecinde cinsiyet ayrımı doğallaştırılarak meşrulaşır. Cinsiyetler arasında doğan karşıtlığın devam ettirilmesinde iktidar sahibi erkeklere boyun eğen, bunu doğal ve meşru gören kadınların etkili olduğunu savunur (Bourdieu, 2001’den akt. Öztimur, 2010, s. 594-97). Çünkü Bourdieu’ya göre simgesel şiddet, ona maruz kalanların katkısı ve onayıyla gerçekleşmektedir (Bourdieu, 1991, s. 164). Bu bağlamda, ‘Neden daha çok kadınlar yaşlı bakıcısıdır?’ gibi bir sorunun cevabı aslında toplumsal cinsiyet kalıplarında yerleşik düşüncelerin sorgulanmasıyla bulunabilmektedir. Bakım işi doğası gereği şefkat ve merhamet duygularını erkeklere göre daha çok barındırdığından(!) ve kadınların doğal bir özelliği gibi algılandığından kadına yakıştırılmış bir iştir (Özkaplan, 2009). Birçok kadın çocuk yetiştirme ile başladığı bakım işini mevcut tecrübesi dâhilinde yaşlı bakımıyla sürdürebilmektedir (Abel, 2000, s. 8-14).

Simgesel şiddet, toplumsal inançlara bağlı olarak gelişen, aslında itaat olarak algılanmayan itaatlerin kolektif beklentilerde ortaya çıkmasıdır. Bu çıkış toplumsallaşma kuramına benzer şekilde meydana gelerek itaat eden eyleyenleri yeniden üretir (Bourdieu, 2006, s. 175-76). Bu anlamda da yaşlı bakımı ve Bakım Parası uygulaması arasında kurulacak ilişkide simgesel şiddet, Türkiye’de bakımın kadın ve aile odaklı yaklaşımlarının devlet, politika ve toplum tarafından nasıl kurgulandığının, bu açıdan anlaşılmasında yatmaktadır. Bakım parası uygulaması gibi yoksulluk ve engellilik üzerinden yapılan yardımlar da devlet eliyle belirlenmektedir. Yoksulların ve sosyal yardımlardan faydalanacak kişilerin kimler olması gerektiğine karar veren bu tek taraflı yapı, aynı zamanda bu hakların neler olması gerektiğini

de belirlemektedir. Taraflardan birinin her şeye karar verdiği diğer tarafın ise bu karara uymak zorunda bırakıldığı bu durum (Sarı, 2009), simgesel şiddetin açık bir göstergesidir.

1.2 Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yaşlı Bakımı

1.2.1 Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Sosyal politika, devlete ait ve topluma yönelik politikalar olarak siyasal ve toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşmalardan etkilenmekte ve değişim göstermektedir (Koray, 2007). Bu sebeple genel ve ortak bir tanımının yapılması zor olan bir kavramdır. Ancak, sosyal politika genel anlamda devletin vatandaşlarının refah ve iyiliğini gözeterek geliştirdiği ve sunduğu hizmetler olarak tanımlanabilir. Sosyal politikanın amacı, sosyal devletin bir uygulama aracı olarak toplumda sosyal adaleti sağlayacak düzenlemeleri hayata geçirmektir (Şahin, 2000). Bu bağlamda sosyal devlet, sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci bir devlet anlayışına dayanmaktadır (Özbudun, 2009).

Sosyal politikalar toplumların geçirdiği tarihsel süreç ışığında toplumsal gereksinimlerin karşılanmasını içerir. İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde sosyal politikayı belirleyen temel unsur, savaşların yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesine yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin ardından meydana gelen ekonomik ve sosyal dönüşüm ile 1930’larda yaşanan ‘Büyük Bunalım’ zamanında Keynesyen politikaların uygulanmasıyla, devletin ekonomik alanda korumacı ve müdahaleci bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Şenkal, 2007, s. 42). Keynesyen politikalar ve sonrasındaki refah devleti dönemi, ücretlerin artması ve toplumsal hizmetlerin gelişmesiyle ülkelerde sınıflar arası gelir farklılıklarında azalmanın sağlandığı bir dönemdir. Vatandaşlık ve haklar temeline dayalı refah devletinde uygulanan sosyal politikalar, bireylere toplumsal bir güvence sağlamıştır. 1960’larda sanayileşmiş ülkelerin karşılaştığı işsizlik ve enflasyon artışıyla kapitalist ekonomi krize girmiş ve devlet müdahalesi sorgulanmaya başlanmıştır. 1970’lerde Petrol Krizi ve ülkelerin girdiği darboğaz sonucunda sorunun kaynağı olarak sosyal devlet görülmüş ve sosyal devletin sağladığı sosyal koşulların fayda sağlamadığı ve daha kapsamlı sosyal politikalara ihtiyaç olduğu görüşü yaygınlaşmıştır. 1980’lerde Keynesyen politikaların yerini sermayenin merkezileşmesiyle gelir sahiplerinin zenginliklerinin korunması ve arttırılması almıştır (Korkmaz, 2009). Ancak bu dönemde de işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar daha da belirgin hale gelmiştir. Bu sebeple geliştirilen neo-liberal önlemler özellikle sağlık hizmetleri ve emeklilik sistemleri üzerinde yapılan köklü değişiklikler aracılığıyla sosyal harcamaların kısılması zorunluluğunu getirmiştir. Bu yeni anlayışta emeklilik yaşı ve prim ödeme günleri arttırılmış,

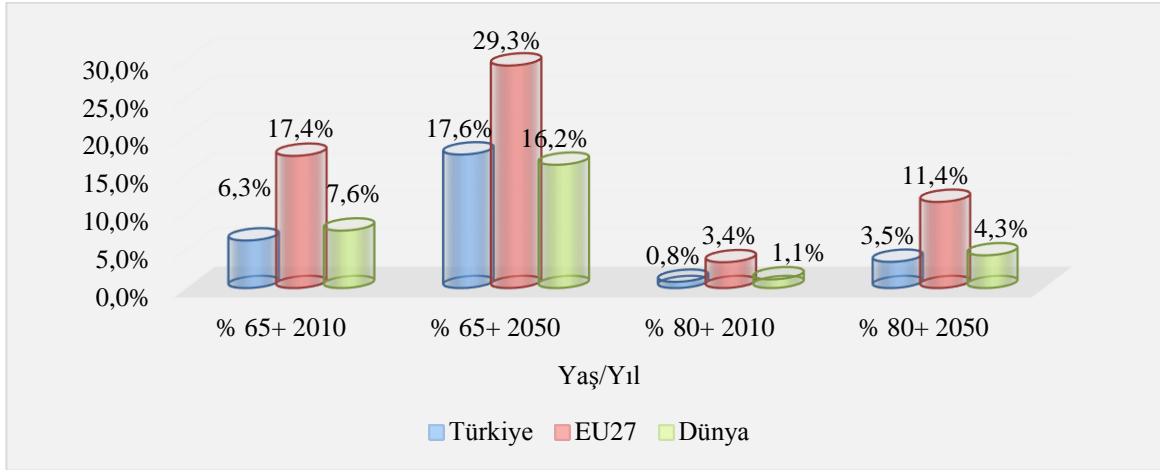
emekli maaşları düşürülmüş, sağlık özelleştirilmiş ve bu alana ayrılan kamu kaynakları sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda tüm dünyada olduğu gibi neo-liberal ekonomi politikalarına bağlı olarak Türkiye’de de yaşlılık politikaları şekillenmektedir (Uçkaç, 2010; Korkmaz, 2011).

Yaşlılara yönelik politikaları teorik olarak ekonomi politik yaklaşım çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Yaşlılık politikalarını şekillendiren süreç kaynakların dağıtılması sürecidir. Ekonomi politik yaklaşım da kaynakların dağıtılması süreciyle ilgilidir (Estes, 2001). Yaşlılıkla ilgili çalışmalarda bu süreci gerçekleştiren aktör devlettir. Sosyal güvenlik ve sosyal politikalar ise bu sürecin parçalarını oluşturur. Yaşlı ise sağlık, yoksulluk, bakıma muhtaçlık vb. açıdan riskli gruplardan birini oluşturduğundan bu süreç yaşlılıkta devlet ile yaşlı arasındadır. Ekonomi politik yaklaşım, devletlerin özellikle emeklilik politikalarına ve sosyal politikalara yönelik uygulamalarına odaklanır. Devletlerin bu politikaları ise dünya sisteminden bağımsız olmadığından bu uygulamaları dünya politik ekonomisine yönelik gelişmelere paralel olarak ele alır. Sosyal güvenliğe yönelik gelir ve sağlık gibi faydaya dönük sosyal politikalar, toplumsal mücadele, çatışma ve egemen güç ilişkilerinin sonuçları olarak kabul edilir. Yaşlı bireyleri etkileyen bu politikalar toplumun toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıfa göre tabakalaşmasını getirir. Yaşlanma ve yaşlılık olguları kişilerin içinde yaşadıkları toplumla ilişkilidir ve bunlar toplumsal güçlerle bağlantılı olarak değerlendirilir. Burada ‘toplumsal ürünlerin’ gruplar arasında dağılımı ve onları dağıtan mekanizmalar önemlidir (Kail, Quadagno ve Kenee, 2008). Bu anlamda, bahsedilen bu durum, bazı yaşlılar için güç sağlarken, bazıları için de bağımlılık yaratarak toplum içinde yaşlılar arasında da eşitsizliklerin görülmesine neden olur (Phillipson, 2006, s. 43).

Yaşlılara yönelik sosyal politika geliştirilmesinin ardında yatan temel bir sebep -ekonomi politikalarıyla paralel olarak- demografik dönüşümdür. 1970’lerden itibaren gündeme gelmeye başlayan demografik dönüşüm (Korkmaz, 2009) nüfus yapısındaki değişimleri ifade etmektedir. Dünya savaşlarının ardından yaşanan ölümler, nüfusun genç ve yetişkin gruplarında kayıplara neden olmuştur. Bu durum, nüfus yapısındaki değişmelerin sebeplerinden biri olarak ortaya çıkmıştır (Altan ve Şişman, 2003). Bu dönüşümle, ölüm oranlarının ve doğurganlığın azalması, doğumdan sonra beklenen yaşam süresindeki artış ile çocuk ve gençlerin nüfus içinde oranı azalırken, yaşlıların toplam nüfusun içindeki oranı artış göstererek nüfusun yaşlandığı görülmektedir (TUİK, 2013, s. 1). Bu durum sadece Türkiye’de değil tüm dünyada küresel anlamda bir yaşlanmanın yaşandığının bir göstergesidir.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi Türkiye’nin toplam nüfus içerisinde 65 yaş ve üstü nüfus oranı 2010 yılı için % 6,3’tür. 2050 yılında ise bu oran % 17,6’ya çıkarak yaklaşık üç kat artacaktır.

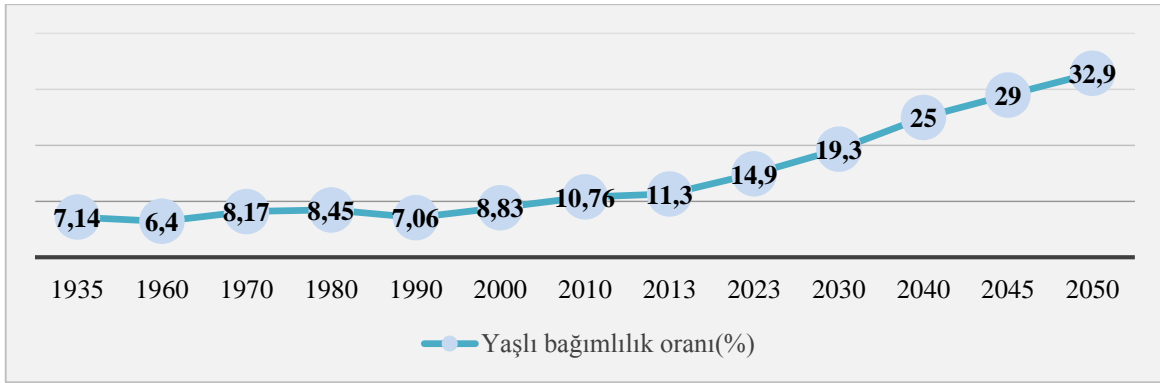
80 yaş ve üzeri yaşlı nüfus da 2010 yılı için % 0,8'den 2050'de % 3,5'e yükselerek dört katı bir artış gösterecektir. Bu hızlı artış Türkiye'nin dünyanın en hızlı yaşlanan ülkeleri arasında yer almasına neden olacaktır (OECD, 2013, s. 23).

Grafik 1.1 65+ ve 80+ Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranları (Kaynak: OECD Labour Force and Demographic Database, 2010.)

Nüfusun yaşlanması, nüfus artış hızı, ortanca yaş, doğurganlık hızı gibi göstergelerle açıklanmaktadır. Türkiye'de 2013 yılı için nüfus artış hızı % 1,1 olarak gösterilmekte, 2045-2050 yıllarında ise % 0,8'e düşeceği tahmin edilmektedir. Doğurganlık hızının 2010-2015 döneminde % 2,1, 2045-2050 dönemine göre de % 1,8 olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılı ortanca yaşı 30,1 olan Türkiye için 2050 yılında 40,2 olması beklenmektedir (TUİK, 2013). Birbirleriyle bağıntılı bu veriler Türkiye'nin yaşlanmakta olan bir ülke olduğunun göstergesidir.

Demografik dönüşümün diğer bir göstergesi ise, nüfus bağımlılık oranlarındaki değişimle ilgilidir. Buna göre, yaşlı nüfus bağımlılık oranı, 65 yaş ve üstündeki nüfusun 15-64 yaşındaki nüfusa oranı olarak değerlendirilmektedir. Yani toplumdaki çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu yaşlı nüfusa oranını ölçmektedir. Projeksiyonlarda, 2000-2050 yılları arasında yaşlı nüfus bağımlılık oranının özellikle Avrupa'da 2 kat yükseleceği beklenmektedir (ECFIN, 2006). Türkiye için 2013 yılı yaşlı bağımlılık oranı % 11,3 iken 2050'de bu oranının % 32,9'a çıkacağı öngörülmektedir.

Grafik 1.2 Türkiye 1935-2050 Yaşlı Bağımlılık Oranları (Kaynak: TÜİK, *İstatistiklerle Yaşlılar 2012, 2013*, s. 14'den alınan verilerle hazırlanmıştır)

Yaşlı nüfusun, sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları çalışan nüfus üzerinden karşılandığı için gelecekte bu oranların artması finansman sorunları yaratarak yoksulluk, sosyal güvenlik gibi temel riskleri artıracak ve yaşlılar gibi dezavantajlı grupların bu risklerden en çok etkilenecek kişiler olarak ortaya çıkmasına neden olacaktır. Türkiye’de 65 yaş üzeri nüfusun yaklaşık % 40’ı sosyal güvenliğe sahip, % 22’si 2022 sayılı kanun kapsamında yaşlılık aylığından faydalanmaktadır. Ancak 65 yaş üzeri nüfusun % 37 gibi yüksek bir oranının hiçbir emeklilik geliri olmadığı görülmektedir (Brook ve Whitehouse, 2006). Hâlihazırda Türkiye’de yaşlıların büyük bir kısmının sosyal güvenlikten yoksun olduğu, gelecekte de artan yaşlı nüfus ile beraber bu oranların artacağı varsayılırsa nasıl bir sosyal politika adımının atılacağı önemli hale gelmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranlarının dikkate alınmasında diğer bir anlam ise iş olanakları ile ilgilidir. Bu sebeple günümüz ekonomi politikalarında, gelişmiş ülkeler yaşlı çalışanlarının artmasını sağlamak için yaşlılık ve yaşlanma koşullarına uygun mevcut iş alanlarını düzenlemeye ve yeni iş alanları yaratmaya çalışmaktadır. Böylece yaşlıların da iş gücüne katılımının artırılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda yaşlı bağımlılık oranı yüksek olan ülkeler, yaşlılarının desteklenmesinde işgücü açığını kapatmak amacıyla göçmen işçi çalıştırmaktadır. Örneğin İngiltere, İtalya gibi gelişmiş ülkelerin yaşlı nüfusa sahip olması, iş gücü açığı yaratmakta ve bakım ihtiyacı içerisinde olan yaşlılar için göçmenlerden yardım alınmaktadır (Gökbayrak, 2009).

Artan yaş beraberinde engellilik ve bağımlılık riskini de getirmektedir. Bu riskler de bakım ihtiyacını doğurabilmekte ve hem yaşlılar hem de aileleri için yaşamlarında bir tehdit oluşturabilmektedir. 2006 yılında yapılan *Türkiye Özürlüler Araştırması 2.cil Analizi* (Tufan ve Arun, 2006)’na göre; erkek ve kadınlarda yaş ilerledikçe engelli sayısı artmaktadır. 60-69 yaş

grubunun %37'sini engelliler meydana getirmektedir. 70+ grupta engellilik oranı % 44' e yükselmektedir.

Tablo 1.1 65 Yaş ve Üstü Engelli Nüfus

Yaş Grubu	Genel Nüfus		Engelli Nüfus	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
65 – 69	1605440	2,3	86355	4,9
70 – 74	1111352	1,6	69218	3,9
75 – 79	616543	0,9	53315	3
80 – 84	283970	0,4	30642	1,7
85+	194533	0,3	20811	1,2
Toplam	3811838	5,5	260341	14,7

Kaynak: Türkiye Özürlüler Araştırması 2.cil Analiz verileri kullanılarak hazırlanmıştır (Tufan ve Arun, Türkiye Özürlüler Araştırması 2.cil Analizi, 2006).

Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (TUIK, 2011) sonuçlarına göre de Ulusal Özürlüler Veri Tabanına kayıtlı bulunan engellilerin % 15,2'si 65 yaş ve üstü bireylerden oluşmaktadır. Bu kişilerin % 25,9'u kronik hasta ve % 26,4'ü de birden fazla engele sahiptir. Bu kişilerin bakımı ise çoğunlukla aile üyeleri tarafından karşılanmakta ve ancak evde bakılamayacak derecede bakıma muhtaç olanlar için son çare olarak bakım kurumları tercih edilmektedir. Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011 verilerine göre de bakıma muhtaç yaşlı bulunan hanelerin ortalaması % 6,3'tür. Kentlerdeki oranı % 5 ve kırsalda ise bu oran % 9,5 olmaktadır. Yaşlıların bakımını ise daha çok gelinler (%27,8) ve kız evlatlar (%18,9) sağlamaktadır (ASPB, 2011).

Nüfusun yaşlanması, orta ve uzun vadede ekonomik anlamda kaynakların üretilmesi ve dağıtımıyla ilgili bir takım politika düzenlemeleri gerektirmektedir. Neo-liberal politikaların benimsenmesi, devletin küçülerek sosyal devletin zayıflaması, yaşlı sayısının artmasıyla ve bu doğrultuda bakıma muhtaç yaşlı nüfusun artacağına öngörülmesiyle, sosyal güvenlik ve sağlık açısından gelişmiş toplumlar için bir sorun olarak algılanmaktadır (Alper ve diğerleri, 2012, s. 23).

Modern sosyal sistemlerin aile odaklı yaklaşımları, mevcut ve potansiyel politikaların belirlenmesinde etkindir. Sosyal politika literatüründe aile, sosyal ve ekonomik açıdan önemli bir yere sahiptir (Millar, 2011, s. 223). Gerçekleştirilecek sosyal politikaların belirlenmesinde

aile temel bir birim olarak yer alır ve aynı zamanda mevcut politikalardan etkilenecek de yaşam süreçlerinin biçimlenmesine katkı sağlar. Ailenin sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve kişiler arası ilişkilerinin çeşitli varyasyonları aracılığıyla bunlardan etkileniş ve tekrar biçimleniş şekli, ailelerin birbirleriyle ve çevresiyle olan ilişkilerinin anlaşılmasına olanak veren unsurları oluşturur. Bu noktada uygulanan politikalar ailenin yapısını ve devamlılığını etkilerken aynı zamanda aile tüm bu koşullardan etkilenir. Örneğin, çocuk yardımları gibi sosyal transferler aracılığıyla devlet, ailelerin desteklenmesini sağlamaktadır. Böylece aileler de çocuklarını iyi birer vatandaş olarak yetiştirmeye çaba gösterir. Ailenin ilk sosyalleşme deneyimlerinin öğrenildiği yerlerden biri olması, ileride yetişecek ‘uygun’ vatandaşların temellerini atar. Sosyalleşme aracılığıyla aile üyelerine yapılan bu yatırım, tek tek bireylerden meydana gelen toplumun iyiliğini oluşturur. Aile içinde sağlanan yaşlıların bakımı da benzer bir anlama sahiptir. Yaşlıların bakım sürecinde ailenin her bir üyesi farklı düzeyde yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin rol ve davranışları deneyimlemekte ve bu durum her bir üyenin şimdi ve geleceğe yönelik algısını şekillendirmektedir. Özellikle kuşaklar arası ilişkilerin yeniden üretilmesi, bu aktarım sürecinde şekillenmektedir (Aytaç, 2007, s. 14).

Ülkelerin nüfus yapısındaki değişimler, demografik anlamlar taşımalarının yanı sıra ekonomik ve politik süreçlerde de etkin bir rol oynamaktadır. Sosyal güvenlik, sağlık ve bakım hizmetleri gibi yaşlıların ve ailelerinin yaşamlarında ihtiyaç duydukları sosyal hizmet ve yardımların karşılanmasını sağlayan sosyal politikalar ve ekonomi politikaları bu süreçlerden etkilenecek yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda birçok ülke, nüfusunun artan yaşlı oranına bağlı olarak ev içi ve dışı sağlık bakım gereksinimini karşılamak, yardıma ve bakıma muhtaç vatandaşları için çeşitli hizmetler vasıtasıyla ihtiyaç duyan herkes için yararlanabileceği uygulamalara sahip olmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede, ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal politikalar sosyal güvenlik, bakım hizmetleri, sosyal yardımlar ve çeşitli emeklilik sistemleri yolu ile sağlanmaktadır.

Vatandaşların hayatlarını devam ettirebilmelerinde önemli bir yeri olan sosyal güvenlik, sosyal politikaların da önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik; toplumun tüm bireylerinin sosyal risklere karşı korunması amacıyla gerekli önlemlerin alınması ve doğabilecek zararların karşılanması anlamını taşır (Şenocak, 2010). Ülkemizde devletin yaşlılarla ilgili görev ve sorumlulukları Anayasa ve kanunlarla düzenlenmiştir. Anayasanın 60. maddesinde; “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.”, 61 inci maddesinde ise; “...devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara

devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar Kanunla düzenlenir...” denilmektedir. 1952 yılında 35. Uluslararası Çalışma Konferansı’nda kabul edilen Sosyal Güvenliğin Asgari Norm’larına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme ile hastalık (tıbbi yardım), hastalık (parasal yardım), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm, aile ödenekleri sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamına alacağı riskler olarak belirlenmiştir. Türkiye de bu sözleşmeyi 29 Temmuz 1971’de 1451 Sayılı Kanun’la kabul etmiştir (ILO, 1952). Belirtilen risklere karşı alınacak önlemlerin sosyal güvenlik kurumlarınca büyük bir kısmının karşılanması amaçlanmıştır. Buna göre vatandaşların birçoğunun yaşlılığında yararlanabileceği sosyal güvenlik meyvesi emeklilik aylığıdır. Ancak ülkemizde emeklilik aylıklarından faydalanmayan % 37’lik bir yaşlı kesimin olması, bu hizmetin yeterince sağlanmadığını göstermektedir (Brook ve Whitehouse, 2006). Son zamanlarda talebi gittikçe artan bireysel emeklilik uygulamaları ile de vatandaşlar yaşlılıklarında en azından bir gelir ve sağlık kaynağı yaratmaya çalışmaktadır. Ancak, bu durum sadece, bireysel emekliliği için finansman sağlayabilecek kişileri kapsamaktadır. Sosyal güvenlik ve bireysel emeklilik sistemlerinin kapsamı dışında kalanlar yaşlıların geçimini sağlaması amacıyla sosyal yardım programları devreye girmektedir.

Sosyal politikaların uygulanmasında diğer bir araç sosyal yardım uygulamalarıdır. 01.07.1976 tarih ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunla ve Resmi Gazete 28539 sayılı aynı adlı yönetmelikle yaşlıların sosyal yardımlardan faydalanabilmeleri sağlanmıştır. Belirtilen kanunla, kurumca yaşlı ve engelli kişilere hangi şartlarda ve ne miktarda aylık bağlanacağı hüküm altına alınmış, uygulamanın ayrıntıları yönetmelikle düzenlenmiştir. 2022 sayılı Kanuna göre kişilere; Yaşlılık Aylığı (65 yaşından büyük olanlar için), olarak nakdi sosyal yardımlar gerçekleştirilmektedir. 2013 Ocak ayı itibariyle 65 yaş ve üzeri yaşlılık aylığı:125,60 TL olarak belirlenmiştir. Buna göre Yaşlılık Aylığı;

65 yaşını doldurmuş, kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelire sahip bulunmayan ve muhtaçlığını İl veya İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alacakları belgelerle kanıtlayan Türk Vatandaşlarına hayatta buldukları sürece, 300 gösterge rakamının her yıl bütçe kanunu ile tespit edilecek katsayı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır

olarak tanımlanmaktadır (SHÇEK, 2013). Resmi Gazete’de yayınlanan 18.6.1992 tarih ve 3816 sayılı Kanun’la Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından

Karşılanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelik gereğince de ihtiyaç sahiplerinin sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaları sağlanmaktadır.

Yaşlılara yönelik geliştirilen sosyal politikaların üçüncü ayağı da bakım hizmetleri konusudur. Ülkemizde huzurevleri, evde bakım hizmetleri, yaşlı rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakım merkezleri, yaşlı yaşam evleri gibi hizmetler bakım konusunda yaşlıların desteklenmesine yönelik adımları içerir. SHÇEK Genel Müdürlüğü "(Mülga) 2828 sayılı Kanununun 9. Maddesi (b) bendi ile 'Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç, çocuk, sakat ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamakla görevlendirilen, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre koşullarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olan sosyal hizmetleri, yaşlı vatandaşlara Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri aracılığıyla götürmektedir." denilmektedir. Tablo 1.2'de, ülkemizde bulunan huzurevlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1.2 Türkiye'de Bulunan Huzurevleri

Huzurevi Türü	Sayı	Kapasite	Doluluk	Doluluk oranı (%)
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne Bağlı Huzurevleri	107	11.717	10.692	91,1
Diğer Bakanlıklara Bağlı Huzurevleri	2	566	566	100,0
Belediyelere Ait Huzurevleri	20	2.013	1.409	70,0
Dernek ve Vakıflara Ait Huzurevleri	31	2.556	1.789	70,0
Azınlıklara Ait Huzurevleri	7	920	644	70,0
Özel Huzurevleri	130	6.422	4.495	70,0
Toplam	297	24.296	19.596	80,9

Kaynak: TUİK, 2013 İstatistiklerle Yaşlılar Raporu'ndan alınmıştır.

Toplamda 297 huzurevi, yardıma ve barınmaya muhtaç 19.596 yaşlıya hizmet vermektedir. Huzurevlerine giriş koşulu en az 60 yaşında, akıl ve ruh sağlığı yerinde, kendi başına yaşamını idame ettirebilen ve sosyal ve ekonomik yönden yoksunluğu raporla kanıtlanmış kişileri kapsar.

Tablo 3'de Aralık 2012'ye göre, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı rehabilitasyon merkezlerinin ve bakılan kişilerin sayısına ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 1.3 EYHGM'ye Bağlı Rehabilitasyon Merkezleri

Yıl	Merkez Sayısı	Kapasite	Bakılan Kişi Sayısı
2006	66	3 027	4654
2007	64	3434	4092
2008	72	4098	4272
2009	72	4758	4569
2010	81	5775	4623
2011	84	5833	4708
2012	101	6039	5557

Kaynak: (TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, 2013)

Tablo 1.4'de, Aralık 2012'ye göre, Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'ne ait sayısal bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1.4 Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri

Yıl	Merkez Sayısı	Kapasite	Bakılan Kişi Sayısı
2007	10	915	351
2008	20	2003	768
2009	44	3744	2144
2010	77	7065	4331
2011	104	9457	6872
2012	149	12640	9328

Kaynak: (TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, 2013)

Yaşlı rehabilitasyon merkezleri, huzurevlerinde olduğu gibi aynı şartları kapsamakta ancak tek fark rehabilitasyon merkezleri için yaşlının bakıma muhtaç olması gerekliliğidir. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Rehabilitasyon Merkezleri ve Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nde toplamda 14885 bakıma muhtaç yaşlıya hizmet sağlanmaktadır.

Görüldüğü gibi yaşlıların barınma ve bakım ihtiyacı devlet ve özel kuruluşlarca sağlanmaktadır. Ancak kurum bakımının, pahalı ve yaşlıların psiko-sosyal açıdan desteklenmesinin yetersiz kaldığı düşünülmektedir (Öztop ve diğerleri, 2008). Kurum bakımı, devletin sağladığı bir uygulama olarak devlete ek bir yük getirmektedir ama aynı zamanda yaşlıların talep etmesi –bakıma muhtaç 1,75 milyon yaşlı (Tufan, 2012) olduğu düşünürse- durumunda da yetersiz sayıdadır. Bu sebeple de bakıma muhtaç kişilerin devlet politikası olarak

ailelerin yanında evde bakım hizmeti almalarını sağlayacak düzenlemelerle desteklenmesi amaçlanmıştır. Buna göre ülkemizde yaşlılar için yeni bir uygulama da huzurevi, rehabilitasyon merkezlerinde kalan veya kuruluşa kabul koşullarını taşıyan, sosyal, psikolojik, fiziksel gereksinimlerini bağımsız olarak karşılayabilen yaşlılardan durumu uygun olduğu sosyal ve sağlık servisinin ortak kararı ile belirlenen ve yaşlı yaşam evinde kalmayı tercih eden yaşlıların kuruluşa bağlı ek ünite konumunda olan ‘Yaşlı Yaşam Evleri’ adı altında evlerde kalmasını içeren proje hayata geçirilmiştir. Bu projede, Yaşlı Yaşam Evlerinde; yaşlıların sosyal çevreden soyutlanmadan, yaşam standartlarının yükseltilmesi, 3-4 yaşlının kaldığı ev ortamında bakımlarının sağlanması amaçlanmaktadır. İlk olarak, 2012 yılının Ekim ayında Ankara’da daha sonra Sivas ve Trabzon’da açılan yaşam evlerinin sayısı 3’tür.

Yaşlılar için sağlanan bir başka hizmet de 07.08.2008 tarih ve 26960 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” gereği Yaşlı Hizmet Merkezleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Yönetmelik gereğince gündüzlü merkezlerde, ev ortamında yaşayan akıl ve ruh sağlığı yerinde olan yaşlının sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırarak sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olunması amaçlanmaktadır. Yönetmeliğin kapsadığı diğer bir hizmet türü olan Evde Bakım Hizmetleri, akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve her hangi bir özrü bulunmayan yaşlının bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya diğer destek unsurlarına (komşu-akraba) rağmen yetersiz kaldığı durumlarda, yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amaçlanmıştır.

Aynı zamanda yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren Alzheimer, Demans vb. hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, boş zamanlarının değerlendirilmesi, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olunması, kendi imkânlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerine destek hizmetleri verilmesi, gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma sağlanarak yaşam kalitesinin artırılması amacıyla Gündüzlü Bakım Hizmetleri sunulmaktadır.

Tablo 1.5 Türkiye’de Gündüzlü Bakım Merkezleri

Gündüz Bakım Merkezleri	Merkez Sayısı	Üye Sayısı
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne	5	1100
Bağlı Yaşlı Hizmet Merkezleri		
Özel Yaşlı Hizmet Merkezleri	1	15
Toplam	6	1115

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, 2013

Bu merkezler bakıma muhtaç yaşlılar ve aileleri için önemli destek kurumlarıdır. Türkiye’de yaşlıların çoğunluğunun evde bakımının sağlandığı göz önüne alınarak, bakım veren aile üyelerinin yaşlı bakımında eksik olduğu bilgi düzeyi ile ilişkilendirildiğinde hem yaşlı hem de bakıcıları için çift taraflı bir rehabilitasyon sağlamaktadır.

Yaşlılara yönelik uygulanan politikaların değerlendirilmesinde bir başka bakış açısı toplumsal koşulların yarattığı etkilerin, aile yapısında yarattığı dönüşümde aranmaktadır. Buna göre, sanayileşmenin ardından gelen farklı yaşam koşulları² ailenin yapısında değişim yaratmıştır.

Dünya Savaşlarının ardından gelen erkek nüfusta azalma ve sanayileşmeyle birlikte işgücüne olan talebin artması kadınların iş yaşamında yer alan aktörler olmasını sağlamıştır (Aytaç, 2007). Ancak evin bakım sorumluluğunun yine kadının üzerinden devam etmesi³ kadınların yarı zamanlı ve düşük ücretli işlerde çalışmasına neden olmuştur (Dündar, 2012, s. 62). Kadınların çocuk ve yaşlı bakımında birincil aktörler olması artan yaşlı nüfusun bakım ihtiyacını karşılamada çalışan kadınların üzerinde bir yük oluşturabilir. Aynı zamanda evlenme oranlarının azalması, boşanma oranlarının artmasıyla da yeni aile tipleri ortaya çıkmaktadır. Tek ebeveynli aileler veya tek yaşayan kişilerin bu yeni aile tiplerini oluşturduğu görülmektedir. İleride bu kişilerin yaşlılıklarında yalnızlık ve yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalabileceklerini göstermektedir (Danış, 2009). Türkiye genelinde tek kişilik hane halkı oranı % 7,9 iken bu oran 65 yaş ve üstü kişilerde % 49,3’e ulaşmaktadır. Bu oran özellikle kadınlarda

²Sanayileşme ve şehirleşmenin artması geleneksel geniş ailenin dönüşmesini getirmiştir. İş olanaklarının daha çok kentte yer alması yetişkin aile üyelerinin göç etmesini sağlamış ve geriye kalan yaşlı aile üyelerinin desteklenmesi azalmıştır. Bu durum aynı zamanda göç eden ailelerin küçülmesini, kadınların iş hayatında yer almasını, çocukların, yaşlıların bakımı gibi işlerin başka kurumlarca karşılanmaya başlamasını gerektirmiştir. Çünkü çalışma koşullarının yoğun olması aile üyelerinin birbirine destek olacağı zamanları doldurmuştur.

³ Sanayileşme sürecine girmeden önce kadınların genellikle ücretsiz aile işçisi olarak tarım ve benzeri işlerde çalıştığı ve aynı zamanda evin çekip çevrilmesi, çocukların bakımı gibi işlerden sorumlu oldukları görülmektedir (Dündar, 2012, s. 62).

% 58,5'e çıkmakta (TUIK, 2013) ve kadınların yaşlılıklarında yalnızlaştığına vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda yaşlıların yoksulluk riski % 14,9 ile çarpıcı biçimde ortaya çıkmakta ve nüfusta çocuklarla beraber en fazla yoksulluk riski altında olan kişiler olduğunu göstermektedir. 1930 yılları için kaba boşanma oranı tahmini % 0,2 iken 1990 ve 2003 yılları arasındaki dönemde bu oran %1' in üstüne çıkarak % 1,3 olmuş ve 2010 yılında da %1,6'ya yükselmiştir. Boşanma oranlarındaki artış yine kişilerin yaşlılığında yalnız kalma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu veriler ışığında yaşlıların bakım ihtiyacını aile odaklı politikalar aracılığıyla karşılamak, uzun vadede yaşlılarının bakım işini ailenin sırtına yükleyen anlayışların, uzun vadede politika uygulamalarını etkisiz kılabilir (Bonsang, 2009).

1963'ten günümüze kadar olan dönemde hazırlanan 5 Yıllık Kalkınma Planlarıyla da yaşlıların kurum ve evde bakımı, bakım konusunda ailelerin desteklenmesi, yaşlıların kaliteli ve sağlıklı yaşlanmasına dair alınan kararları içermektedir (ASPB, 2012, s. 13-14).

Mart 2013 tarihinde yayımlanan, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce, bakım güvence sistemi ve bakım sigortası konularında hazırlanan rapor ile gelecekte bakıma muhtaçlık riskinin güvence altına alınmasına dair çalışmalar yer almaktadır (ASPB, 2013). Bu rapora göre; ekonomik durum gözetilmeksizin herkesin karşılaşılabileceği bakıma muhtaçlık durumunun karşılanması için bakım sigortası geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yeni ve çok önemli adım vatandaşların yaşamlarında karşılaşılabileceği hastalık ve engellilik gibi durumlarda bakım ihtiyaçlarının devlet tarafından güvence altına alınmasını içermektedir.

Görüldüğü gibi sosyal politikaların en önemli hedef kitlesini oluşturan dezavantajlı konumda olanların arasında yaşlılar da yer almaktadır. Bu dezavantajlar aynı zamanda yaşlıların aileleri için de geçerli olup onlar da yaşlılarıyla birlikte eşitsizliklerden pay almaktadır (Saraceno, 2010). Birçok kişi yaşlılığında ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda benzer problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda toplumsal eşitliği sağlanması öngörülen sosyal devlet anlayışı gereği gerçekleştirilen sosyal politikaların özelde yaşlıların ve ailelerinin genelde ise tüm toplumun kaliteli yaşlanma (Arun, 2008) araçlarına yapılacak yatırımlarla şekillenmesi önemlidir.

1.2.2 Yaşlıların Uzun Dönem Bakımı

Bakım, kişisel sağlık ve refahı kendileri sağlayamayacak durumda olan kişilerin bağımsızlığını optimum düzeyde tutmak için yapılan çeşitli görev ve faaliyetler olarak

tanımlanmaktadır (Whitlatch ve Noelker, 2007, s. 240; Gökbayrak, 2009, s. 59). Bakım için yapılan faaliyetler ise bakım hizmetleri olarak ele alınır ve bakıma muhtaç kişiye evde veya kurumda sunulan profesyonel destek hizmetleri şeklinde verilir. Burada amaç uzun dönem bakımda yardıma ihtiyaç duyan hasta ve/veya engelli kişilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik iyiliğinin sağlanması ölçüsünde gerekli sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinin sunumudur. Kısa veya uzun süreli olarak gerçekleştirilen bakım hizmetinde genellikle 30 günlük bakım için kısa dönem, 6 aydan fazla süren hizmet için de uzun dönem bakım tanımlaması yapılmaktadır (Oğlak, 2007). Kısa dönem bakım ihtiyacı akut hastalık, kalıcı olmayan engellilik gibi geçici bir süre kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmelerinde bir başkasının yardımına ihtiyaç duyulması halinde verilmektedir. Uzun dönem bakım, fonksiyonel veya bilişsel kayıplar sebebiyle sahip olunan hastalık veya engellilik durumunun kalıcı ve uzun süreli olduğu hallerde, bu kişilerin günlük yaşam faaliyetlerine devam edebilmeleri için yapılan kişisel, sosyal ve sağlık hizmetlerini içerir (Brodsky ve diğerleri, 2003, s. 4). Uzun dönem bakım da ev ve kurum odaklı hizmetler üzerinden verilmekte ve bu hizmetler, aile, kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları veya kar amaçlı kuruluşlarca sağlanmaktadır.

Dünyada birçok ülke değişen demografik, teknolojik, kültürel dönüşüm gibi çeşitli eğilimler sebebiyle uzun dönem bakım gerektiren politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Sadece yaşlılara yönelik ya da yaşlıların da dâhil olduğu birçok uygulama arasından bakım ve bununla ilgili her alan, günümüzde üzerinde çalışılan en önemli konuları oluşturmaktadır (Estes, 2001; Daly, 2002). Farklı zamanlarda ve nitelikte gerçekleştirilen yaşlı bakım politikaları, içinde doğdukları ekonomik ve kültürel koşullara uygun olarak yapılandırılmaktadır. Uzun dönem bakım ile ilgili çalışmalar, 1970'lerde ve 80'lerde feminist yaklaşımın ilgi odağı olmuştur. Bu yaklaşıma sahip olanlar, kadınların toplum içerisinde refah ve konumunu yükseltmek için bakımla ilgili farklı araştırma yolları aramaya başlamışlardır. 1980'lerde İngiliz akademisinin feminist yaklaşımı temel aldığı bakım araştırmaları (Finch ve Groves, 1983), kurum dışı ücretli bakım ile profesyonel bakım alanında yapılan çalışmalara ışık tutmuştur. Feminist perspektif politik ve ekonomik yapılar tarafından sürdürülen sosyal ilişkilerin sosyal yapısal analizini içerir. Bu bağlamda patriarkal ve kapitalist toplumsal ilişkilerin meşru olarak görülmesi ve sermaye birikimine dayalı bir anlayışın söz konusu olduğu bir yaklaşımla devletin ve aktivitelelerinin, politikalar tarafından belirlenen ideolojik ve pratik süreçlerde, yaşlılıkla ilgili problemlerin, nasıl ele alındığıyla ilgilenir (Estes, 2006, s. 81). Feminist yaklaşımın bakım konusunda öncülük etmesi şaşırtıcı değildir. Kadınların erkeklere göre daha uzun yaşaması ve kadınların bakım işini üstlenirken büyük bir çoğunluğa sahip olması ve bunlara ek olarak kadın emeğinden çok uzun bir süre ücretsiz olarak faydalanılması, bakım alanına yönelmelerini

sağlamıştır (Hooyman ve Gonyea, 1999). Ekonomi politik yaklaşımı da kurumsal ve kurum dışı bakım ilişkilerini, cinsiyet, sınıf, yaş, etnisite ve ırk bağlamında değerlendirir (Griffin ve Marshall, 2003). Ekonomi politik yaklaşımında yaşla ilgili düzenlemeleri içeren sosyal politikaların bu kişilerin yaşam biçimlerinin belirlenmesinde oldukça etkili olduğu görüşü hâkimdir. Sosyal ve ekonomik politikaların yaşlıların sağlık, bakım, gelir, sosyal hizmetler, barınma gibi temel gereksinimlerini nasıl karşıladığı ve yaşlıların bu toplumsal koşullardan nasıl etkilendiğini tartışır. (Walker, 1981; Phillipson, 1982; Estes, 2001).

Yaşlı oranlarındaki artışla, yaşla birlikte psikolojik ve fizyolojik açıdan azalan yetiler, kronik rahatsızlıkların artması gibi faktörler birçok kişinin yaşlılığında bağımlı ve bakıma muhtaç hale gelmelerinde etkili olabilmektedir. Bakıma muhtaçlık durumuyla tanımlanan ve bir başkasının yardımına ve bakımına ne ölçüde ihtiyaç duyulduğunu belirlenmesiyle, uzun dönem bakımın nasıl ve kimler tarafından verilebileceği belirlenebilmektedir. Uzun dönem bakımda ölçüt, Temel Günlük Yaşam Aktivitelerinde ve Araçsal Yaşam Aktivitelerinde bir başkasına herhangi ikisinde kısmen veya herhangi birinde tam bağımlı olmayı içerir. Temel Günlük Yaşam Aktiviteleri⁴ giyinme, banyo yapma, yemek yeme, yürüme, transfer ve tuvalet gibi ihtiyaçlarda bir başkasının yardımına ihtiyaç duymayı gerektirir. Yardımcı/Araçsal (instrumental) Yaşam Aktiviteleri⁵ de yemek hazırlama, telefon etme, ev işlerini yapma, ilaçlarını kullanabilme, alışveriş yapma ve para yönetimi gibi aktivitelerde bir başkasının yardımına ihtiyaç duymayı ifade eder. Bakımın nasıl ve kimler tarafından sağlanabileceği ise yaşlının bağımlılık durumuyla ilişkilendirilerek, genellikle ailesinin yanında evde bakım alması desteklenmekte, evde bakılamayacak durumda olan kişilerin de kurum bakımından faydalanabilmeleri sağlanmaktadır. Bu noktada uzun dönem yaşlı bakımında 3 çeşit bakım türünden söz edilebilir. İlki, resmi kuruluşlarca verilen kurum bakımı, ikincisi ailenin sağladığı bakım ve son olarak bu ikisinin karışımı olarak sunulmaktadır. Evde bakım hizmetleri de evde ve kurumda olmak üzere iki şekilde sağlanmaktadır. Resmi kuruluşlarca sağlanan evde bakım hizmetleri, yerel yönetimler, özel hastaneler, özel evde bakım merkezleri ve kamu hastanelerinin evde bakım birimleri tarafından sağlanabilmektedir (Pınar, 2010).

Uzun dönem kurum bakımı, ailesinin yanında veya kendi başına evde bakımı mümkün olmayan kişilerin resmi veya özel kuruluşlarca açılan bakım birimlerinde hizmet almasını içerir. Bugün Amerika'da 10 milyon kişinin uzun dönem bakım destek ve hizmetlerinden faydalandığı, 2020'de ise bu sayının 15 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde ise

⁴ Katz' ın Temel Günlük Yaşam Aktiviteleri (TGYA) indeksidir (Katz, Downs, Cash ve Grotz, 1970).

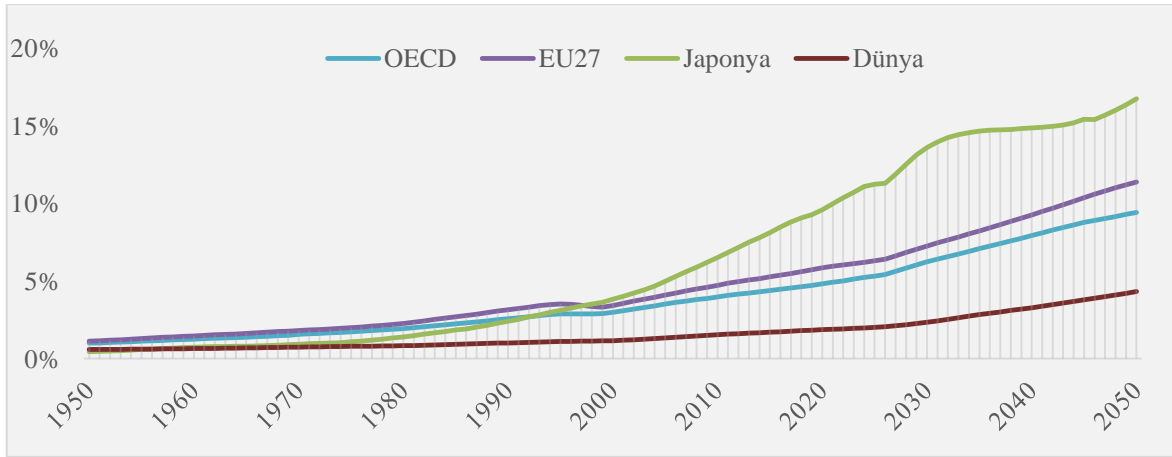
⁵ Lawton ve Brody 'nin Enstrümental Günlük Yaşam Aktiviteleri (EGYA) indeksidir (Lawton ve Brody, 1969).

uzun dönem bakım destek hizmetlerinin evde bakımla ilgili kısmı yeni yapılandırılmış olmakla birlikte, bakımın sağlık boyutuna vurgu yapan hizmetlerle sağlanmaktadır. Bu hizmetler, 10.03.2005 tarihli, 25751 sayılı 'Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik' ile sunulmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2005). Bu yönetmelik, evde tıbbi desteğe ihtiyaç duyulması halinde resmi veya özel kuruluşlarca verilebilecek desteği içermektedir. Evde bakımı mümkün olan kişiler, evde bakım birimi bulunan bir kuruluşa başvurarak, yardıma ve bakıma muhtaçlığı belirlendikten sonra, ihtiyaç duyduğu hizmete göre verilebilecek yardımların belirlenmesiyle bu hizmetten yararlanabilmektedir. Evde bakım dâhilinde sağlık hizmetleri, yaşlının transferi, ev işlerinin yapılması gibi çeşitli alanlarda da ihtiyaca göre hizmet sağlanmaktadır.

Evde bakım hizmetleri, bakıma gereksinim duyan bireye ve ailesine verilen sosyal, psikolojik ve fizyolojik destek hizmetlerini içermekte, ailenin ve bakıma muhtaç kişinin ihtiyaçlarının karşılanmasını, ailenin işlevselliğini arttırmayı, bakıma muhtaç bireyin mümkün olduğunca kendi evinde uzun, sağlıklı ve bağımsız olarak bir hayat sürebilmesini hedeflemektedir (Bahar ve Parlar, 2007). Uzun dönem bakımda kurum bakımının kişiler üzerinde depresyon, yalnızlaşma gibi olumsuz etkileri olması ve aynı zamanda yüksek maliyetler içermesi sebebiyle de dünyada evde bakım modeli desteklenmektedir (Öztop ve diğerleri, 2008).

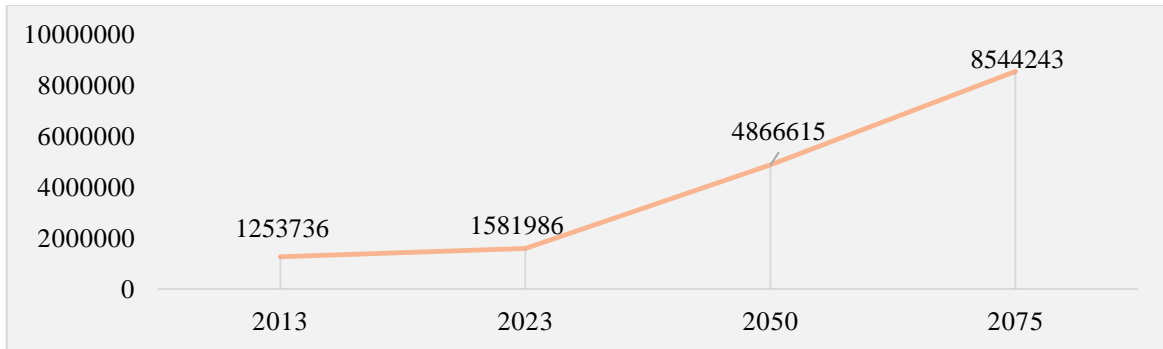
Ülkemizde uzun dönem bakımda evde bakım odaklı sağlık ve bakım hizmetleri ve sosyal hizmetler giderek daha çok talep edilir hale gelmektedir. 2007 yılında evde bakım hizmetinden 28.583 kişi yararlanırken 2012 yılında 403.758 kişi yararlanır hale gelmiştir. Engelli evde bakım giderlerinin; SHÇEK'in toplam bütçe giderleri içindeki payı 2007 yılında % 7 iken 2008 yılında % 37'ye ve merkezi yönetim bütçe giderleri içindeki payı ise 2007 yılında % 0,02 iken 2008 yılında % 0,18'e yükseldiği görülmektedir. 2009 yılında ise, engelli evde bakım hizmetlerine tahsis edilen ödenek miktarının SHÇEK toplam ödenek miktarı içindeki payı % 53'e, merkezi yönetim bütçe giderleri içindeki payı ise % 0,37'ye yükselmiştir (ASPB, 2013, s. 8-9).

Dünyada uzun dönem bakıma ihtiyaç duyan kişilerin çoğu kadın ve 80 yaş üzeridir. Dünya genelinde 1950'lerde % 1'den daha az olan 80+ nüfusun, 2050 yılında % 4 gibi hızlı bir artış göstermesi beklenmektedir (Colombo ve diğerleri, 2011, s. 40). Aşağıdaki tabloda, 80 yaş ve üzeri nüfusun dünya genelinde artışı verilmiştir. En yüksek artış günümüzde en yaşlı nüfusa sahip olan Japonya'da gerçekleşecektir. 2050 yılında % 17'lere ulaşacak olan bu oran dünya ortalamasının neredeyse 4 katı seviyesindedir.

Grafik 1.3 Seçili Ülkelere Göre 80 Yaş ve Üstü Nüfus Kaynak: OECD Labour Force and Demographic Database, 2010.

Grafik 1.4’de, Türkiye için 80+ yaş nüfus projeksiyonlarına bakıldığında 2013 yılında 1 253 736 olan sayı, 2050 yılında 4 866 615’e ulaşarak kendi içerisinde 4 kat bir artış gösterecektir. Türkiye’de nüfus projeksiyonlarına göre 80+ yaş kadın sayısı erkek nüfusa nazaran yıllar bazında giderek daha fazla artmaktadır (TUİK, 2013).

Grafik 1.4 Seçili Yıllara Göre Türkiye’de 80+ Nüfusun Sayısal Artışı
Kaynak: TUİK, Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus 2013-2075, 2013

Kadınların erkeklere nazaran daha uzun yaşaması, sosyal güvenlikten yoksun birçok kadın için tehdit oluşturmaktadır. Ülkemizde birçok kadın eşinin sosyal güvencesinden yararlanmakta ya da maaşıyla geçinmektedir (Komisyon, 2010; Arun ve Arun, 2011). Yaşa bağlı olarak gelişen kronik hastalıklar ve engellilik durumunun artması yaşlılıkları erkeklere göre daha uzun süre devam eden kadınlar için bir risktir ve bunlardan doğacak finansal, sosyal ve psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında yaşlı kadınlar, dezavantajlı bir duruma düşmektedir. Kadınların uzun süre yaşaması ‘yaşlılığın kadınsallaşması’ kavramının da gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır (Tufan, 2003, s. 51-52). Nüfusa bakıldığında 60 yaşından itibaren kadınların sayısı erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir (TUİK, 2013). Öngörülere göre de kadınların çoğu gelecekte yoksul, hasta ve bakıma muhtaç durumda olacaktır (Tufan, 2007).

Bakım, vatandaş olarak yaşlının yaşamını sürdürebilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda bakım bir sosyal politika konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bakıma muhtaç kişilerin bakım konusunda desteklenmesi ülkemizde bir sosyal yardım uygulaması olarak yer almaktadır. Zira bakım desteği, sosyal yardım şeklinde yapıldığından bu hizmetten yalnızca ekonomik yoksunluk içindeki kişilerin yararlanması sonucunu doğurmaktadır. Bu şekliyle kapsamlı bir bakım uygulaması olmadığı görülmekte ve bu desteklerin tüm vatandaşlara yönelik olacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

1.2.3 Evde Bakım Parası

Bakıma muhtaç yaşlı sayısının artmasıyla, dünyada birçok ülke yaşlılara yönelik sosyal politikalarını evde bakımı destekler nitelikte oluşturmaya başlamışlardır. Bakımla ilgili uygulanan yeni yaşlılık politikaları, uzun dönem bakım hizmeti alan yaşlıların bireysel kararlarını vermelerine olanak sağlayan destekleri içermektedir (Ungerson ve Yeandle, 2007; Roit ve Bihan, 2010). Bu karar yaşlının evde uzun dönem bakımının sağlanmasında bakım veren kişiyi yaşlının kendi isteği doğrultusunda belirlemesine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, kurumsal (formal) ve kurum dışı (informal) bakımının finansal açıdan desteklenmesine yönelik yapılan uygulamaların temelinde yaşlının evde aile üyeleri, akrabalar tarafından sağlanan bakımı önemli bir yere sahiptir.

Özellikle bakım masrafları ve yaşlıya bakacak kimsenin olmayışı aileler ve yaşlıları için aşılması güç engeller yaratmaktadır (Glendinning ve Kemp, 2006, s. 128). Bu sebeple de geliştirilen cash-for-care (bakım için ödemeler) uygulamaları birçok Avrupa ülkesinde yürürlüğe girmiştir. Bakım ödemeleri; çocuklar, engelli ve yaşlılar için ya da hastalık sebebiyle uzun dönem bakıma ihtiyaç duyan kişiler için geliştirilmiş, sosyal güvenlik yardımları, emeklilik yardımları ya da vergiler aracılığıyla bu kişilerin bakım ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik girişimleri ifade etmektedir (Glendinning ve Kemp, 2006, s. 3). Bu uygulama ister evde kendi aile üyesi tarafından ya da ücretli bir bakıcı tarafından, ister rehabilitasyon merkezinde ya da başka bir kurumda bakılması için devletlerin vatandaşlarına ödediği paranın kullanılmasını içerir. Bakım alacak kişi ve aileleri için bu sosyal politika uygulaması, bu kişilere özgür seçimler yapmasına olanak vererek kendi hayatları üzerine özerk kararlar alabilmelerini ve yine kendi hayatları üzerinde kontrol sahibi olabilmelerini içermektedir. Bakımın nasıl ve kimler tarafından sağlanacağını belirlenmesi engelli ve aile üyelerinin seçimine kalmıştır (Roit ve Bihan, 2010).

Bu bağlamda Hollanda, İsveç, Fransa, Almanya, Avusturya ve daha birçok Avrupa ülkesi uzun dönem politikalarını ‘bakım ödemeleri’ çerçevesinde tekrar inşa etmişlerdir. Hollanda’nın Persoonsgebonden Budget (PGB), yani kişisel bütçe uygulaması temelleri 1995 yılında atılmış ve 2001 yılında genel bakım sigortası olarak kabul edilmiştir (Kremer, 2006). Kişisel bütçe kullanıcıları profesyonel ya da kurum dışı aile bakıcıları tarafından bakım hizmetini alma konusunda kendi tercihlerini kullanmaktadır. Kişi ister akrabalarından isterse eğitimli bakıcılardan yardım alarak bakıma muhtaçlığını gidermeye çalışmaktadır. Böylece aileleri yanında olamayan yaşlıların da bakım ihtiyacının desteklenmesi sağlanmaktadır. 2007 yılında % 14,5’i 65 yaş ve üstü nüfustan oluşan Hollanda için bakım ödemelerinden faydalanan kişilerin oranı % 1,4, kurum bakımından faydalananlarının oranı % 6, evde bakım hizmetinden yararlananların oranı da % 18’dir (Roit ve Bihan, 2010). Hollanda’da bakım anlayışı, belediye ve devlet araçlarıyla sağlanan bakım hizmetlerine sahiptir. Sağlık ve sosyal bakım hizmetleri için bakıma muhtaç kişinin alması gereken yardım saat başı ücretlendirmeye tabi tutulmuş olup uzun dönem bakım ihtiyacı olan herkes için ücretsiz hizmet sunulmaktadır (Seyyar ve Oğlak, 2004; Roit ve Bihan, 2010).

İsveç’te, ailenin yaşlının bakım sorumluluğunun arttırılmasına yönelik yapılan çalışmalarla evde bakımın desteklenmesi sağlanmıştır. İsveç’te akrabalarından bakım yardımı alan kişilerin oranı 2007 yılında % 63’e ulaşmıştır. Minimum haftalık 17 saat bakım gereken kişiler için bakıcılarına ödenen ücret 487 Euro civarındadır (Roit ve Bihan, 2010).

Fransa’da *The French Allocation Personnalisée a l’Autonomie*, yaşlılara, isterlerse evde ya da kurumda bakım masraflarını karşılamaları; isterlerse de aile üyelerinden eşleri hariç herhangi birini, bakıcı olarak işe almaları için kullanabilecekleri doğrudan nakdi ödenekler sağlanmaktadır. Bu ödenekler sadece bakım için harcanma şartıyla, ekonomik- tıbbi açıdan kendi kendisini idare etme yetisini kaybetmiş yaşlılara, yerel yönetimler aracılığıyla ödenmektedir. 60 yaş ve üstü bakıma muhtaç kişiler için gelir ve ihtiyaç durumuna göre belirlenen bakım ücreti ortalama olarak 494 Euro’dur. Nüfusunun % 16,2’si yaşlı olan Fransa’da, bu uygulamadan yararlananların oranı % 7,8’dir (Roit ve Bihan, 2010).

Avusturya’da Pflegegeld ile bakıma muhtaç durumda olan her vatandaşı için gelir testine tabi tutulmaksızın, 1993 yılından bu yana uygulanan bakım yardımları, bakım alanların bakıcılarını kendilerinin seçebilmesine yönelik bir uzun dönem bakım uygulamasına sahiptir (Lundsgaard, 2005). Özellikle yaşlılara yönelik olarak değil yaşlıları da kapsayan bakıma muhtaç durumdaki her vatandaşa sunulan bir hizmeti içermektedir. Yedi seviyede belirlenen bakıma muhtaçlık durumu için yapılan ödemeler 2007 yılı için 148,30 Euro ile 1,562.10 Euro

arasındadır (Colombo ve diğeri, 2011, s. 51). Yaşlı nüfus oranı % 16,9 olan Avusturya için bakım ödemelerinden faydalananların oranı % 18'dir (Roit ve Bihan, 2010).

Almanya'da 1995 yılında yürürlüğe giren bakım sigortası, bakıma muhtaçlık riskinden doğan fiziksel, maddi ve psikolojik destek içeren sosyal sigorta sistemi içinde yapılandırılmış bir sigorta türüdür (Keck ve diğeri, 2009). Almanya aynı zamanda evde bakım ve kurumsal bakım hizmetleri doğrultusunda iyi yapılanmış bir sisteme sahiptir. Evde bakım hizmetlerinde aile üyelerinin profesyonel bakıcılar tarafından desteklenmesine yönelik harici bakım hizmetleri bulunmaktadır. Ayrıca bakıcı aile fertlerine maddî destek sağlanmakta ve bakım verdikleri için bir işte çalışmamalarından dolayı sosyal güvenlikleri de garanti altına alınmaktadır (Taşçı, 2010). Bu sebeple aileler de genelde evde bakımı tercih etmektedirler. Bakım için ödemeler haftalık 14 saatten fazla bakım verme şartıyla 3 seviyede belirlenmiş bakıma muhtaçlık durumuna göre yapılandırılmış ve en düşük 225 Euro ile en yüksek 685 Euro (2010) arasında belirlenmektedir (Colombo ve diğeri, 2011, s. 52). Alman sosyal bakım sigorta sisteminde bakım ödemelerinden faydalanan yaşlı nüfus oranı % 11'dir (Roit ve Bihan, 2010).

Belirtilen ülkelerde yararlanılan bakım ödemesi uygulaması her ne kadar özgür bir seçim hakkı getirirse de bu durum kayıt dışı ve düzensiz istihdamı da teşvik edebilmektedir. Aileler bu ödemelerden kendileri faydalanmak istemektedir. Ancak bu durum da eğitimsiz bakıcıların (göçmen işgücü ya da herhangi bir aile üyesi) bakım vermesini getirmektedir. Özellikle İtalya ve İngiltere gibi ülkelerde 'bakım göçü' diye adlandırılan olgunun fazlasıyla yer aldığı görülmektedir. Göçmen işçilerin yerel işçilerden daha düşük ücretlerle çalıştırılabilmesiyle aileler ve yaşlılar açısından tercih nedeni olmaktadır. Ancak bu kişilerin kayıt dışı veya düzensiz olarak çalışmaları, kontrol edilebilirliği azaltmaktadır. Kurumsal bakım ise profesyonel bakıcılar tarafından sağlanan bakım olanaklarını içermesiyle nitelikli ve düzenli işgücünü getirir (Simonazzi, 2009). Yaşlıların bakım tercihleri göz önüne alındığında evde ya da kendi alışık olduğu ortamlarda bakım ihtiyaçlarının giderilmesini istemeleri kurum dışı bakımın (informal) alınmasını arttırmaktadır. Bu yüzden yaşlıların hem kurumsal hem de kurum dışı bakım kaynakları tarafından desteklenmesi önemlidir.

Bakım ödemeleri ile ilgili verilen ülke örneklerinde bakım ihtiyacı aile veya profesyonel bakıcılar tarafından ya da her ikisinin birden yer aldığı bakım anlayışı ile karşılanmakta ve aynı zamanda kapsamlı bir bakım sigortası içinde yer almaktadır. Ülkemizde ise bu tür bir bakım sigortasının olmaması, başka ülke örnekleriyle karşılaştırma yapma konusunda sorun yaratmaktadır. Çünkü Türkiye'de bakım ile ilgili ödemeleri genel bir bakım sigortası içerisinde değerlendirmek mümkün değildir. Yapılan bakım ödemeleri 2006 yılında yürürlüğe giren

yönetmelikle belirlenmiş olup, yoksulluk ve engellilik durumuna göre sağlanmaktadır. Buradaki engellilik durumu derecelendirme yapılmaksızın ‘ağır engelli’ statüsündeki kişiler için sağlanmaktadır. Buna göre engel oranı engellilik ölçütüne göre %50 ve üzerinde olanları kapsamaktadır. Evde bakım yardımının ilk uygulanmaya başlandığı dönemde sadece sosyal güvencesi olmayanların yararlanması ön görülmüş, ancak 2007 yılında 2828 sayılı SHÇEK Kanunu’na eklenen bir madde ile sosyal güvencesine bakılmaksızın tüm ağır düzeyde bakıma muhtaç özürülüler bu kapsama alınmıştır. Ancak bu kişilerin de gelir durumu yine dikkate alınmakla beraber, belirli bir gelirin altındaki kişileri kapsamaktadır. Belirtilen ülkelerde sosyal politika uygulaması olarak yer alan bu hizmet, ülkemizde sosyal yardım adı altında bir uygulama olarak yer alır. Ayrıca ‘cash for care’ (bakım için ödeme) adı altında verilen ücret, bakıma muhtaç kişiye verilmekte ve o kimi isterse onu işe almaktadır. Ülkemizde ise bakıma muhtaç kişi için yapılan bakım ödemesi bakıcıya verilmektedir. Burada bakıma muhtaç kişinin bakım sözleşmesinde yer almadığı görülmektedir.

Ülkemizde 27.05.1983 tarihinde Resmi Gazetede (1983) yayımlanarak yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile korunmaya, bakıma ya da yardıma muhtaç aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetler ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi amaçlanmıştır. Kanuna göre muhtaç yaşlı 'sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişi' olarak tanımlanmaktadır. Bu kanuna dayandırılarak çıkartılan yönetmelikle bakıma muhtaç kişisi bulunan aile, akraba, komşu ve vatandaşlar için bakım verenlere yapılan desteklerin nasıl ve ne şekilde olması gerektiği belirtilmiştir.

30.07.2006 Resmi Gazete’de yayınlanan ve 2011 yılına kadar yapılan değişikliklerle son halini alan Bakıma Muhtaç Özürülülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik (SHÇEK, 2011) (Ek1) gereğince;

Özürülülük sınıflandırmasına göre ağır özürülü⁶ olduğu belgelendirilenlerden; günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olduğu, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari

⁶ 30.03.2013 tarihli, 28603 Sayılı Resmi Gazete’de Özürülülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürülülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik (2013) gereğince bakıma muhtaç durumda olan kişilerin engellilik dereesi belirlenmektedir. Bu yönetmeliğe göre ‘Ağır özürülü: Özür durumuna göre özür oranı %50 ve üzerinde olduğu tespit edilenlerden günlük yaşam aktivitelerini başkalarının yardımı olmaksızın yerine getiremeyeceğine özürülü sağlık kurulu tarafından karar verilen kişileri’ kapsamaktadır.

ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilenler bakıma muhtaç özürlü sayılmaktadır.

Yönetmeliğe göre öncelikli olarak bakıma muhtaç yakını bulunan kişinin başvurusu esas alınmaktadır. Gerekli evraklar doldurulduktan sonra önce gelir testine tabi tutulan başvuru sahipleri, sonrasında heyet raporuyla engelli bireyin engellilik derecesinin belirlenmesini sağlamaktadır. Böylece kişilerin yoksulluk ve engellilik gibi dezavantajlarının kanıtı çerçevesinde bir de ikamet ettikleri yerde yaşam koşullarına bakılarak verilen bilgilerin doğru olup olmadığı kontrol edilmektedir. Tüm bu aşamalardan sonra eğer kontrol heyeti bakım maaşının verilmesinde bir sakınca görmezse yaklaşık bir aylık bir süre sonunda bakım maaşı bağlanmaktadır. Bakım maaşı bağlanmadan önce eve gelen karar verici heyet bakıcı ve yaşlıların mevcut durumlarını belirlerken aşağıdaki kıstasları temel almaktadır.

Bakıma muhtaç durumda olan kişinin değerlendirilmesi aşamasında, bu kişilerin *günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerine* bakılmaktadır. Bunlar bakıma muhtaç kişinin;

- Öz bakım ihtiyaçlarını giderebilmesini (beden temizliğini yapabilmeyi, tuvalet ve beslenme ihtiyacını giderebilmeyi, tuvalet sonrası temizliğini yapabilmeyi)
- Güvenlikte olmasını (kendisine ve çevresine zarar verme riskinin olmamasını, tehlike anında tehlikede olduğunu algılayabilmesini, tehlikeden kurtulmak için çaba sarf edebilmeyi)
- Hareket edebilir olmasını (yürüyebilmek, giyinip-soyunabilmek, merdiven inip çıkabilmek gibi kaba motor aktivitelerini)
- Ev işlerini ve idaresini yapabilmesini (bir evde kendi başına yalnız ve başkasının yardımı olmadan yaşayabilmeyi, alışveriş yapabilmeyi, yemek pişirebilmeyi, evi temizleyebilmeyi, bulaşık ve çamaşır yıkayabilmeyi, sobasını yakarak ısınabilmeyi) kapsar (SHÇEK, 2011).

Bu hususların ne ölçüde yapılabildiği de önemlidir. Buradaki önem, *önemli ölçüde yerine getirememesi* ifadesi ile tanımlanmaktadır. Buna göre; günlük hayatın alışılmış tekrar eden gerekleri kapsamında belirtilen aktivitelerden en az birisinde başkasına tam bağımlı olmak veya söz konusu aktivitelerden en az ikisinde başkasına kısmen bağımlı olmak *önemli'* dir.

Bakıma muhtaçlık durumu, görüldüğü gibi, temel günlük yaşam aktiviteleri ve araçsal yaşam aktiviteleri üzerinden belirlenen kıstaslara göre yapılmaktadır. Bakıma muhtaç bireyin bu aktivitelerde *önemli* ölçüde yardım almasının yanı sıra bakıcıların da bu yaşam aktivitelerinde

yaşlısına yardımcı olması beklenmektedir. Ancak bakım fiziksel ve psikolojik bir destek olduğu için, bakım sürecinde sadece fiziksel değil sosyo-duygusal faktörler de yer almaktadır. Bu noktada, *duygusal bakım emeğinin* göz ardı edildiği görülmektedir (Özkaplan, 2009). Duygusal bakım emeği; bakımın yalnızca fiziksel değil psikolojik süreçlerine de vurgu yapan bir anlam taşır. Oysaki bakım, karşılıklı bir bağımlılıktır. Sadece bakıma muhtaçlık üzerinden tanımlanan ölçütler bakım işinin belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki bakım verirken yaşlıyı fiziki anlamda desteklemenin yanı sıra psikolojik ve sosyal açıdan da desteklenmesi gerekmektedir ki kaliteli bir bakım sağlanabilsin. Burada tanım bakım alan üzerinden yapıldığı için, kaynağın yeterliliği göz ardı edilmektedir. Burada kaynak bakıcı olmaktadır ve onun bakım verebilme kapasitesi aslında bakım işinin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Yalnız burada bakım koşullarına sosyo-duygusal yardım alabilmeyi katmak sorunlu olabilir. Çünkü herkesin az ya da çok sosyo-duygusal yardıma ihtiyacı vardır ve bunu bağımlılık üzerinden açıklamak pek işlevsel görülmeyebilir. Ancak bakım alanlar ve verenler açısından bir değerlendirme yaparken, bunun, araçsal yaşam aktiviteleri arasında yer alabilecek bir faktör olduğunun dikkate alınması, önemlidir (Walker ve diğerleri, 1995).

'Kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu' ifadesinde ise gelir testi yapılmaktadır. 2013 yılında evde bakım maaşı bağlanması için hanede kişi başına düşen gelir hesabında üst sınır 2013 yılının ilk 6 aylık dönemi (Ocak – Haziran) için 467,41 TL, ikinci 6 aylık dönem için 486,85 TL'dir. Bu rakamdan fazla geliri olan vatandaşlar bu hizmetten yararlanamamaktadır. Belirtilen rakamın altında gelire sahip olanların ve engelliliğini kanıtlayanlar için 01/01/2013-30/06/2013 dönemi için 699,61 TL, 01/07/2013-31/12/2013 dönemi için 730,28 TL tutarında net asgari ücret ödemesi yapılmaktadır.

Aynı zamanda evde bakılması mümkün olmayan veya kendisine bakacak kimsesi bulunmayanlar için de kurum bakımı yer almaktadır. Evde Bakım hizmeti kapsamında; yatılı bakım için iki aylık net asgari ücret, (profesyonel bakıcı) gündüzlü bakım için bir aylık net asgari ücret, gündüzlü yarım gün (4 saat) bakım için net yarım asgari ücret, akrabaları tarafından yapılan bakım hizmeti için bir aylık net asgari ücret tutarında ödeme yapılmaktadır. Ancak akrabaların bakım verme süresi 24 saat bakım verebilme kapasitesine bağlı olarak belirlenmektedir.

2006 yılında evde bakım nedeniyle ödeme yapılan tüm yaş gruplarında kişi sayısı 8 iken, 2012 yılının Ekim ayı itibarıyla sayı 393.638 kişidir (ASPB, 2012). Bu kişilerden ne kadarının 65 yaş ve üstündekilere bakım sağladığı konusunda yeterli bir veri yoktur. Ancak bakım aylığı

alan kişilerin %23'ünün 60 yaş ve üzeri kişilere bakım verdiği Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde, Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı'na bildirilmiştir (Yıldırım, 2012). Araştırmanın yapıldığı yer olan Antalya ili çerçevesinde bakıldığında; Antalya için veriler 2012 Ekim ayı itibarıyla 8498 kişidir ve bu rakamın 2097'sini 65 ve üstü yaş grubuna bakım verenler oluşturmaktadır⁷.

Evde bakıma muhtaç durumda olan aile bireyinin bakımının sağlanması için verilen bu para bakım işinin ücretsiz kurum dışı bakım'dan ücretli bakım'a dönüştüğünü göstermektedir. Özellikle kadınlar tarafından yoğun bir şekilde bakım işinin üstlenilmesi kuşkusuz onlar için önemli bir adım olmuştur. Aile içinde ücretsiz olarak karşıladıkları bakım işi yerine bundan farklı olarak bu yönetmelik, ücretli çalışma için fırsatlar doğurmuştur. Ancak yine de bu uygulamanın herhangi bir sosyal güvence sağlamayışı eksik noktalarından biridir. 90'larda bu tür uygulamaların yer aldığı refah devletlerinde böylesi nakit sübvansiyonların aile ve aile ilişkileri açısından bir dönüşümü yaşattığı tartışılmaktadır. Konuyla ilgili olarak Ungerson (1997), bakım işinin ücretli hale gelmesi konusunda "bakımın metalaştırılması" kavramını ortaya atmıştır. Ona göre bakım işi ne zaman ücretli hale gelip ekonomik bir değer kazanmışsa o zaman bakım bir meta haline gelmiştir. Bu durum aile içinde ücretsiz olarak verilen bakımın boyutunu ve niteliğini de değiştirmiştir. Daha önce ailelerin bakıma muhtaç üyelerine şefkat, merhamet, özgecilik veya mecburiyet sebebiyle ücretsiz olarak sağladığı bakım artık ücretli hale gelmiş, devlet - bakıma muhtaç kişi ve bakıcı arasında bir anlaşmanın çıktısı olarak piyasa değeri kazanmıştır. Bu durum da aile içindeki ilişkilerin dönüşümüne neden olmakta ve "samimiyetin piyasalaştırılmasını (marketization of intimacy)" getirmektedir (Ungerson, 1997). Bakım ödemelerinin ülkemiz için yeni sayılabilecek bir uygulama olması nedeniyle bakım sürecinde aile ilişkilerine bu ödemelerin nasıl bir etkisi olduğu konusunda genel bir görüş bildirmek zordur.

Bu alanda yapılacak çalışmalar durum tespitinde yol gösterici olacaktır. Örneğin Karataş'ın (2011) yaptığı 'Evde Bakım Hizmeti Sunan Aile Bireyi Bakıcıların Moral ve Manevi Değerlerinin Başa Çıkmadaki Etkisi' adlı yüksek lisans tez çalışmasında Evde Bakım Parası alan bakıcıların bakım verdiği aile üyelerinin tüm yaş gruplarını kapsayan yönüyle ele alındığı ve bakım yükünün incelenmesine yönelik bulgulara sahip bir çalışma mevcuttur⁸. 30 aile bireyi üzerinde yapılan bu araştırmada, ailelerin bakımla ilgili öznel algıları incelenmiş ve bakım

⁷Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, 15.10.2012 tarihli, B.17.4.ASM.00.7.00.00 307-03- 1588 sayılı, 'Yaşlı Listesi Talebi' konulu, cevap yazısından aktarılmıştır.

⁸ Bu çalışmada yer alan aile bireylerinin örnekleme bakım hizmeti verilen engellilik durumuna göre saptanmış olup, bakım verilen yaş grubu dikkate alınmamıştır.

sürecinde, bakım parasının moral ve manevi değerleri nasıl etkilediği incelenmiştir. ‘Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisi’nin Bourdieu’cu Bir Yaklaşımla İncelenmesi: Antalya Örneği’ adlı bu tez çalışması ile de evde bakım parası bağlamında aile ilişkilerinin dönüşümünü yaşlı bakım sürecinde nasıl şekillendiğini inceleyerek bakım parası uygulamasının işlerliğinin incelenmesine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sosyal bilimler alanında iki ana gelenek pozitivist ve yorumlayıcı paradigmalardır (Can, 2005, s. 5). Sosyal bilimciler ilk önce pozitivist paradigmanın yönlendirdiği fen bilimlerinin ilke ve yöntemlerini kullanarak insan ve toplum davranışlarını açıklamaya çalışmışlardır. Bu yaklaşıma göre nesnelliği benimseyen pozitivism, olguları onu çevreleyen süreç ve etkenlerden ayrı tutarak ve sayısal verileri kullanarak gerçeğin anlamlandırılabilirliğini savunur (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Öznelliği benimseyen yorumlayıcı paradigma, sosyal olguların, sosyal davranışı belirleyen genellenebilir yasalarla açıklanması yerine bir durumun kendine has boyutlarının araştırılmasıyla anlaşılabilirliğini öngörmüştür. Buna göre gerçeğin, bilginin ve doğrunun sosyal kurgular olduğu iddia edilmekte ve insanların anlamların yaratılmasında etkin bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 1-9).

Bu tezde Bourdieu'nun kuramsal yaklaşımından hareket edilmiştir. Bourdieu, bir taraftan pozitivist sosyal bilimin istatistiksel düzenlilikler içeren makro yapılara öncelik verdiği için, bu tarz bir yaklaşımın yetersiz olduğunu ve insan eylemlerinin dışarıdan mekanik olarak belirlenemeyeceği kanısındadır (Çeğin ve Tatlıcan, 2010). Çünkü bu istatistiksel düzenlilikleri de inşa eden, sürdüren ve değiştiren aktörlerin eylemleridir. Öte yandan Bourdieu, aktör anlatılarına dayalı mikro yaklaşımların da aslında eyleyenlerin buldukları toplumsal konumları üzerinden edindikleri bir kavrayışla inşa edildikleri için toplumsal düzenlemelerdeki daha geniş çaplı hiyerarşi ve tahakküm sistemleri arasında bağ kuramayacağı görüşündedir (Swartz, 2011). Bu sebeple Bourdieu, sosyal bilimlerde var olan bu düalizmin aşılması için her iki taraftan da bakan ve bunları ilişkilendiren bir açıdan yaklaşmanın toplumsal evreni açıklamak için önemli olduğu görüşündedir. Yani sosyal yapı ile bireysel eylemin bir arada ele alındığı hem 'yapıcı' hem de 'inşacı' bir yaklaşıma sahiptir (Ünal, 2010, s. 173). Bourdieu, kendi geliştirdiği bu sosyal bilim anlayışı için şöyle der;

Yapısalcılık ya da yapısalcı derken, yalnızca sembolik sistemlerde dil, mit v.s. de değil toplumsal dünyanın kendisinde, faillerin bilinç ve iradesinden bağımsız, pratiklerini ya da temsillerini yönlendirmeye ya da kısıtlamaya muktedir, nesnel yapıların varlığından söz ediyorum. İnşacılıktan söz ederken, bir yanda benim habitus diye adlandırdığım şeyi oluşturan algı, düşünce ve eylem şemalarını, diğer yandan toplumsal yapıların, özellikle alanlar ve gruplar diye adlandırdığım şeylerin, hele de genellikle toplumsal sınıflar diye adlandırılan şeyin toplumsal bir yaratılışının var olduğunu kast ediyorum (Bourdieu, 2012).

Bu yaklaşıma göre Bourdieu, önce toplumsal dünyanın altında gömülü kalan yapıları konumlandırır ve sonra da bu yapıları etkileyen ve yeniden üreten mekanizmaları açığa çıkararak, toplumsal evreni açıklar (Bourdieu ve Waquant, 1992). Burada var olan yapılar iki kez ortaya çıkar. İlk olarak her türlü kaynağın maddi dağılımı tarafından oluşturulan bir ‘ilk düzey nesnellik’ ile ikinci olarak da eyleyenlerin pratikleri vasıtasıyla oluşan her türlü davranış, düşünce, duygu ve yargıların şekillendirdiği zihinsel ve bedensel eylem şemaları vasıtasıyla oluşan ‘ikinci düzeyde nesnellik’ içinde inşa edilirler (Bourdieu ve Wacquant, 2003). Epistemolojik olarak önceliği öznel anlayıştan ziyade nesnel kopuşa verir (Bourdieu ve Wacquant, 1992). Bu anlamda yeterli bir toplum bilim hem nesnel düzenlilikleri hem de bu nesnel yapıları oluşturan içsel düzenlemeleri kapsamalıdır. Toplumsal evreni ne sadece eyleyenlerin dış dünyadan bağımsız salt pratiklerinin olduğu bir öznelcilikle ne de toplumu maddi olarak gözlenebilen, ölçülebilen bir nesnelcilikle açıklamak yeterlidir (Waquant, 2010; Swartz, 2011). Buna göre yapısal inşacı yaklaşım, insanların davranışlarının ve ilişkilerinin altında yatan temel bir yapı olduğunu ancak bu yapının onların pratikleriyle üretildiğini varsayar. Dolayısıyla bireylerin toplumsal yapının sadece kendilerine yüklediği rolleri yerine getiren kişiler olarak değil aynı zamanda bu yapılardan bağımsız bu yapıları üreten aktörler olduğu görüşünden hareket eder (Bourdieu, 1992).

Bu yaklaşım pratiklerin yapılar tarafından belirlenip ve yapılar tarafından kurulduğu anlayışına dayanır. Eyleyenlerin gündelik pratikleri aracılığıyla da yapılar toplumsal olarak inşa edilirler. Yani birbirini üreten ve şekillendiren, karşılıklı etkileşimi içeren bir dönüşüme vurgu yapar (Swartz, 2011). Evde bakım parası alan bakıcıların pratiklerinin, bu pratiklerin dönüşümü ve bunların altında öznel ve nesnel koşulların ortaya çıkarılması bakım sürecinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle Evde Bakım Parasının yaşlının bakım sürecinde geliştirilen bakımla ilgili stratejilerin belirlenmesine, geliştirilen stratejilerin anlamlandırılmasına olan etkisini inceleyen bu tezde böyle bir yaklaşımın benimsenmesi yararlı olacaktır. Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisinin Bourdieu’cu Bir Yaklaşımla İncelenmesi: Antalya Örneği başlıklı bu tezde; Evde Bakım Parası uygulamasının koşulları itibarıyla nesnel bir süreç olması ve bu nesnel koşullardan bakım sürecinde yer alan bakım aktörlerin nasıl ve ne yönde etkilendiklerinin/etkilenmediklerinin ortaya konması açısından bu yaklaşımın benimsenmesi tercih edilmiştir.

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu tezde, bakım ilişkisinin incelenmesine yönelik olarak nitel bir araştırma tasarımı geliştirilmiştir. Nitel araştırma; algıların ve olguların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir

biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği derinlemesine bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000; Kümbetoğlu, 2005; Kuş, 2003; Denzin ve Lincoln, 2005; Seidman, 2006).

Nitel araştırma, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi sosyal bilimler ve davranış bilimlerinde sıklıkla kullanılmakla birlikte yaşlanma ve yaşlılığın incelendiği multidisipliner bir bilim olan Gerontoloji’de de kullanılan bir tekniktir. Yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin deneyimlerin anlaşılması amacıyla niteliksel gerontolojik araştırmalarda derinlemesine gözlem, görüşme, vaka analizleri, odak grup çalışmaları, biyografi çalışmaları gibi tekniklerin yanı sıra fotoğrafçılık ve görsel sanatlar gibi tekniklerin kullanımıyla bu araştırmalar çok daha ayrıntılı bir boyuta taşınabilmektedir (Rowles ve Schoenberg, 2002).

Bu tezde nitel araştırmaya dayalı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeye dayalı nitel araştırmalar, kişilerin yaşam deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları anlamaya çalışır (Seidman, 2006). Bu tip araştırmalarda deneyimlerin özünde anlamları yansıtıp yansıtmadığı önemlidir. (Rowles ve Schoenberg, 2002). Görüşmeye katılan kişiler hakkında onların söylediklerine bakarak veri elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda görüşmede yer alan kişiler kendi hayatlarının merkezi ve anahtarıdır. Örneğin ‘ailem benim her şeyim’ gibi tanımlamalar kişilerin yaşam olaylarının toplamının bir sentezidir. Bu bağlamda görüşmede yer alan katılımcıların ifadeleri; kişisel, kültürel öğelere bağlı olabileceği gibi çevresel etkiler, yaşam stratejileri, yaşam biçimleri, günlük aktiviteler, semantik anlamlar, tematik anlamlar, manevi anlamlara da bağlı olarak şekillenmektedir (Rowles ve Schoenberg, 2002).

Yapılan araştırmada da görüşülen kişilerin yaşam deneyimleri dikkate alınarak bakım ve buna ilişkin anlamları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda amaç bakım sürecinde yer alan aktörlerin sosyal dünyaya ilişkin algılarını, duygu ve düşüncelerini anlamak ve bu kişilerin öznel deneyimlerine dayanarak bakım sürecini nasıl şekillendirdiklerini ortaya koymaktır. Aynı zamanda bu kişilerin Evde Bakım Parasının dağıtım koşulları itibariyle sahip olduğu nesnel süreçlerden nasıl etkilendiklerini görmek amacıyla da nitel araştırma tasarımına dayalı bir yolun izlenmesinin konunun daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırmada görüşülen katılımcılar, Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü Evde Bakım Merkezi⁹ işbirliği ile bulunmuştur.

İlgili birim (Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü) müdüründen resmi izin alınması ile araştırmaya katılacak kişilerin belirlenmesi sürecine girilmiştir. Daha sonrasında bu birimin hizmet verdiği ve Evde Bakım Parası alan kişilerle telefon aracılığıyla iletişim sağlanmış ve araştırma ile ilgili kendilerine bilgi verildikten sonra görüşmeyi kabul eden kişilerle görüşme planlaması yapılmıştır.

Araştırmada 11 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmelerden bir tanesi pilot araştırma için yapıldığından, araştırmanın bulgularının değerlendirilmesi aşamasında, o görüşmeye ait veriler kullanılmamıştır. Pilot araştırma sonrasında kesin soru formu oluşturulmuştur. Böylece araştırma kapsamında bulguların yorumlanması aşamasında toplam 10 kişilik bir çalışma grubunun verileri yer almaktadır.

Bu araştırmada seçilen bakıcılar tesadüfi olmayan niteliksel amaçsal örneklemeden ölçüt örneklemeye dâhil edilmektedir. Niteliksel amaçsal örnekleme; belli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilen birey ve gruplardan oluşan, küçük bir örneklem içinde araştırma evreninin farklı karakteristikleri içinde barındıran bir kesitini kapsar (Black, 2002, s. 54; Yıldırım ve Şimşek, 2000). Ölçüt örnekleme de, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilindiği gibi daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu araştırmada ölçüt, en az bir yıl süreyle Evde Bakım Parası alan, 65 ve üstü yaşta kişiye bakım veren ve aile üyesi olan bakıcılar olarak belirlenmiştir.

2.2 Veri Toplama Teknikleri

Araştırma sürecinde araştırmacıya kolaylık sunması açısından, görüşmelerde *yarı yapılandırılmış soru formu* kullanılarak görüşmelerin sistemli bir şekilde sürmesi sağlanmıştır. Kullanılan formun ilk bölümü katılımcıların tanıtıcı bilgilerini içeren yaş, medeni durum, akrabalık durumu, vb. demografi sorularından oluşmaktadır. İkinci bölümde katılımcıların bakımla ilgili duygu, tutum, deneyim ve davranışlarının ortaya çıkarılmasına olanak sağlayan ve Evde Bakım Parasının bakımla olan ilişkisini açıklamaya yarayan sorular yer almıştır.

⁹ Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü Evde Bakım Merkezi, Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yaşayan, sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın sosyal ve ekonomik yoksulluk ve yoksunluk içinde olan, bakıma muhtaç bireylerin yaşadıkları mekânda tıbbi ve bakım hizmeti sunulmasını içeren ve bu hizmetleri ücretsiz olarak sunan bir merkezdir.

Araştırma verileri fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Ayrıca görüşmeler esnasında araştırmacıya yardımcı olması amacıyla bir kişi de gerekli notların tutulmasını sağlamıştır. Ses kayıtları alınırken katılımcılar görüşmelerin başlarında heyecan duymuşlar ancak daha sonrasında bu duruma alışmışlardır. Fotoğraf çekimi isteminde de hiçbir sorun yaşanmamıştır.

2.3 Verilerin Çözülmesi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonrasında bilgisayar ortamında tam görüşme deşifreleri yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle, konuyla ilgili literatür desteği ve daha önce belirlenmiş olan kavramsal çerçeve ve temalara göre yorumlanmıştır. Betimsel analiz yöntemin amacı, bireyin ve/veya bir grup bireyin deneyimlediği spesifik olguları kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktır (Lambert ve Lambert, 2012).

Tablo 6’da gösterilen sınıflandırmalar çerçevesinde tüm bakıcılara ait kayıtlar defalarca incelenmiş ve bu tabloda yer alan kavramsal ifadeler verilerin analiz edilmesinde anahtar şema olarak kullanılmıştır.

Araştırmada özel hayatın gizliliği ve araştırmaya katılan kişilere hiçbir sorumluluk yüklenmemesi adına kişilerin gerçek isimlerinin yerine farklı isimler kullanılmıştır. Buna göre bakıcılar B1- B10 arasında harflendirme ve numaralandırma yoluyla kodlama sistemi kullanılarak tanımlanmıştır.

2.4 Etik Boyut

Araştırmada yer alan katılımcılarla görüşme yapabilmek için Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığından yazılı izin alınmıştır. (Ek 2)

Veri toplama aşamasında görüşme sürecine başlamadan önce katılımcılara, yapılan çalışmanın konusu ve amacı anlatılmış ve gönüllü katılım ilkesine uygun olarak katılımcıların yazılı ve imzalı izinleri alınmıştır. (Ek 3)

Tablo 2.1 Analiz İçin Hazırlanmış Konu Başlıkları ve Anahtar Temalar

Konu Başlıkları	Anahtar Temalar
1. Bakım Kararının Alınması	<ul style="list-style-type: none"> Kim bakıyor? Neden o bakıyor? Bakım verecek en uygun kişi olarak kendisini mi görüyor?
*Bakım kararının alınmasında hangi güdüler etkili	<ul style="list-style-type: none"> Mecburiyet, fedakârlık, çıkar
2. Bakım Sürecinde Aile İlişkileri	<ul style="list-style-type: none"> Bakıcı ve yaşlı arasında nasıl bir ilişki var? Günlük faaliyetler nasıl gerçekleşiyor?
Bakım Verirken Karşılaşılan Durumlar	<ul style="list-style-type: none"> Bakım sürecinde yaşanan zorluklar, sıkıntılar
Bakım Sürecinde Geliştirilen Stratejiler	<ul style="list-style-type: none"> Nasıl bakım veriyor? Bakım vermeyi nasıl öğrendi? Bakımı kolaylaştırmak için neler yapıyor? Bakım verirken kimlerden destek alıyor? Bakıcı ve potansiyel bakıcılar arasındaki ilişki
3. Evde Bakım Parasının Bakım Sürecinde Sermayelere Olan Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Bakım parası bakıcı ve yaşlının hayatını nasıl etkiliyor Bakım parası hangi sermayeler üzerine etkili? Bakım sürecinde bakım vermeden ötürü bakıcılar karşılığında ne bekliyor? Çevreyle olan ilişkilerde psikolojik, sosyal ve ekonomik belirleyiciler neler?
* Ekonomik Sermaye	<ul style="list-style-type: none"> Eve hangi maddi kaynaklar giriyor ve bunlar nasıl kullanılıyor? Bakım parası yeterli mi? Bakım için verilen para nasıl kullanılıyor?
* Sosyal Sermaye	<ul style="list-style-type: none"> Bakım süreci bakıcı, aile ve yaşlının hayatında çevresiyle olan ilişkilerini nasıl etkiliyor? Bakım vermeden önce ve sonra hayatlarında neler değişti?
* Simgesel Sermaye	<ul style="list-style-type: none"> Bakım için geliştirdikleri öznel anlamlar neler? Bakım sürecinde çevreden nasıl tepkiler alıyorlar?
* * Simgesel Şiddet Bakım Merkezleriyle İlgili Düşünceler	<ul style="list-style-type: none"> Bakım Merkezleri konusunda neler düşünüyor? Bakım verdiği kişiyi neden bakım merkezine yerleştirmiyor?
Evde Bakım Parası Uygulaması İle İlgili Düşünceler	<ul style="list-style-type: none"> Bakım yardımı almaktan memnuniyet düzeyi Sosyal yardım olarak nasıl algılandığı Devletten beklentiler

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bulgular, bakım kararının alınması, Evde Bakım Parasının bakım sürecine etkisi ve bakım sürecinde aile ilişkilerinin habitus, sermaye ve bakımda geliştirilen stratejiler bağlamında değerlendirilmesini içermektedir.

Araştırmaya katılan kişilere ait bilgileri içeren bir tablo hazırlanmıştır. Tablo 7’de araştırmaya katılan kişilerin yaş, cinsiyet, bakım verdiği kişiyle akrabalık durumu, bakım alanların bakıma muhtaçlık süresi, bakım maaşı alma süresi gibi bilgiler yer almaktadır. Buna göre katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında; 8’inin kadın 2 tanesinin erkek, bakım alanların 6’sının kadın 4’ünün erkek olduğu görülmektedir. Bakıcıların yaşlarının 37 ile 77 arasında, bakım alan kişilerin de yaşlarının 75 ile 101 arasında olduğu görülmektedir. Bakıcıların baktığı kişiler anne, baba, kayınvalide, kayınbaba ve eşleridir. Yaşlıların bakıma muhtaçlık sebeplerine bakıldığında çoğunlukla felç, Alzheimer, Parkinson gibi durum ve hastalıkların yer aldığı görülmektedir. Bakıcıların 9’u evli 1’i eşinden ayırır. Bakıcıların yaşlıları da dâhil yaşadıkları evde kalan kişi sayısı en az 2 en çok 6 olarak yer almaktadır. Bakım süresinin uzunluğu ise 1 ile 10 yıl arasında değişmektedir. Bakıcıların Evde Bakım Parasından yararlanma süreleri de 1 yıl ile 3 yıl arasında değişim göstermektedir.

Tablo 3.1 Bakıcılara Ait Tanıtıcı Tablo

	BAKIM VEREN					BAKIM ALAN						
	Yaş	Cinsiyet	Medeni durum	Akrabalık şekli	Aynı ikametgâhta yaşayan kişi sayısı	Yaş	Cinsiyet	Medeni durum	Akrabalık şekli	Bakıma Muhtaçlığa Neden Olan Durum	Bakım süresi (yıl)	Bakım maaşı alma süresi
B1	37	Kadın	Evli	Kızı	5	79	Erkek	Evli	Baba	Alzheimer, Parkinson	4	3 yıl
B2	50	Kadın	Evli	Gelin	6	80	Kadın	Eşi ölmüş	Kayınvalide	Felç	3	1 yıl
B3	48	Kadın	Evli	Gelin	4	90	Kadın	Eşi ölmüş	Kayınvalide	Alzheimer	10	3 yıl
B4	77	Erkek	Evli	Eşi	2	75	Kadın	Evli	Eş	Felç	2	1 yıl
B5	38	Kadın	Evli	Kızı	6	78	Kadın	Eşi ölmüş	Anne	Kemik erimesi, kalp büyümesi	2	1 yıl
B6	37	Kadın	Evli	Kızı	6	84	Erkek	Evli(eşi yaşıyor)	Baba	Felç	5	3 yıl
B7	42	Kadın	Eşinden ayrı	Kızı	2	75	Kadın	Eşi ölmüş	Anne	Alzheimer	2	1 yıl
B8	57	Kadın	Evli	Kızı	4	101	Erkek	Eşi ölmüş	Baba	Felç, kalça kırığı	4	1 yıl
B9	55	Erkek	Evli	Oğlu	4	85	Kadın	Eşi ölmüş	Anne	Felç, epilepsi	10	2 yıl
B10	38	Kadın	Evli	Gelin	5	81	Erkek	Eşi ölmüş	Kayınbaba	Alzheimer	3	2 yıl

3.1 Bakım Kararının Alınması

Bu bölümde, bakıcıların bakım işini üstlenmelerinde nelerin etkili olduğu incelenmiş ve buna ait bulgular yaşlı, bakıcı ve diğer aile üyeleri açısından ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan bakıcılara; *“Yaşlınızın bakımını üstlenmenizde etkili olan sebepler konusunda neler söyleyebilirsiniz? Ailenizin bakım kararını vermeniz konusunda etkileri nelerdir?”* gibi sorular yöneltilerek alınan cevaplar yaşlı, bakıcı ve diğer aile üyeleri açısından bulguları oluşturmuştur.

Aile, kültürel anlamda düşünce, algı ve eylemlerin aktarılmasında ve bunları oluşturan birincil habitusun nesiller arası dolaşımında önemli bir yere sahiptir. Bahsedilen birincil habitus, insanların toplumsal dünya üzerine algılarını ve tepkilerini şekillendiren temel kavramsal kategorileri içerir. Neyin nasıl olması gerektiğine dair bilgileri ailemizden alır ve öğreniriz. Bu ilksel sosyalleşme aracılığıyla ailemizden ve çevremizden edindiğimiz bilgiler, toplumun kurallarına uygun bir hayat sürmemizi sağlar. Bakım konusu da ailenin temel işlevlerinin başında olup çocuk yetiştirmeden yaşlı bakımına kadar, toplumsal norm ve kurallar tarafından etkilenmekte ve şekillenmektedir. Bu anlamda ailelerin yaşlılarının bakımını üstlenmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bakım işi bazen bir zorunluluktan ya da özgeci bir tutumdan çoğu zaman da kültürel değerlerden, sosyo-ekonomik koşullardan ve şevkatten kaynaklı olabilir (Carpenter, 2001). Bu anlamda araştırmada yer alan ailelerin yaşlılarının bakım kararını almalarında geliştirdikleri stratejileri ortaya çıkarmak amacıyla bakım kararının incelenmesi önemlidir.

Modern teknoloji ve bilimsel ilerlemeler yaşamımızın bazı yönleri üzerinde kontrol sağlamamıza daha fazla olanak verirken yaşlıların bakım sorumluluğunun alınması genellikle planlanmamış, beklenmedik bir şekilde olur. Örneğin ne zaman çocuk sahibi olacağımıza ya da ne kadar çocuk sahibi olacağımıza kendimiz karar verebiliriz ama hastalık, engellilik ya da kaza sonucu başımıza gelebilecek herhangi bir şeyi önceden kestirebilmemiz mümkün değildir. Bu sebeple bakımın kim tarafından sağlanacağını karar aşaması düzensiz olarak işlemektedir. Bakım kararı bilinçli olarak ya da tam tersi şekilde verilebilmektedir (Merrill, 1997, s. 34).

Bakım kararının alınması ilk başta farkında olunmadan verilen (bilinçdışı) bir karar olarak görülebilir. Bakıcı, bakım işini üstlenirken, gönüllülük esasına göre mi yoksa aile üyeleri tarafından bir eleme işlemine tabi tutulduktan sonra mı bakıcı olmaktadır? Bu noktada Bourdieu'nun da söylediği gibi günlük yaşam pratiklerimiz, eylemlerimiz, kararlarımız sahip olduğumuz toplumsal konum içinde şekillenen habitusumuzda vücut bulurken (Ünal, 2010, s.

174) nesnel ve öznel süreçlerin hayatımızda yarattığı etkilerin süzgecinden geçirilip verilmektedir. O zaman bakım kararı incelenirken farklı süreç ve yapıların etkisini ele almak gerekmektedir. Örneğin:

Kardeşleri var da işte biz bakıyoruz. En büyük ablasının eşi yıldırım düştü öldü onun sakat çocuğu var ona bakıyor o bakamaz. Bir tanesi çiftçi o zaten ilgilenemez. Bir kardeşi daha var. Görümcemin kocası kan kanseri temiz ortamda kalması lazım o da bakamıyor. O yüzden benim yanımda kalıyor.

diyen eşinin annesine bakan B3, aslında bakım işini üstlenirken bir mecburiyetten söz eder.

B1;

Bir kardeşim var o epilepsi hastası. Ona da ben yardımcı oluyorum. Köyden buraya gelemez. Ona da biz bakıyoruz. Bir tane de erkek kardeşim var, o da evlenmedi. Bekâr olduğu için başka ailede babama bakacak birisi yok, bu yüzden ben bakıyorum.

derken aslında o da bakım verecek tek kişinin kendisi olmasından dolayı bir mecburiyet içerisinde.

B8'de babasının bakım işinin üstlenirken mecburiyetini dile getirmektedir.

....Annem 1974'de öldü. Ben annem öldükten sonra babamdan hiç ayrılmadım. Sadece altı ay ayrı kaldık. Yani kardeşlerim var ama babamla hiç kimse ilgilenmiyor. Aramıyorlar bile. İki sene önce abim gelmişti. Bana yazık kızım sana maaşı da var yatır huzurevine, maaşıyla baksınlar dedi. Vermem dedim.

Verilen üç örnekte de, bakım işi görünürde kendiliğinden gelişmiş gibidir. Aslında üç bakıcı da yaşlılarına bakacak kendilerinden başka kimsenin olmaması sebebiyle zorunlu olarak bakım işini üstlenmiştir. Ancak bu kararı vermeleri kültürel kodlar ve toplumsal normlar tarafından şekillenen habituslarına bağlı olarak gelişmiştir. Türk toplumunda yaygın görüş, yaşlıların korunup kollanması ve bu bağlamda bakımlarının sağlanması yönünde olup, bakım işi, aile üyelerinden biri tarafından sağlanmaktadır. Bu nedenle de bakıcıların, bakım kararını alırken bu görüşün etkili olduğu söylenebilir.

Stoller (1993), bakım işine başlarken karar aşamasında yapısal gerçekler ve ideolojik güçlerin rol oynadığını belirtir. Şöyle ki; sosyalleşme sürecinde ataerkil ilişkiler bağlamında erkeklere ve kadınlara farklı roller atfedilmesi kadınların bu işi daha fazla üstlenmelerini sağlamıştır. Bu ataerkil güç ilişkisi sadece kadınların kadınlık rollerini ve yükümlülüklerini belirlemekle kalmamakta aynı zamanda cinsiyete dayalı iş bölümü vasıtasıyla ya da akraba baskıları gibi diğer toplumsal güçler bağlamında kadınların bu işi üstlenmesini sağlamaktadır. Eğer böyleyse burada aynı zamanda simgesel şiddetin dayandığı, inancın yeniden üretilmesine

vurgu yapılmaktadır. Burada inanç, ‘dünyanın buyruklarına kanısal boyun eğmedir’ der Bourdieu. Bu durumda o şeyin kendiliğinden olduğu, yapılacak başka bir şeyin olmadığı görüşü hâkimdir (Bourdieu, 2006, s. 176). Hem kadınlık rolleri hem de ailelerin yaşlılarına bakım vermez veya yaşlılarını bakımevine yatırırlarsa çevreleri tarafından ayıplanacakları ve itibar kaybedecekleri habituslarında yer alır. Bu bağlamda sosyal ve simgesel sermaye ekseninde yaratılan simgesel şiddet vasıtasıyla bakım işini üstlenmeleriyle *mecburiyetin erdeme dönüşmesi* sağlanacaktır (Bourdieu, 1984, s. 177).

Bakım kararı bilinçli bir karar da olabilir. Örneğin kişi aile içinde kaybettiği saygınlığını geri kazanmak ya da minnet borcunu ödemek için bakıcı rolünü üstlenmeyi seçebilir. Çünkü habitus, *belirli bir eylemin belirli durumda getireceği başarı olasılığının pratik biçimde değerlendirilmesinden doğar; bu pratik değerlendirme, ortak duygudan, deneyimlerden, gündelik olaylardan, etik hükümlerden oluşan bir yapıyı devreye sokar* (Bourdieu, 1977’den akt. Swartz, 2011, s. 151).

Bakım işini seçen kişiler, aynı zamanda, bu seçimle beraber sosyal sermayelerinin de arttırma potansiyelini göz önünde bulundurabilirler. Bu seçim çıkara yönelik bir stratejidir. Kişi bakım verme sürecinde yaptığı davranışın karşılığı olarak takdir görmeyi bekleyecek, hayırlı evlat, hayırlı eş gibi bir takım sosyal kabuller aracılığıyla sosyal sermayelerini geliştirecektir. Ancak burada bireylerin eylemlerinin sadece sosyal sermayelerini arttırmak için yaptıkları anlaşılmalıdır. Bireylerin habitusları burada belirleyicidir. Örneğin ailenin sağladığı bakımda genellikle sevgi, merhamet gibi duygular da ön plandadır ve bunlara sahip olmak böyle bir habitusa sahip olmayla anlaşılabilir. Çünkü habitus yatkınlıkları, kaynakları ve geçmiş deneyimleri çerçevesinde aktörleri başarıya ulaştırma ihtimali en yüksek davranış biçimlerini seçmeye önceden hazır kılar. *Habitus, eylemi beklenen sonuçlara doğru yönlendirir* (Swartz, 2011, s. 151). B4 de, bireysel habitusu sayesinde kültürel değerlerinden ve çevresine karşı mahcup olmamak adına annesinin bakımını üstlenmiştir.

Babam vefat etti, 12 sene oldu. Karadeniz bölgesi insanları erkek evlatlarına daha düşkündür o yüzden hep bizim yanımızda.. Aslında anneme bakmak kız evlâtlarına düşüyor ama istemeyince böyle oluyor işte, erkek kız önemli değil, hayırlı evlat olsun yeter ki.

Toplumsal yapılar tarafından üretilen bu simgesel eylemler için ödül kazanımı vardır (Bourdieu, 2006, s. 174). Örnekteki B4, yaşlısının bakımını sağlama nedenini, doğduğu yerdeki hâkim erkek evlat düşkünlüğü ile açıklamaktadır. Bulunduğu yerde böyle bir görüşün hâkim olması, onun habitusunu etkilemekte ve bu durum, karar ve davranışlarını şekillendirmektedir.

Bakım kararının alınmasında bir başka etki de Evde Bakım Parası ile açıklanabilir. Ancak araştırmaya katılan bakıcıların çoğunun bakım maaşı almadan önce de bakım işini üstlendikleri görülmektedir. Ekonomik olarak bir değere sahip olan Evde Bakım Parası, bakıcı rolünü üstlenecek kişiye, ekonomik sermaye açısından katkı sağlar. Bakım sürecinde/sonucunda - bilinçli ya da bilinçsiz- elde edilecek sermayelerin fark edilmesi bakım kararının alınmasında etkili olabilmektedir.

B7, annesinin bakımını üstlenirken hem ekonomik hem de sosyo-kültürel nedenlerden ötürü bu durumu kendi ve annesi adına fırsata dönüştürmüştür.

Ben çalışmıyordum maddi bir güvencem yoktu, eşim karşılıyordu ihtiyaçlarımı ama annemin yanında olmam gerekiyordu. Bana ihtiyacı vardı. Böyle bir durumda orada kalmam doğru değildi. Hemen boşandık. Hastaneye yatıp çıktıktan sonra boşandım ve annemin yanına geçtim... Boşanma kararını da ondan sonra aldım. Ablam da biraz gevşek davranınca bu karara vardım. Ablam bir gece sen bir gece ben kalırız diye konuştu, yani artık yalnız kalamayacağı belliydi. Ama ablam daha çekingen duruyordu, öncelik meselesi var, yani kendi sağlığı bozukken bile eşi ve çocukları daha önce geliyordu. Bence önemli olan o değil. Ben ölüyorsam onlar öncelikli olamaz. Onun için önemli olan ailesi. Anlaşmalı boşanma evrakı hazırlattık avukata. Sonrada çevreden söylediler bakıcı maaşı almamı, benim de emekli olmama iki sene vardı. Onun için özürlü raporunu çıkarttık anneme. Zaten annemin durumu belli, devletin bunu vermeme gibi bir durumu söz konusu değil.

Aile, yapısının devamlılığı açısından ve ilişkilerin yeniden üretiminde birliktelik, ortaklık, aidiyet, sevgi, güven, karşılıksız alıp verme gibi duyguların yaşandığı bir yerdir (Bourdieu, 2006). Bu bağlamda evlilik, eğitim, akrabalık ilişkileri gibi bakım konusunda da alınan kararlar tarihsel, kültürel ve ekonomik süreçlerin etkisiyle, devlet veya toplum tarafından dayatılan ya da örtük olarak kabul edilen bir yapı çerçevesinde şekillenir (Bourdieu, 2006). Bu bakımdan yaşlının bakım kararının alınması aile içinde çeşitli stratejiler üzerinden gerçekleşmektedir.

Piercy ve Chapman (2001) yaptıkları araştırmada, aile üyelerinin bakıcı rolünün benimsenmesinde etkili olan faktörler ile ilgili bulgularını paylaşmışlardır. Yaptıkları tipolojide, *beklentiler*, anne babanın ve diğer kardeşlerin ya da ailenin bakıcı olacak kişiden beklentilerini içerir. Örneğin en büyük çocuk olmak ya da anne babanın o kişiden bakım vermesini istemesi olabilir. İkincisi *aile kuralları*, başkalarının bakımıyla ilgili ailenin yapısından kaynaklanan düşünce yönelimleriyle ilgilidir. Ailede bakım konusunda geçirilen tecrübe çocukların bakımla ilgili algılarını şekillendirmektedir. Sosyalleşme sürecinde edinilen tecrübeler aile yaşantısının yarattığı koşullardan etkilenir. Eğer ailede bakımla ilgili bir geçmiş yaşandıysa ya da bakımın önemli olduğu düşünülüyorsa, çocukların da bakım konusundaki fikirleri bu yönde gelişecektir. Özellikle yakın ve uzak aile ilişkileri açısından tanımlanan bu

faktör, çocukların sosyal ve bilişsel gelişiminde etkilidir ve bakımla ilgili sorumluluk alma konusunda teşvik edici olabilir. Bunu aynı zamanda habitus ile açıklamak mümkündür. Ailesel habitus bireysel habitusu şekillendirmektedir. Üçüncüsü ise, *dini eğilim ve ruhsal deneyimlerdir*. Buna göre aile üyelerinin dinsel inançları, bakımın üstlenilmesinde etkilidir. Toplumumuzda sıklıkla karşılaştığımız bu durum, araştırmada da ortaya çıkmıştır. Bakıcıların bakımla ilgili tutumları çoğunlukla inançları doğrultusunda gelişmektedir. Dördüncüsü *rol model alma*, Bandura (2001)'nin kuramına dayanarak, sosyal öğrenme süreçlerinde, kişilerin deneyimlerinin, başkalarının davranışlarının taklit edilmesiyle de kazanılabileceğini söylemiştir. Bir başkasının yaptığı davranıştan ötürü aldığı ödül veya cezalar, davranışın edinilmesinde etkilidir. Beşincisi ise *rol alma*, bakım sürecinde aile üyelerinin farklı rolleri edindiği görülür. Örneğin çocukların annesinin yerine büyük anne/babasının yemeğini getirmesi olabilir. Yapılan araştırmada da aslında bu tanımlamalara yakın denilebilecek faktörler, bakım kararının alınmasında neden olarak şekillenmektedir.

Aile içinde bakım rolünü kimin üstleneceği, hem yaşlı açısından hem aile üyeleri açısından hem de bakıcı olacak kişi açısından önemlidir ve her biri için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bunlar sırasıyla incelenmiştir.

3.1.1 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Yaşlıyla Olan İlişkisi

Toplumda bakıma muhtaç hale gelen yaşlılar gelirin azalması, sosyal çevreyle olan ilişkilerin eskisine oranla düşüşü gibi nedenlerle dezavantajlı konuma gelmektedir. Yatağa bağımlı hale gelen birçok yaşlı, yaşamını devam ettirebilmek için bir başkasının yardımına ihtiyaç duymaktadır. Yaşlılar, alışık olduğu ortamlarda hayatlarına devam etmeyi tercih etmekte ve bu yüzden de bakımını kendi evinde almak istemektedir (Komisyon, 2010a). 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'nda, yaşlıların neden çocuklarının evinde kalmadıkları sorusuna verilen cevap da bunu destekler niteliktedir. Yaşlıların % 17,8'i yaşadıkları çevreyi değiştirmek istememektedir (TAYA, 2011). Ancak ekonomik yetersizlikler, yaşlıların bakım ihtiyaçlarının evlerinde karşılanmasına olanak vermemekte ve ilk tercih olarak - eşin bakım sağlaması istense de eğer yoksa ya da bakımı karşılayamayacak durumda ise- genellikle yaşlılar çocukların yanında kalmayı tercih etmektedir (Brodsky ve diğerleri, 2011). Aksayan ve Çimete'nin (1998) çalışmasında yaşlıların % 62,9'unun evde bakımı tercih ettikleri görülmüştür. Ancak aynı zamanda yaşlılar, çocuklarına yük olmayı da istememektedir. Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması (2011) verilerine göre bu oran %50,2'dir. (TAYA, 2011). Çünkü bakım ihtiyacının uzun süreli olması, çocuklarının sürekli onunla ilgileniyor olmasını

gerektirecektir. B5'in annesi, hastalandığı için çocuğunun ona bakmasından dolayı suçluluk duymaktadır.

Felç geçirmişti annem, sonra biraz düzeldi, ancak daha sonra ayağını kırdı. Ondan sonra çok suçluluk duydu, ambulansla götürdük hastaneye. O zaman ben çok şok geçirdim, annem nasıl kırdın... İlk başta doğruyu söylemedi bana hani merdivene çıktım kırıldı demedi çekyattan düştüm kırıldı dedi. Hastaneye götürdük alçıya alınınca o psikolojik durumu yaşadı. Hani bir suçluluk duydu. Ben kafama takıyorum diye.

B8;

Bazen diyordu: ben size yük oluyorum, ölmek istiyorum, seni çok üzüyorum. Ben de babama neden öyle diyorsun, ben memnunum diyordum. Yani zaman zaman ölmek istiyordu, ben size yük oldum diye. Biz de öyle düşünme, söyleme biz üzülüyoruz diyorduk. Şimdi artık o da yok. Yazık bitmiş vaziyette, iskelet gibi.

B1;

Kendi zaten yük olmak istemeyen biriydi, bu hastalığı da kabullenmedi. Çok çekingen bir insandı, küçük yerde de bu hastalık, daha şimdi şimdi yaygınlaştı. Babamın hastalığı ortaya çıkınca herkes deli bu falan demişler. Onlara çok üzülüyordu. Camiye giden insan gitmem diyordu, küçük yerde hasta olunca tabi konuşuyorlarmış arkasından. Bu yüzden evde kıları namazını. Ancak cumadan cumaya giderdi. Bazen acaba o zamanlar mı çıkıp gelseydim diyorum.

Anne babaya karşı duyulan sorumluluk, ihtiyaç duyulan zamanda çocukların onları destekleme konusundaki beklentileriyle ortaya çıkmaktadır (Silverstein ve diğerleri, 2008, s. 72). Bu sebeple yaşlıya kimin bakacağını yaşlılar için önemli olduğu görülmüştür.

Genellikle yaşlıların eğer birden fazla çocuğu varsa hangisiyle daha iyi anlaşıyorsa onun yanında kalmayı tercih ettikleri görülür (Qureshi ve Walker, 1989). Bakıma muhtaç kişilerin bu duruma gelmeden önce de şu anki bakıcısıyla beraber yaşadığı görülmektedir. Aslında bu yaşlının alışık olduğu çevresinden ayrı kalmaması adına tercih edilebilir. Ancak bu durum, bakım işinin kendi kendine de gelişebildiğini gösterir. Birçok bakıcı bu kararı kendi almamış olsa bile zamanla bakıcı konumuna gelebilmektedir (Merrill, 1997, s. 33).

B7, annesinin neden onun yanında kaldığını anlatıyor;

Son çocuk olmam, evimin yakın olması, annemin benimle her şeyini paylaşıyor olması, evliyken de hep yakın durmamız anneme. Ayrıca 3 sene öncesine kadar biz nereye gidersek annemi de yanımızda götürüyorduk arabamız vardı. Bir aile gibiydik. Tek evdik. Bütçe, hesaplar hep birlikteydi. Dünyada ondan değerli varlık var mı?

B10, kayınbabasının bakıma muhtaç duruma gelmeden önce de beraber yaşadıklarını söylüyor.

Diğer çocuklarının yanında rahat değildi herhalde. Rahatsız olmadan öncede çocuklarını sırayla dolaşmazdı. 2 gün durur yine gelirdi, uzun süre kalmazdı bilinci yerindeyken de. Ondan sonra rahatsız olunca da hiç gitmedi zaten bakımı zor olunca onlar da istemediler. Sırayla da bakalım demediler.

B2, kayınvalidesi için şöyle söylemektedir;

Ben gelin olduğumdan bu yana (28 yıl) yanımda kalıyor arada küçük oğlu, büyük oğlu var onların yanına gider kalır 1 ya da 2 ay kalır küçük oğlu evlendiğinde 1 mi 2 sene mi ne yanında kaldı, ondan sonra da sürekli benim yanımda kaldı, 3 senedir yatalak.

Silverstein ve Bengston'un (1997) yaptıkları araştırmada; yaşlıların bakımında cinsiyet açısından değerlendirme yapıldığında annelerin bakımında babalara nazaran finansal ve duygusal desteğin daha fazla verildiği görülür. Aynı zamanda boşanmış ailelerin çocuklarıyla ilişkilerinde anne babayla olan duygusal bağların zayıf olduğu tespit edilmiştir. Boşanmalar ve yeniden evlilikler ile kurulan yeni aile düzeni, bağlılık ve sorumluluk konusunda kuşaklar arasında yeni çizgilerin oluşumuna neden olmaktadır. Bu yeni düzen, çocukların yaşlılarının bakımında sorumluluk almasında değişime ya da düşüşe neden olmaktadır. Kendisi de annesi gibi boşanmış olan B7, babasıyla olan ilişkisinin annesine nazaran daha zayıf olduğunu ve ileride de çocuğunun kendi bakımını sağlayacağından şüpheli olduğunu söylemiştir.

Yaşlıların uzun dönem bakım gerektiren bir rahatsızlığa sahip olmadan önce akrabalarıyla geçirdiği yaşantı, bakım ihtiyacının kimin karşılayacağına da belirleyicisi olmaktadır. Ancak burada vurgulanması gereken önemli bir nokta, bakım kararı verilirken yaşlının karar aşamasında çok fazla etkisinin olmadığı görülmesidir. Bakıma muhtaçlığa neden olan hastalık (alzheimer, parkinson, beyin tümörü..) veya durum, eğer yaşlının karar alma mekanizmalarını etkilemişse, bakım kararının alınması sürecinde yaşlının bu duruma etkisi olmamaktadır. Bakım süresinde yaşlılar karar verici, dolayısıyla özne değildirler. Bakımı kimin sağlayacağı ve nerede bakılacağına, ailenin diğer üyelerine, karar vermektedir. Bu nedenle yaşlılar karar aşamasında edilgen kalmaktadır. Yapılan görüşmelerde, bu kararın verilmesinde, yaşlının daha önce nerede ve kiminle yaşadığının etkili olduğu saptanmış ve bu durumun bakım sürecinin mekânsal konumunu belirlediği gözlenmiştir.

3.1.2 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Bakıcıyla Olan İlişkisi

Genellikle aileler, yaşlıların bakımı için istekli olsalar da, bakıcı rolünün üstlenilmesinde benzer bir anlayış söz konusu değildir. Bakıcı rolüne hazırlanmak için toplum ve kurumlar tarafından yeterli bir eğitimin olmaması, ailelerin bu konuda bilgi eksiliğinin olmasına neden olmaktadır. Yetişkin çocukların yaşlılarına bakım verme sürecinde ‘nasıl iyi birer bakıcı’ olabileceklerine ilişkin çok az kaynak vardır. Bakım, önemli ve yıpratıcı bir süreçtir ve bununla nasıl başa çıkabileceği konusunda yardımcı ve bakımı teşvik edici unsurların azlığı bakıcılar için aşılması zor engellerle karşılaşmalarına neden olmaktadır (Piercy ve Chapman, 2001).

Bakımın kimin tarafından verileceğinin kararlaştırılması aşamasında, coğrafi açıdan her bir aile üyesinin yaşlıya olan yakınlığı önemlidir. Genellikle coğrafi açıdan yaşlıya en yakın olan yetişkin çocuk, anne-babasının bakımını üstlenmektedir (Merrill, 1997). Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan toplumlarda kır ve kent yaşamının getirdiği farklılıklar bu durumda oldukça etkilidir (Bıçkı, 2011). Çocuklarının kente göç etmesiyle ekonomik veya başka sebeplerden ötürü kırdaki kalan yaşlılar, bakıma muhtaç hale geldiklerinde yaşadıkları yerin sağlık merkezlerine uzaklık, çevresinde bakımını sağlayacak kimsenin olmaması, teknolojik yetersizlikler gibi dezavantajlara sahip olması sebebiyle kentte veya bunların sağlanabileceği en yakın yerde oturan çocuklarının yanına taşınmak zorunda kalmaktadır (Tufan, 2005; Komisyon, 2006). Yapılan görüşmelerde de bu durum açıkça görülmektedir. Araştırmada yer alan bakıcıların çoğu anne-babalarının bakımını kendi evlerinde üstlenmişlerdir. Bunun yanında araştırmaya katılanlardan yalnızca bir kişi beraber yaşadığı eşinin bakımını yapmaktadır. Elbette her birinin bakımı üstlenmesinde ayrı ayrı sebepler vardır.

B1, babasının neden yanlarında kaldığını açıklıyor:

Babam 3 yıldır yatalak. Annem Akseki’de. Kırsal bir bölgede yaşadığı için, babamın burada yaşaması gerekiyor. Orda tabi bu kullandığımız malzemelerin hepsi bulunmaz. Kırsal, köyde.

B6 ise köyde yaşayan babasının bakımını üstlenmiş ve *Ben bakmazsam kim bakacak başka, köyde olsa şimdiye ölürdü bakımsızlıktan. Oranın bakımıyla burası bir olmaz ki yatalak hasta kolay değil!* düşüncesiyle babasının bakımını kendi evinde vermek üzere yanına getirmiştir.

Aynı şehirde yaşayan kardeşler olmasına rağmen yine coğrafi açıdan yaşlıya en yakın yerde oturan kişi bakımı üstlenebilmektedir. B7,

Ablamın evi eski sanayinin orada olduğu için benim kadar çabuk gelip gidemez. Şu anda bile kendisi gelemediği zaman annemi yanına alıp, gözünün önünde bakmak

istiyor. Ama annem istemiyor bu durumu, kendi evinde kalmak istiyor. Zaten bu tarz ortam değişikliği yapmamak gerekiyor.

Eğer sadece coğrafi yakınlıktan ötürü bakım işi yapılacaksa bakımı sağlayacak kişi bu durumda bir mecburiyeti de üstlenmiş olmaktadır. Ancak insanların çevreleriyle ve birbirleriyle olan ilişkileri ve ekonomik, sosyal ve benzeri bağımlılıklarından ötürü kişilerin yaşamında tek bir etkiden söz etmek mümkün değildir. Tarihsel ve toplumsal süreçlerde şekillenen habitusları aracılığıyla kişiler edimde bulunurlar (Bourdieu, 1992).

Bu durumda, Bakım Parası gibi, kişilerin ekonomik ve sosyal yaşantısına etki eden uygulamadan da bahsetmek yerinde olacaktır. Bakım parası bakıcı ve ailelerinin ekonomik ve fiziksel bazı ölçütleri yerine getirebildikleri sürece sağlanmaktadır. Buna göre; bakıcıların bakım maaşını alabilmek için yaşlısıyla aynı evde ikametgâh etmesi gerekmektedir¹⁰. Bu koşul coğrafi açıdan bir arada yaşamayı gerektirir. Bu nedenle aslında bakım kararının alınması sürecinde etkili olduğu söylenebilir. Bakıcılar ya yaşlılarının yanına taşınmakta ya da kendi evlerinde bakım işini üstlenmeyi seçmek zorunda kalmaktadır. Evli ve çocuklu bakıcı adayları için bakım kararı verilirken, genellikle yaşlısının bakım ihtiyacını, bakıcının kendi evinde karşılamayı seçtiği görülmektedir.

B6, babasının felç olmadan önce kendilerinden ayrı bir yerde yaşadığını ve hastalandıktan sonra yanlarına geldiğini belirtmektedir. *Köyde yaşıyordu, çiftçiydi. Felç olalı 5 senedir buraya getirdik.*

B5’de annesi felç geçirdikten sonra bakım işini kendi evinde üstlendiğini belirtmiştir.

Annem abimlerde kalıyordu. Çok düştükten sonra istemedim ben çünkü yengemler çalışıyordu. Eee evde biri olması lazım yanında. O yüzden ben bakıyım dedim, annem bizim yanımıza geldi.

¹⁰Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, Madde 11 (5) (Ek:RG-23/10/2007-26679) gereğince; Bakıma muhtaç özürlüye akrabanın bakım hizmeti vermesi hâlinde, bakıma muhtaç özürlü ile **akrabanın aynı adreste ikamet etmesi esastır**. Ancak, bakıma muhtaç özürlüye bakacak başka kişinin bulunamaması ve bakıma muhtaç özürlünün veya yasal temsilcisinin özel veya resmi merkezlerde bakım hizmeti almayı istememesi hâlinde; bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin de bakım hizmetinin verilmesinde sorun veya yetersizlik olmayacağına kanaat getirmesi şartıyla, bakım hizmeti her gün rahatlıkla gelinip gidilebilecek yakınlıktaki farklı adresteki akraba tarafından da verilebilir. Bu durumda, bakıma muhtaç özürlünün yirmidört saat içindeki tüm bakım ihtiyacının giderilmesi ve fiilen en az sekiz saat bakıma muhtaç özürlü ile birlikte olunması ve bakım raporunda sekiz saatten az olmamak üzere kaç saat birlikte olunacağını belirtilmesiyle sağlanabilir.

B1;

Babam 3 yıldır yatalak, 2009'da yatalak oldu. Annemle Akseki'deydi. Babamın burada yaşaması gerekiyor. Benim bakmam gerekiyordu, benimle yaşıyor.

Görüşme yapılan kişilerden yalnızca B7 bakım işini annesinin evinde karşılamaktadır.

Ülseratif kolik, kalp yetmezliği, damar tıkanıklığı var, annem bir de tek böbrekli. En büyük sorun beslenme bozukluğu ve skolyoz oluşu. Skolyoz ve hem yana doğru eğri. Birçok hastalığı da buna bağlı. Bu yüzden sürekli bakıma ihtiyacı var. Sürekli ilaç kullanması gerekiyor, ömür boyu. Annemle birlikte yaşıyorum. Annem kendine bakamayacağı için onunla kalmak gerekti.

Yaşlının bakımının sağlanması sürecinde bakımı sağlayacak kişinin buna uygun olup olmaması önemlidir. Bakım, emek ve bilgi isteyen bir süreçtir. Bu durumda bakım verecek kişinin göstereceği yeterlilik önemlidir. Çünkü kişinin bakım verebilme kapasitesi bakımın kalitesini etkilemektedir. *Kimsenin bakacak bilgisi olmadığı için, bakımı zor, iğnesi var, ilaçları var, maması var. Benim bakmam gerekiyordu, benimle yaşıyor* diyen B1, aslında bakım konusunda yetkin olabileceği düşüncesiyle de bakım işini üstlenmiştir.

Bakım işini üstlenmeden önceki yaşam döneminde bakım ile ilgili bir tecrübe geçiren kişilerin bakım konusunda geçirmeyenlere göre daha bilgili olduğu ve bakım işini üstlenme açısından da daha istekli olduğu görülür (Piercy ve Chapman, 2001). Araştırmaya katılan bakıcıların bir kısmı aslında hayatlarının geçmiş dönemlerinde böyle bir yaşanmışlıklarının olduğunu belirtmişlerdir.

B10;

Kendi babam da yatalaktı son 3 yıldır. Babaannem bizim yanımızda yaşıyordu. Babaannemde gözümüzü açtık, bizimle beraber kalıyordu. Köyde olunca babaannemle beraber büyüdük, yaşlılarla büyüdük. Yaşlıların içinde büyüyünce artık onları yadırgamıyorsun.

B8;

Benim babam da kayınvalidesine bakmış. 110 yaşında ölmüş kayınvalidesi, senelerce babam bakmış. Hatta o zaman tıp bu kadar ilerlememiş, kadıncağızın yüzünde yara çıkmış, kurtlanma yapmış, babam işten gelip onları tek tek cımbızla temizlermiş. Çok ilgilenmiş kayınvalidesiyle. Çok iyi bir insanmış. O yüzden ne ekersen onu biçersin dedim. Babam kayınvalidesine bakmış, damatta babama bakıyor. Ben kızı olarak eğer eşim izin vermemiş olsa babama bakamayabilirdim. Ya eşimden ayrılacaktım ya da babama bakmayacaktım.

Bakım sağlayacak kişi açısından bakıldığında ise bakımın üstlenilmesi, kaybedilecek fırsatlar ya da elde edilecek bir takım kazanımlara neden olmaktadır. Bakım işi kişilerin yaşam

seyirlerinin değişmesine neden olmaktadır. Bakım verecek kişinin iş yaşamından ayrı kalması ekonomik sermayelerinin azalmasına neden olacaktır. B1 babasına bakım vermesi gerektiği için ekonomik sermayesinin bir kısmını kaybetmiştir.

B1;

Kendi marketimiz vardı, orada çalışıyordum ama şu an değil, o da bitti. Ben gitmeyince eşim yürütemedi. Kapandı. 2009'da kapattık. Babam yatağa düşünce. Ben hastanelerdeyim yalnız. O da yalnız yürütemedi. Gece 12'ye kadar açık olduğu için, gündüz ben açıyordum, gece eşim bekliyordu, ben olmayınca yürütemedi, kapattık.

Bourdieu'nun pratik kuramında sermayeler alanda birbirine dönüştürülebilir. Eyleyenler, maddi çıkarlar kadar simgesel çıkarlar da elde etmeye çalışır ve belirli koşullar altında biri lehine diğerini gözden çıkarabilirler (Swartz, 2011, s. 65). Bu bağlamda B1 ekonomik sermayesinden ödün vermesine rağmen sosyal sermayesinin artmasını sağlamıştır.

Bakım kararının alınmasında cinsiyet farklılıkları da önemlidir. Yapılan araştırmalar kadınların bakım işini erkelere göre daha fazla üstlendiği yönündedir (Himes, 1994 ; Stern ve Neuharth, 2002). Aile yapısı araştırmasında da bakım verenlerin çoğunun kadın ve eş olduğu görülmüştür (ASPB, 2011). Kadınların çocuk yetiştirme, aileyi bir arada tutma gibi görevleri daha fazla üstlenmesi yaşlı bakımının sağlanmasında da etkili olabilmektedir. Aynı zamanda kadın bakıcılar bakım sorumluluğunun üstlenilmesinde erkelere göre istihdam olanaklarından, kariyer fırsatlarından daha kolay vazgeçebilmektedir (Ulutaş, 2009). Nitekim yapılan araştırmada da bu duruma örnek olabilecek bakıcılar vardır. B7, '*Anneme bakmasam çalışacaktım. Boşanmayı göze aldım mesela. Çalışmam gerekiyordu hayatımı devam ettirmem için.*'

Erkek çocukların bakıcı olma ihtimali ise kız çocuğunun olmaması ya da yaşlıya bakacak daha uygun bir kız çocuğunun olmaması durumunda gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle erkek bakıcılar, zorunlu olarak bakıcı olmak durumunda kalmaktadır. Genellikle erkekler kendi eşleri ya da ailede bulunan başka bir kadın aracılığıyla yaşlının bakım işini paylaşmaktadır (Horowitz, 1985). Toplumumuzda hâkim kültürel değerlere göre bakım işi kadına aittir. Örneğin B9 annesinin bakımını üstlenmiş durumda, *kız kardeşleri olmasına rağmen*. Yalnız ona da evde eş ve kızı yardımcı oluyor.

Üç kardeşiz, iki ablam var, bir tanesi burada, Antalya'da, diğeri Kastamonu'da. Annem, ben kendimi bildim bileli hep benimle birlikte. Ablam kendisi de rahatsız o yüzden bakmak da istemiyor. Ben bakıyorum, bizde erkek çocuklar bakar zaten annesine.

Aynı zamanda B9, annesine bakmak için işinden ayrılmış ve evin gelirini ailedeki kadınlara bırakmıştır.

20 yıldır Antalya dayım daha önce çalışıyordum bir iş merkezinde çalışıyordum kendi işimi yaptım 10 yıldır çalışmıyorum. Valideye bakıyorum çalışmıyorum. Ben emekli değilim eşim çalışıyor anneme bakacak kimse olmadığı için ben işimi bıraktım. 10 yıldır anneme bakıyorum. Kızım çalışıyordu ama 2 aydır çalışmıyor.

B9 ve ailesinin bakım kararını verirken geliştirdikleri strateji ilginçtir. B9 ve ailesi bilinçli bir şekilde eylemde bulunmuştur. Gelecekte elde edecekleri fırsatları gözden geçirmişler ve kendisinin işini bırakarak annesine bakmasının daha uygun olduğunu görmüşlerdir. Çünkü B9'un çalıştığı iş, gelecekte ona ve ailesine herhangi bir sosyal güvenlik sağlamayacaktır. Ama eşinin sigortalı ve düzenli bir işte çalışıyor olması ve aynı zamanda emeklilik zamanının yakın olması bu kararı vermelerinde etkili olmuştur. B9, aslında işini bırakarak ekonomik sermayesinden vazgeçmemiş, ekonomik sermayesinin kaynağını değiştirmiştir.

B4 ise eşine bakıyor;

2 sene oldu. Ben bakıyorum eşime, tatillerde kızım geliyor o bakıyor bir kaç gün. Oğlum da gelir gider sürekli sabah akşam ziyarete... Çalışıyordum, eşim felç olduktan sonra çalışmıyorum, olmasa yine çalışırdım bekçilik yapardım geçinirdik. Ben emekli olduktan sonra 15 sene çalıştım Güllük' te otelde. Mecbur kaldım bırakmak zorunda kaldım. Akrabaları var, gelin kalın diyorum kardeşlerine gelip kalmıyorlar, ben de hastayım diye... Ben bakıyorum kim bakacak başka kızım evli kaç gün bakacak kızım iki ya da üç gün durur eşi istemez zaten.

B4, eşine tek başına bakmayı tercih etmek zorunda kalmıştır. Kendisi de 77 yaşında olan B4, eşinin bakımı için çalışmaktan vazgeçmiş ve bakım işini üstlenmiştir. Düşük bir emekli maaşına sahiptir ve bakım maaşı olarak 'çalışamayarak' kaybettiği ekonomik sermayesinin bir kısmını arttırmaya çalışmaktadır.

Görüldüğü gibi, bakım kararının alınmasında bakıcılar, sevgi, merhamet gibi duyguların yanı sıra mecburiyetten ötürü de bakım işini üstlenebilmektedir. Aynı zamanda coğrafi konum, cinsiyet, evlilik durumu, iş durumu gibi faktörler de bakıcıların bakım kararını etkilemektedir. Araştırmada bakıcıların farkında olmadan ya da bilinçli şekilde bakım işini üstlendikleri anlaşılmıştır. Bakım kararının nasıl verildiği ise bakıcıların geliştirdikleri stratejiler bağlamında gerek ekonomik sermaye sahipliği, gerekse sosyal ve simgesel sermayelerin arttırılmasıyla açıklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bakıcıların habituslarının ve sosyal çevrenin bakım kararının alınmasında etkili olduğu görülmektedir.

3.1.3 Bakım Kararının Alınması Sürecinin Diğer Aile Üyeleriyle İlişkisi

Aile tarafından verilen bakımda genellikle ailenin tüm üyeleri tarafından sağlanan bir bakımın olmadığı görülür. Bakımı veren kişi, bakım vermeye en uygun (bakım verebilecek potansiyele sahip) ve en müsait (sorumlulukları daha az) kişi olarak belirlenmektedir. Bu durumda genellikle çalışmayan ya da işini bırakabilecek kişi bakıcı olmaktadır. Bu bakıcı çoğunlukla yetişkin kız çocuk ya da gelindir. Kadınların anne babalarının bakımını üstlenmesinde, erkeklere nazaran daha istekli olmaları aileyle kurulan ilişkilerin erkeklere göre daha yakın olması ve cinsiyetçi rollerin etkisiyle bu kararı aldıkları şeklinde açıklanabilmektedir (Hequembourg ve Brallier, 2005).

Bakıcının kim olması gerektiğine dair çoğu zaman bir “aile meclisi” toplanmayabilir. Bu kendiliğinden gerçekleşebilir. Önceki bölümde sayılan nedenlerden ötürü, bakım işi genellikle bir kişi tarafından üstlenilir. Bakım işini üstlenen ikincil bakıcılar olarak da adlandırılan, kişinin temel bakıcısından farklı olarak, ona gerektiğinde yardım eden kişiler ailenin diğer üyeleridir. Diğer aile üyelerine kalan, bakım işinde tamamen içinde olmasalar da, kısmi olarak bakıcıya destek olmaktır. Genellikle tatillerde, bayramlarda ya da bakıcıyı rahatlatmak adına belirli zamanlarda bakıcıya yardımcı oldukları görülmektedir (Merrill, 1997, s. 50).

Yaşlılarının bakım sorumluluğunu üstlenen kişiler genellikle orta yaşlı kadınlardan oluşmaktadır. Çoğu aynı zamanda ailesinin diğer üyelerinin (eş, çocuk) de sorumluluğunu almaktadır. Bu bağlamda aynı evde hem yaşlı hem de diğer aile üyelerinin bakımının sağlanması aile içinde yeni rol tanımlamaları ve karşılıklı ilişkilerin değişimini getirmektedir. Araştırmada sıklıkla karşılaşılan durum, yaşlısına bakım veren kadınların anne-babalarına bakma isteğinin eşleri tarafından destekleniyor olmasının, bakıcı kararı vermelerinde büyük bir etkiye neden olduğudur.

B6;

Eşim her konuda yardımcı, Allah razı olsun yani, hiçbir zaman bakmam demedi demez de yani. Elinden geldiği kadar yardımcı olur, benim kendi babam nasılsa aynı o da öyle der. Ben dersin yine öyle.

B5;

Allah razı olsun eşimden o istemezse bakmam. Eşim de bakıyor çok seviyor kendisini kendi annesi babası gibi görüyor.

B1;

Eşime sizin bu durumu kabul etmeniz bir artı diyorlar. Eşim çok anlayışlı. Merhametli, vicdanlı eşim.

B8;

Babam kayınvalidesine bakmış, damatta babama bakıyor. Ben kızı olarak eğer eşim izin vermemiş olsa babama bakamayabilirdim. Ya eşimden ayrılacaktım ya da babama bakmayacaktım. Eşimden ayrılısam iki tane çocuk olacaktı. Babamı bıraksam kahrederdim. O yüzden çok şükür eşim iyi bir insan çıktı. Hiç tereddütsüz baktı.

Bakım işi genellikle görünmezdir ve sıklıkla yokluğunda fark edilir. Örneğin, yaşlının bakımında bu eğer iyi bir şekilde yapılırsa herkesin hoşuna gider ve bu durum birçok şeyin yolunda gitmesine sebep olur. Ne zaman bakım yapma işi bırakılırsa o zaman görünür hale gelir ve önemi ortaya çıkar (DeVault, 1991). Bakım işini üstlenen kişi, eğer bakım veremeyecek duruma gelirse o zaman ailenin diğer üyelerine sorumluluk alma sırası gelir. Bu durumda bir gün onların da potansiyel bakıcılar olabileceği düşünülebilir. B2, yaşadığı sıkıntılardan ötürü kayınvalidesinin bakım işini eşinin kardeşlerine bırakmıştır.

Ben eşime çok baskı yaptım biraz da kardeşlerin baksın annene diye onlar istedikleri gibi gezer düğün, bayram istedikleri yere giderler. Ama bizim birimiz mutlaka evde bekleyecek. Kızım hiçbir yere çıkmaz zaten yılda 2 defa bayramlarda mahalleye çıkarsa çıkar hepsi o onun dışında hiçbir yere gitmez. Yani söylemek istediğim anlasınlar biraz beni, bakmam demiyorum 3 ay sırayla dönüşümlü bakalım diyorum.

Bakıcılar bakım sorumluluğunun kendilerinde olmasının diğer aile üyeleri açısından rahatlatıcı bir durum olabildiğini düşünebilirler. Çünkü bu kişiler bakıcı olmayarak yaşamlarına kaldıkları yerden devam etme fırsatını kaçırmamış olacaktırlar. Bu durum bakıcıların bakım konusunda yalnız oldukları hissini ortaya çıkmasına neden olabilir. Birçok bakıcı, aslında çevrelerinden kayda değer bir yardım almadıkları görüşündedir (Olson, 2003; Merrill, 1997, s. 50).

B7;

Annem ablamın hayatında eşinden ve çocuklarından önce yer alamaz. Benimse ilk önceliğim annem. Mesela Pazar günü onlarda market ve pazar alışverişi günüdür. Ama bir gün önce akşamdan bu alışverişi yapıp pazar günü annemi alıp arabayla dolaştırabilirler. Araba aldıklarından bu yana belki on kere annemi bir parka ya da başka bir yere ancak götürmüşlerdir. Ama eski eşim ve ben annemi hiç yalnız bırakmazdık.

B10;

Diğer çocuklarının yanında rahat değildi herhalde. Rahatsız olmadan öncede çocuklarını sırayla dolaşmazdı. 2 gün durur yine gelirdi, uzun süre kalmazdı bilinci yerindeyken de. Ondan sonra rahatsız olunca da hiç gitmedi zaten bakımı zor olunca onlar da istemediler. Sırayla da bakalım demediler.

Görüldüğü gibi, yaşlısının bakım sorumluluğunu alan kişi, aslında sadece kendi yaşam seyrini etkilememekte, aynı zamanda çevresiyle de bu durumu paylaşmaktadır. Bakıcının eşi, çocukları, akrabaları bakım sürecinde bir şekilde bu durumdan etkilenmektedir.

3.2 Bakım Sürecinde Aile İlişkileri

Bu bölümde araştırmaya katılan bakıcıların bakım verdikleri süre boyunca ailesel ilişkilerinin nasıl gerçekleştiğini anlamaya yarayan bulgular yer almaktadır. buna göre bakıcılara; “*Bakım işini üstlendikten sonra ve bakım parası aldıktan sonra baktığınız kişi ile aranızdaki ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?, Yaşlınıza bakım vermeniz hususunda aileniz ve akrabalarınızdan ne gibi tepkiler alıyorsunuz?, Bakım veren olarak bakım sürecinde yardıma veya bilgiye ihtiyaç duyduğunuz zamanlarda ne yapıyorsunuz? Yardıma veya bilgiye ihtiyaç duyduğunuzda ne gibi çözümler üretiyorsunuz?*” gibi sorular yöneltilerek bulgular oluşturulmuştur.

Nüfusun yaşlanmasının sosyo-demografik etkileri, anne ve babasına bakım veren yetişkin çocukların bakım konusunda etkin bir rol oynadığı görüşünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak çocukların, coğrafi uzaklık, aile ve iş durumu, kardeşler arasında koordinasyon eksikliği gibi nedenlerden ötürü, bakım işini üstlenmesinde sorunlar yaşanabilmektedir. Genel olarak yaşlılar çocuklarından bakım, destek veya ilgi beklemektedir. Ancak ailesel koşullar ve bakımın önündeki engeller, bakımın verilip verilemeyeceği konusunda etkin bir role sahiptir.

Bakıma muhtaç her birey ve aile için farklı şekilde işleyen bakım süreci, yaşlıların bakımının birbirinden farklı derecelerde ve nitelikte olmasını getirmektedir. Bu sebeple bakım işi, bakıma muhtaç yaşlısı olan her aile için üstesinden gelinebilir olamamaktadır. Çünkü bakım verecek çoğu aile için farklı bakıma muhtaçlık durumları, farklı bakım formlarını gerektirmekte ve birçok aile de yaşlılarının sahip olduğu engellilik durumunu meydana getiren hastalıklar hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmamaktadır.

Ailenin büyüklüğü, cinsiyet gibi etkenler bakım işinde ve bakım sorumluluğunun alınmasında önemlidir. Nüfusu fazla olan ailelerde nüfusu az olan ailelere göre yetişkin çocukların her birinin bakım konusunda anne babasını desteklemesi daha düşük ihtimale

sahiptir (Wolf ve diğeri, 1997). Yani sayıca fazla olan ailelerde, örneğin, beş çocuk varsa her birinin sorumluluk alma ihtimali ile sayıca az olan ailelerde örneğin iki çocuk varsa bunlardan da her birinin sorumluluk alma ihtimali arasında fark olacaktır.

Matthews ve Rosner (1988), yaşlı anne babaların bakımı konusunda bakım veren yetişkin çocuk ile kardeşler arasında bakım ilişkisi için geliştirdikleri tipolojide bakım vermenin ne şekilde olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Öncelikle tanımladıkları *rutin bakım*, yetişkin çocuğun düzenli yardımlarını içerir. Bunlar ev işleri, alışveriş, yaşlının kontrol edilmesi gibi aktivitelerden oluşur. Aynı zamanda bu bakım türü *birincil bakım* için de kullanılmaktadır. Yaşlının günlük yaşam aktiviteleri (banyo yapmak, tuvalete gitmek, yemek yemek) ve araçsal aktivitelerini (alışveriş, faturaların ödenmesi, temizlik) yerine getirebilmesinde yardımcı olan bakıcıların yaptığı işi içerir (Lawton ve Brody, 1969). Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere göre rutin bakımı daha sık sağladığı görülmektedir (Walker ve diğeri, 1995; Silverstein ve diğeri, 2006; Merrill, 1997; Hooyman ve Gonyea, 1999). Kadınların görevi olarak bakım işi ortak bir kanıdır (TAYA, 2011). Bu araştırmada da görüşülen bakıcıların 8'i kadın, yalnızca ikisi erkektir. İki erkek katılımcıya da ev işlerinin yapılması ya da bakım için aile üyeleri tarafından ya da evde bakım hizmetinden yararlanarak başka bir kadının yardımcı olduğu saptanmıştır.

Genellikle orta yaşlı (40-59) kadınların bakım işini üstlendiği görülür (Silverstein ve diğeri, 2006; Colombo ve diğeri, 2011). Yapılan araştırmada da kadın bakıcıların yaşı 37 ile 57 arasında olup, literatürü desteklemektedir. Orta yaşlı kadınlardan oluşan bakıcılar, çoğunlukla evli ve çocuk sahibi kişilerden meydana gelmektedir. Bakıcılar, hem çocuklarının yetiştirilmesinden hem de yaşlılarının bakımından sorumlu olup bu iki bakım türünü de eş zamanlı yürütmek durumunda kalmaktadır. Literatürde yaşlısına ve çocuklarına bakım veren bakıcılar için 'sandviç nesil' ("sandwich generation" veya "women in the middle") tanımlaması yapılmaktadır (Künemund, 2006; Bertini, 2011; Brody, 1981). Araştırmada da görüşülen bakıcıların yaşlılarıyla beraber aynı zamanda çocuklarının da bakımını üstlendikleri görülmüştür.

Bakım işinde cinsiyet farklılığından kaynaklı farklı bakım yöntemleri izlenmektedir. Buna göre erkeklerin bakım işini üstlenirken kadınlara göre farklı tanımlanmış işleri yaptığı görülür. Kadınlar günlük yaşam aktivitelerinde yaşlılarına daha fazla destek olurken erkekler araçsal yaşam aktivitelerinde yaşlılara yardımcı olmaktadır (Qualls ve Zarit, 2009, s. 11). Örneğin yapılan araştırmalarda kadınların bakım sağlarken evle ilgili işleri ve kişisel bakımı erkeklerden daha fazla üstlendikleri saptanmıştır (Jutras ve Veilleux, 1991; Campbell ve Martin-Matthews,

2003). Erkekler ise daha çok transfer, alışveriş, karar verme, finansal yönetim gibi araçsal aktivitelerde bulunmaktadır (Whitlatch ve Noelker, 2007, s. 244). Yine erkek ve kadınların bakıma ayırdıkları zaman konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre erkekler kadınlara kıyasla bakım işine daha az zaman ayırmaktadır (Neufeld ve Kushner, 2009). Yapılan araştırmada da çoğunlukla kadınlar tarafından yaşlının yemeğinin hazırlanması, kişisel temizlik ve bakımın yapılması gibi işler üstlenilirken, erkek bakıcılar veya ikincil bakıcılar, yaşlılarının ev içi ve ev dışı transferinde, parasal ihtiyaçların giderilmesinde ve alışverişlerinin yapılmasında görev almaktadır. Bu durumu aynı zamanda yukarıda da belirtildiği gibi, habitus çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür.

İkinci olarak *desteklenen bakım*, diğer kardeşlerden, akrabalarından bakım yardımı istenmesini içerir. Bu bakım türü birincil bakımı veren kişilerin kendileri dışında birinin bakım sürecine katılmasına vurgu yapar. Örneğin B10,

Yazları 15 günlüğüne Acıpayam'a gidiyorum. Çalışan elim bakıyor o zaman. Buraya taşındılar, varlık mahallesinde, onlar bakıyor yani. Evine götürüyor buradan gelip gitmesi zor olur onun için de.

B4;

Tatillerde kızım geliyor o bakıyor bir kaç gün. Oğlum da gelir gider sürekli sabah akşam...

B2;

İngiltere de kızı var yılda bir defa gelir ve çok güzel bakar. Bir ay boyunca banyosunu her şeyini yaptırır.

Aynı evde yaşayan diğer aile üyeleri de yaşlının bakımı konusunda bakıcıya yardım etmektedir. Bakıcının çocukları var ise onlar da yemeğin getirilmesi, bakıcı evde değilse yaşlıya refakat edilmesi gibi bakım sürecinde yer almaktadır. B7, sadece kardeşinden yardım aldığını söylüyor:

Benim iki dirseklerimde rahatsızlık var. Çok ağır işler yapamıyorum, ağır kaldıramıyorum. Ablam da geldiği zamanlarda hem ev işlerinde yardımcı oluyor hem de annemi tekerlekli sandalye ile dışarı çıkarttığımızda yürüyüş yapmasında yardımcı oluyor.

B6;

Benim o konuda çoluğum çocuğum hep yardımcı olurlar. Gerçi bakar diye düşünüyoruz ama bilemem tabi. Ben olmadım mı küçük bile suyunu verir. Yemeğini kaldırır, verir. Eksiğini tamamlamak için uğraşır yani.

Örneklerden de görüldüğü gibi bakım sürecine katılan potansiyel bakıcılar kısa süreli zaman dilimlerinde bakıma destek olmaktadır. Bakıcının kardeşleri, eşi, çocukları veya diğer akrabaları tarafından yapılan yardımlar da bunun içerisinde. Aslında bu kısa süreli bakım, bakıcıların bir süreliğine dinlenmelerini sağlamaktadır. Bu da bakıcıların yaşadıkları yoğun stresten bir süre uzak kalmalarını sağlayarak bakım sürecinde yaşanan fiziksel ve psikolojik kayıpların telafi edilmesine yardımcı olmaktadır. (Bedini ve Phoenix, 2004; Lo'pez ve diğerleri, 2005).

Üçüncü olarak *sınırlandırılmış bakım*, birincil bakıcı dışındaki kişilerin bakım sürecine olan etkisine vurgu yapar. Örneğin kardeşlerden birinin bazı pazar günleri yaşlıyı alıp gezdirmesi, haftada bir telefon etmesi, onun dışında bir şey yapmamasıdır. B7, bunu şöyle ifade etmektedir;

Mesela isterim ki pazar günleri araçları ile alsınlar ilgileninler. Ama sayılıdır bu durum. Araba aldıklarından bu yana belki on kere annemi bir parka ya da başka bir yere ancak götürmüşlerdir.

Dördüncüsü *düzensiz bakım*, ara sıra yaşlının yapılan aktivitelere katılmasını içerir. Bu da yaşlının duygusal olarak desteklenmesinde önemlidir ancak düzensiz bir şekilde geliştiği için yeterli olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan bakıcılardan bir kaç akrabalarının anne babalarının bakım sürecinde nasıl destek olduklarını anlatmaktadır.

B8;

Bir tek halacığım var. O da Akhisar'da oturuyor. O da takdir eder beni, telefon açar konuşuruz. İşte bir tek halam var, başka kimsemiz kalmadı

Son olarak da *ayrışmış bakım*, bakım sürecinin dışında kalan aile üyelerini anlatır. Bu kişiler, bakım sürecinde hiçbir sorumluluk almayan kişilerdir.

B3;

Hele bayramlarda gelen çok oluyor. Bakmayan herkes gelir. Bir de onlara hizmet ederim.

Bakım işi, içine girildiği zaman öğrenilen bir durumdur aileler için. Kişi bakım sürecinde bakım vermenin ne olduğunu anlar, öğrenir ve ihtiyaca göre bunu sağlamaya çalışır (Atagün ve diğerleri, 2011). B6, "Siz bakım vermeyi nasıl öğrendiniz?" sorusuna bakım verirken edindiği deneyimleri şöyle ifade ediyor:

Hemşireler geldikçe gösterdikçe öğrendim. Hastanede kaldı ya, hastanede çok kaldı. O zaman ablam geldi, sırayla baktık. Çıkıp yatıyordu hastanede ne kadar kaldığını bilemiyorum. 1 hafta kalıyor 10 gün kalıyor. O zaman oralarda öğrendik. Torbasını boşaltmayı takmayı kendim yapabiliyorum. Sadece sondanın ucunu

takamıyorum. Torbayı kendim sürekli değiştiriyorum. Eşimin babasına iğne vuruluyordu, önceleri bilmiyordum, her gün görünce vuruyordu. Sabah akşam da vuruluyor, her gün çağıracaz mı? Eşim biliyordu sonra eşim bana gösterdi, öğrendim. Hatta hemşirelerden gelenler sen sondayı da takarsın diyorlar ben de sondayı takarsam hemşire olurum diyorum. Öyle bakıyoruz yani. Baktığımız için de memnunuz bakıyoruz biz.

Eşine bakan B4 ise,

Büyükşehir belediyesinden geldiler öğrettiler bana pansuman yapmasını, ne yapmak gerektiğini, sürekli oturtuyorum havalandırıyorum sırtını.

Araştırmada yer alan sekiz bakıcı yaşlılarının bakımı konusunda profesyonel bir destek almaktadır. Bu sebeple bakım sürecinde yaşlının sağlık ihtiyaçlarının giderilmesinde diğer bakıcılara göre daha avantajlıdırlar. Profesyonel desteğin bu anlamda bakım sürecine olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Bakım, karşılıklı ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı bir ilişki türünü beraberinde getirir. Bakıcıların bakım sürecinde yaşadığı her türlü ilişki, bakım deneyimi olarak kişilere yansır. Bu süreçte, nasıl bir bakım yönetimi izlendiği, bakımın kalitesinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bakım işinin aileler tarafından üstlenilmesi, bakım sürecine önemli katkı sağlamaktadır. Bakım alan kişilerin alıştığı bir ortamda yaşamına devam edebilmesinin sağlanması, bakım alanlar için stres faktörlerinin azalmasında etkilidir. Bu da bakımın kişiye ulaşmasında daha etkili olabilmektedir. Ancak bakım verenler için bu durum farklılık göstermektedir. Bakım sürecinde bakıcılar bakım verdikleri için bio-psiko-sosyal kayıplar yaşamakta ve bu durum literatürde bakım yükü olarak adlandırılmaktadır.

Bakım yükü, bakımı üstlenen kişilerin yaşadığı birçok değişkene bağlı olarak belirlenmektedir. Bakım alan kişinin hastalığı, hastalık düzeyi, iletişim kurmada yaşanan problemler gibi etkilerin yanı sıra, bakım veren için depresyon, stres, zaman yetersizliği, yorgunluk gibi fiziksel, psikolojik ve sosyal problemler yaratabilmektedir. Bakım vermenin bakıcılar üzerine olan olumsuz etkilerinin saptandığı çalışmalar literatürde geniş yer tutmaktadır (Holdsworth, 2013). Özellikle stres ve bundan kaynaklı birçok olumsuz durum tasvir edilmiştir (Papastavrou ve diğerleri, 2007). Ama en dikkat çeken ise bakım verenlerin yaşadıkları stres sebebiyle bakım vermeyenlere göre ölüm risklerinin (63%) daha fazla olmasıdır (Schulz ve Beach, 1999). Bu açıdan bakıldığında, bakıcıların bakım sürecinde fiziksel ve psikolojik sağlıklarının korunmasında çevresel desteğin oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşlının rutin bakımı sırasında yaşanan en büyük zorluk transferinin sağlanması sırasında gerçekleşmektedir. Araştırmada da bakıcılar, sıklıkla zorlandıkları kısmı yaşlının taşınıp kaldırılmasında yaşanan sıkıntılar olarak belirtmiştir. Araştırmada yer alan kadın bakıcılar eşlerinin yardımıyla yaşlının transferini sağlamaktadır.

B6;

Eşim banyosuna, traşını etmeye, doktoruna getirip götürmeye o yardım ediyor. Ben de işte yemeğini, çamaşırını çıkarmayı, kaldırmayı, suyunu götürmeyi yapıyorum. Benim belim ağrıdığı için kaldırırken yardımcı oluyor. İzinli günlerinde, evde kaldığında. Mesela geri çekmemiz gerekirse babamı sen zorlanma ben yaparım der, yardımcı olur. Senin baban benim babam demez. İçinden gelerek yapıyor.

B1;

Banyosunu eşimle yaptırıyoruz. Zorlanıyorum ama onun dışında ben kimseden yardım talebinde bulunmuyorum. Çünkü banyoyu akşam yaptırıyoruz ya da izinli olduğu gün... Eşim de çok iyi Allah razı olsun. Bana yardımcı oluyor. Akşam spor yaptırıyoruz babama beraber, ayaklarına, kollarına. Oturtuyoruz.

B3;

Eşim de sadece bekliyor. Erkek adam nasıl değiştirsin bezini falan. Sadece onu sakinleştirmeye çalışıyor. Banyoya falan taşırken yardım eder. Benim belim ağrıyor.

B8;

Mesela ben gecikeceksem bakıyor altını doldurmuşsa temizliyor, bezini bağlıyor. Alıştı yani o da öğrendi hepsini yapar. Yemeğini yedirir, altını temizler bakar yani... En büyük yardımcım o. Mesela ben zaman zaman dışarıda işlerimiz oluyor, toplantılarımız oluyor, Ankara'ya gidip geliyorum, şehir dışına çıkıyorum hep eşim bakıyor.

B4, yatalak eşine bakım veren 77 yaşında bir erkek olarak eşiyile yalnız yaşamakta ve en büyük sıkıntılarında birinin eşini taşıyıp kaldırırken gerçekleştiğini belirtmektedir.

Kalkamıyor hiç, çok zorlanıyorum kaldırırken, sağ tarafı sadece ama kalkamıyor. Geçenlerde ben televizyon izliyorum bir ses geldi baktım yüzüstü düşmüş yere çok zor kaldırdım kaldıramıyorum çünkü belim ağrıyor. Kimse gelmez yardıma ne bayramda ne başka zaman komşular gelmez hiç açmazlar kapımızı.

Bakıcılar bakım verirken bakımla ilgili yeni stratejiler geliştirerek bakım işini kendileri ve yaşlıları adına kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

B4;

Ben kendi fikrimce yaptım bu demiri yürümesi için. Biz Kepez' de hastanede yatarken böyle ayaklar var sabah doktorlar geliyorlar bayanlar geliyorlar

yürütmek için bantlar var masaj yapmak yürütmek için. Elektiriğe bağlıyorlar elini 15dk orda onu yaptılar eşime sabah erkenden kalkar götürürdüm ayaklarını bağlarlardı elini bağlarlardı plastik ayakkabı aldım kendim ayağına destek olması için 155 liraya kendim aldım bunu giymesi için ama olmuyor eli tutmadığı için giyemiyor. Doktor eli açılması için çok egzersiz verdi yapmıyor hiç birini ben yaptırısam da yapmıyor. Yap dediğim zaman kızıyor.

B5,

Ellerinden tutunca yavaş yavaş yürüyor. Kızım olduğunda ondan yardım alıyorum. Eğer hiçbir şey bulamazsam tekerlekli bilgisayar sandalyesine oturtuyorum öyle banyoya götürüyorum. Bilgisayar sandalyesini ayağı kırıldığı zaman da çok kullandık.

Görüldüğü gibi bakıcılar, bakım sürecini yönetirken, kendileri ve yaşlıları için problem yaratabilecek durumların üstesinden gelebilmek için, deneyimleri aracılığıyla geliştirdikleri stratejilerini kullanmaktadırlar. Geliştirilen stratejiler, yaşlının hastalık, engellilik durumu, alışık olduğu yaşam ve davranış biçimi gibi durumlara göre değişirken aynı zamanda bakım sağlayan kişilerin yaşlıya yaklaşımı, ihtiyaçlarını bilmesi ve bakım işini yürütebilme kapasitesi doğrultusunda değişim gösterebilmektedir. Bu sebeple sağlanan her bakım, farklı niteliklerde olup bakım sürecini farklı şekilde etkileyecektir.

3.3 Evde Bakım Parasının Bakım Sürecine Etkisinin Sermayelere Olan Etkisine İlişkin Bulgular

Bu bölümde Evde Bakım Parası uygulamasının bakım sürecinde ekonomik, sosyal, simgesel sermayeler üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna dair bulgular yer almaktadır.

Evde bakım parası bakıma muhtaç durumda olanların bakımını sağlayan kişilere verilen bir ödenek olarak maddi bir boyutu teşkil etmektedir. Bu ödenek parasal bir yardım olmasıyla ailelerin ekonomik kaynaklarına katkı sağlarken aynı zamanda sosyal ve toplumsal açıdan da bakım sürecini etkilemektedir. Bakım parasının ailelerin bakım sürecini etkileyen rolünün bilinmesi, aktörlerin sermaye mücadelesini belirlemek açısından anahtar yollar sunmaktadır. Çünkü bakım parası, bakımda yer alan aktörlere, ekonomik sermaye sağlamanın yanı sıra sosyal ve simgesel sermayelerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Böylesine çok boyutlu bir etkinin varlığı, bakımın tüm yönleriyle incelenmesini ve bakım için en iyi koşulların yaratılmasındaki yönündeki çabaları desteklemesi açısından önemlidir.

Bakım işi bakım sürecinde farklı stratejiler üzerinden gerçekleşmektedir. Bakım veren her kişi, ayrı ayrı bakım yönetimi gerçekleştirmekte ve bakım işini en uygun koşulları gözeterek, geliştirdiği bir dizi pratikler vasıtasıyla sağlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan izlenen her strateji,

bakım işinin farklı şekilde ortaya çıkmasını ve bakımın kalitesini etkileyen süreçleri şekillendirmektedir.

Bourdieu, eyleyenlerin toplumsal yaşamdaki pratiklerinin her zaman sermayelerini arttırma amacını güttüklerinden bahseder. Bu anlamda evde bakım parasının farklı sermaye biçimlerini içinde barındırdığı kabul edilmektedir.

3.3.1 Evde Bakım Parasının Ailelerin Ekonomik Sermayesine Etkisi

Bu bölümde evde bakım parası uygulamasının ekonomik sermaye bağlamında incelenmesine ilişkin bulgular yer almaktadır. Ekonomik sermaye belirlenirken kullanılan ölçüt eve hangi maddi kaynaklar girdiği ve bunların nasıl kullanıldığı, bakım parası yeterliliği, bakım için verilen paranın nasıl kullanıldığı ile belirlenmiştir. Buna göre bakıcılara; “*Ne kadar süredir bakım parası alıyorsunuz? Bakım parası aldığınızdan beri hayatınızda neler değişti? Aldığınız bakım ücretini ne şekilde kullanıyorsunuz? Bakım parasının yaşlınızın bakımı için yeterli olup olmadığı konusunda düşünceleriniz nelerdir?*” soruları yöneltilerek alınan cevaplar neticesinde bulgular oluşturulmuştur.

Ekonomik sermaye, paraya dönüştürülebilen her türlü mal ve kaynak olarak tanımlanır. Günümüzde ekonomik sermaye sahipliği birçok imkânın yaratılmasında etkilidir. Beslenme, barınma, bakım gibi temel ihtiyaçlar ekonomik varlığın temelinde sağlanır. Bu anlamda yaşlının bakım sürecinde ekonomik bir getiriye sahip olan Evde Bakım Parası, bakım yardımı alan aileler/bakıcılar için önemlidir ve bakım sürecinde oldukça etkilidir. Çünkü ülkemizde bakım yardımı, ekonomik açıdan yoksun kişilere verilmektedir. Kendi geçimini bile zor sağlayan bu kişiler bakım masraflarının da eklenmesiyle finansal anlamda çektiği zorluklara bir yenisini daha eklemektedir. Yalnız, bu tezde yoksulluk sadece ekonomik bir kategori olarak ele alınmamaktadır. Çünkü yoksulluk, aynı zamanda kişilerin yaşadığı, anlamlandırdığı, başa çıkmak için yöntemler geliştirdiği bir durumdur (Erdoğan, 2007, s. 14). Bu sebeple ekonomik etkilerin toplumsal koşullar aracılığıyla, bu durumu nasıl şekillendirdiği de önemlidir.

Alınan bakım yardımı, aile içinde sadece yaşlının bakımı için değil, aynı zamanda ailenin diğer giderlerini karşılamak amacıyla da kullanılmaktadır. Çocukların eğitim masrafları ve diğer giderleri, ev kirası, elektrik, su faturaları, yiyecek, bez, gibi bir takım giderler bakım parasıyla karşılanmaktadır.

B6;

Bakım parasını, evin ihtiyaçlarına kullanıyorum ben. İlaçlarını alıyoruz, bezini. Önceden bu aylığı aldığımız halde bezini kendimiz alıyorduk, medikalciden. Halen öyle alıyoruz, ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Peçete alıyoruz. Eve de kullanıyoruz yani, sonuçta hep beraber yiyip içiyoruz.

B5;

Çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılıyorum. Annemin bezidir daha rahat alıyorum. Önceden zor oluyordu. 3 çocuk ihtiyaçları var evimiz kira. Eşim bi ara işsiz kaldı. Baya zorluklar yaşadık. Şimdi iyiyiz.

B8;

Tabi ki değişiklik yarattı, rahatlattı bizi. Mesela her zaman et alamıyordum, babam da köfteyi çok seviyor, şimdi rahatlıkla etini alıyorum, köftesini yapıyorum, çerez alıyorum, meyve alıyorum, yani daha bir rahatlattı. Daha önce gücüm yettiğince alabiliyordum. Ama şimdi onun o parasını babama harcıyorum. Kendimize de katkısı oldu. Sonuçta ona yaptığım zaman biz de yiyoruz.

B10;

Önceden öyle 1-2 kilo alıyordum şimdi gidiyorum mesela aylık alıyorum yani yağımı, tuzumu, şekerimi. Önceden elimizdeki paraya göre haftalık alırken şimdi hesabımı biliyor aylık alıyorum yani. Çocuklara yarın alırım diye geçiştirirken; bugün alıyorum. Gelirimize göre giderimizi ayarlıyoruz. Yani gelirine göre ayarlamak gerekiyor. Ayarlamazsak haliyle açık olur açığı kapatmak daha zor olur.

Bazı aileler için de bakım parası büyük bir gelir kaynağıdır. Hatta geçimlerini bu parayla karşılayanlar olmaktadır. Bu sebeple de bakım yardımı, ekonomik sermaye açısından büyük öneme sahiptir.

B7;

Benim hiçbir gelirim yoktu. Eşimden harçlık almıyordum, nafaka istemedim, onun da çok borcu vardı. Şu an aldığım bakım parası ile yaşıyorum. Ev kendimizin bir de aşağıda yarım dükkânımız var oradan 200 lira alıyorum. Bunlarla geçiniyorum.

B3;

Önceden alamıyorduk adam da emekli değildi, çocuk da okuyordu. Baya bir zorlanmıştık. Şimdi baya bir harcıyoruz. Markete gidiyoruz. Onun bir ihtiyacı olursa onu alıyoruz.

Birçok aile yoksullukla mücadele ettikleri gibi engelli yaşlının bakım masraflarını karşılarlarken de büyük sıkıntı çekmektedir. Özellikle dünya çapında yaşlılar arasında engellilik

ve bağımlılığın en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilen demans¹¹, özel ve tam zamanlı bir bakım yönetimi gerektirmekte ve yaşlı ve aileleri için maddi, fiziksel, psikolojik ve sosyal anlamda sıkıntı yaratmaktadır (Meulen ve Wright, 2012). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2012 verilerine göre dünya ölçeğinde 35,6 milyon demans hastası vardır ve 2030 yılında bu rakamın iki katına çıkması beklenmektedir. Hızlı gelişen ve artan oranda kendini gösteren bu durum, özellikle ileri yaşlardakiler için bir tehdit oluşturmaktadır (WHO, 2012, s. 2). Ülkemizde 500 bin demans hastası olduğu tahmin edilmektedir (Cankurtaran ve Arıoğul, 2010). Ülkelerin sağlık harcamalarında önemli bir yere sahip olan bu hastalıklar, ailelerin de ev ekonomilerine sekte vuracak boyutta bir etkiye sahiptir. B1, babasının hastalığından ötürü bakım masraflarının arttığını ve bunların hepsini birden karşılamasının güçleştiğini belirtmektedir.

Babamın bakımı falan bir şey değil, maddi yönden çok sıkıntılıyız, söylemesi ayıp yani. Kusura bakmayın. Utanıyorum söylerken de. Zengin hastalığı yani... Bezini falan alacağım zaman parayı zor buluyorum. Peşin yatırmak gerekiyor. Mesela 200 liralık yazdırdığım zaman 120 tane alabiliyorum. Aspirasyon sondası günde 10 tane ayda 300 tane, onları yazdırıyorum. Eldiveni, bantı, şudur budur 250-300 lira oluyor, ee ben bu parayı bulamıyorum, ne yapacağım, gidiyorum 5 liraya alıp geliyorum. Onu da eşim faturayla uğraşmak istemiyor ama 2-3 defa yazdırdık. Onun da daha parasını almadık yani. İlaçların parasını buradan biz ödüyörüz, kesintiler annemin maaşından oluyor... Bizi en çok sıkan şey babamın ilaçlarını, medikalleri almak oluyor. Çünkü devlete parayı peşin yatırıyoruz o bize ödemesini kaç ay sonra yapıyor. Kendi aldığım bakım ücretiyle bunu karşılıyorum. Sonra annem para yatırılırsa bana gönderir. Ama o da alamazsa öbür ay sıkıntı çekiyoruz. Bu sefer de elimizde bulunan parayla 3-5 alıp kullanıyoruz yani.

B3;

Bez yetmiyor 2 paket getiriyorlar ya bazen yetmiyor. Çünkü Alzheimer tuttu mu alıp alıp atıyo e çıkan bezi tekrar takamıyoruz o yüzden yetmiyor. Bez alıyoruz harcıyoruz işte. O para olmasa biraz zor. O zaman dicem ben akrabalar kızlara bana yardım edin dicem. Eşimin aldığı para 700-800 para bunun yakıtı şeyi var kış geliyor, odun alıyorsun, çünkü başka gelir yok, çocuk okuyor, elektrik su var mecbur yani, mutfakta bir tüp bitiyor, 70-80 milyon mesela. Şimdi o parayı aldık mı bi ay tüp bitiyor onu değiştiriyorum bir ay elektrik su geliyor, onu yatırıyoruz.

Aileler, yaşlıların medikal malzemelerini temin etmekte güçlük çekmektedirler. Düşük ücretlerle faydalanabilecekleri malzemeleri toplu olarak alabilmeleri mümkündür ancak teminat parası olarak yatırılan miktar ve harcanan zaman dolayısıyla ihtiyaçlar azar azar alınmakta ve birkaç günlük kullanıma yetecek şekilde olmaktadır. Özellikle yatağa bağımlı yaşlılarda görüldüğü gibi sadece bez masrafı bile büyük bir maddi yük oluşturmaktadır. Bu bakımdan bakıcılar, farklı stratejiler geliştirerek bakım masraflarının finansal yönetimini

¹¹ Demans karar verme, yargılama, konuşma, kendi bakımını sağlama ve günlük işlerini yürütme gibi kişinin temel işlevlerini etkileyerek, bireyi bağımlı ve sürekli bakım gerektiren bir hastalıktır (Whitehouse, 2007, s. 368).

sağlamaya çalışmaktadır. Bakım parasının kullanımıyla ilgili geliştirilen stratejiye ilginç bir örnek B6'nın verdiğiidir.

Eşim biliyor bakım maaşını aldığımı sadece, çocuklara söylemedik. Büyük oğlan araba istediği için bize iş kesiyor, söylemiyoruz. Bana para vereceksiniz diyor, bizi rahatsız ediyor bu durum, çalışmasını istiyoruz biz. Duymuş olsa nasılsa para var, ver diyecek. Ee biz de evdeki ihtiyaçları karşılıyoruz onunla, yok yere niye verelim. Bu yüzden de diğer çocuklarıma da söylemedik, büyük oğlan öğrenmesin diye. Kızım evde yoktu kontrole geldiklerinde o yüzden o da öğrenemedi.

Bakım maaşının yaşlıların bakımı için yeterli olup olmadığı da önemlidir. Alınan bakım maaşının nasıl yönetildiği bakım sürecinde geliştirilen stratejiler bağlamında açıklanır. Buna göre bakıcılara bakım maaşının yeterliliği sorulmuştur.

B8;

Yeterli değil aslında. Kıt kanaat geçiniyoruz. Mesela bazen borçlanıyorum, borçlu kalıyoruz. Maaş günü gelene kadar borçla yaşıyoruz. Maaş günü geldi mi; mesela kendi maaşımı kiraya veriyorum, oradan bana bir şey kalmıyor, bu şekilde yaşamaya çalışıyoruz.

B3;

Allah bereket versin ne edelim evveli bu da yoktu ne edelim sağ olsun. Birini alsan birini alamıyordun şimdi alabiliyorsun her şeyden.

Bakım parası uygulaması ile ilgili önemli bir durum işveren konumundaki devlet için bakım maaşının yaşlı için kullanılıp kullanılmadığıdır. Bakıcılar için ise önemli olan bakım maaşının sadece finansal bir destek olarak görülmesinin yeterli olmadığı konusundadır. Bu açıdan bakıcıların bakım maaşı algısı parasal yardımın çok daha ötesindedir.

B7;

Sosyal hizmetler gelip evdeki eşyaları kontrol ediyorlarmış yeni eşya alınca beyan etmek gerekiyormuş. Bu harcanılan paranın nereye gittiğini inceliyorlarmış. Ama bu 600 lirayı almak hiçbir şeyin çözümü olamaz. Bunun bedeli olamaz bu yaşantının bedeli olamaz. Ben çalışıyor olsam daha rahat bir iş de çalışsam yüksek bir maaş alıyor olsam 600 liraya eve bir bakıcı alıp da çalıştıramam. Hem ev işlerini yapacak hem Alzheimer'lı bir hastayla kalacak onunla 24 saat geçirecek mümkün değil.

Aile bakımı uzun dönem bakımda kurum bakımına göre daha az maliyetlidir ancak sadece aileler yaşlılarına baktığı sürece bakım maliyetlerini azaltacaktır. Gelecekte ailelerin yaşlılarına bakmama gibi bir tercihte bulunmaları bu çözümün yetersiz olduğu görüşünü ortaya çıkarabilir.

3.3.2 Evde Bakım Parasının Ailelerin Sosyal Sermayesine Etkisi

Bu bölümde evde bakım parasının ailelerinin sosyal sermayeleri üzerinde nasıl bir etkisi olabileceğine dair bulgular yer almaktadır. Sosyal sermaye belirlenirken kullanılan ölçüt bakım sürecinin bakıcı, aile ve yaşlının hayatında çevresiyle olan ilişkilerini nasıl etkilediği, bakıcıların sosyal çevrelerinde kimlerin yer aldığı, bakıcıların bakım dışında nelerle uğraştıkları yönündedir. Buna göre bakıcılara; “Yaşlınızın bakımı dışında neler yapıyorsunuz? Bakım sürecinde sizin ona bakmanız, birlikte yaşamak durumunda olmanız sizi nasıl etkiledi? Evde bakım parası uygulamasından nasıl haberiniz oldu?” gibi sorular yöneltilerek alınan cevaplar bulguları oluşturmuştur.

Sosyal sermaye, aktörlerin toplumsal ağ ve bağlarının büyüklüğüne göre tanımlanan sermaye türüdür. Araştırmaya katılan bakıcıların evde bakım maaşından haberdar olmaları sosyal çevreleri vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Komşular, akrabalar ve arkadaşlar bakıcıların haber kaynağını oluşturmaktadır.

B1;

Ev sahibimiz daha önce böyle birisine yardımcı olmuş, bakım ücreti konusunda. Hatta beraber götürdük babama rapor çıkartmaya. Ev sahibimiz bilgilendirdi bizi.

B2;

Bakım parasını bilmiyorduk, doktorlar geldiğinde onlar söylediler. 8 ay olmuştu hasta olalı gittiler işte sormuşlar üzerinden 1 yıl geçmesi gerektiğini söylemişler bizde o yüzden bekledik. Sonra belediyeden doktorlar geldiğinde tekrar söylediler biz de anlattık öyle şey olmaz dediler. Görümcem İngiltere’den gelince birlikte gittiler başvurdular ve oldu ben baktığım için benim üzerime çıktı.

B4;

Senden benden duyduk işte bakıcı maaşı alınıyormuş dediler kaymakamlığa, heyete gidiyormuşsunuz dediler, gittik öğrendik oradan yönlendirdiler işte o şekilde başvurduk.

B6;

Hastanede bize söylediler, hastanede beklerken doktor için orada bayanın biri bakım parası alıyormuş siz niye almıyorsunuz dedi. Ben de bilmediğimi, nasıl alacağımı sordum. Gereken yerlere eşimle beraber gittik.

B9;

Büyükşehir belediyesinden geliyorlar onlar söylediler sosyal hizmetlere başvurun bakım parası veriyorlar diye, biz bilmiyorduk, onlardan öğrendik.

B10;

Daha önceden kayınbabamdan biliyorduk. Öğretmen olan görümcem ve arkadaşlarından öğrendik. Babama maaş çıkmaz dediler. Sonra bir dene çıkarsa çıkar, çıkmazsa çıkmaz dediler.

Bakıcıların sahip olduğu sosyal ağlar, aynı zamanda ekonomik sermayelerine de dolaylı yoldan katkı sağlamıştır. Bazı bakıcılar, ekonomik durumlarında yaşadıkları sıkıntı sebebiyle de bakım maaşına başvurma sürecini hızlandırmışlardır.

B8;

Arkadaşım alıyormuş, babası için bakım parası. Bana sordu alıp almadığımı, ben de almadığımı söyledim. Neden almadığımı sordu, kaç senedir bakıyorsun babana yaşlı dedi, ihtiyaçlarını karşılırsın dedi. Bizim de işlerimiz bozulunca, hatta arabamızı sattık ihtiyaçtan dolayı. Ondan sonra nasıl alacağımızı sordum, rapor almamız gerektiğini söyledi.

B5;

Eltimin yengesine bakıyorlarmış bakım maaşı alıyorlarmış, o söyledi bana, ben de eşime söyledim, eşim istemedi hatta baya bir müddet öyle sürdü. Sonradan işler kötü gidince dedim ne var bunda, hani sonuçta ben anneye bakıyorum, bunu maaş gibi kabul et, bir yerde çalışıyormuşum gibi kabul et dedim. Sonra dedi, sen hallet işleri benden bir şey bekleme dedi, evraklarla ben uğraştım. Yaptırdım.

Bakım maaşının yeni bir uygulama olması yaygınlığını ve bilinirliğini etkilemektedir. Birçok sosyal yardım uygulamasında (Komisyon, 2010(b), s. 110) olduğu gibi bakım maaşı uygulamasında da enformel ilişki ağları aracılığıyla kulaktan kulağa bilginin yayıldığı görülmektedir.

Bakıma muhtaç yaşlıların bakım işi uzun dönem bakım gerektirmesi sebebiyle birçok ailenin/bakıcının daha önce sahip oldukları hayatlarından farklı bir yaşama geçmelerini gerektirir. Özellikle yaşlının ve birincil bakıcısının yaşamı için değişim kaçınılmazdır.

Bakım işini üstlenen bakıcıların ortak sıkıntısı zaman ile ilgilidir. Evde bakım veren aile bakıcıları ile ilgili yapılan araştırmalarda bu kişilerin bakım için ayırdıkları zamanın haftalık ortalama 19-20 saat olduğu görülmüştür (NAC ve AARP, 2009; Glendinning ve diğerleri, 2009). Bakım verenlerin yaşı arttıkça, bakım verme süresi de artmakta, 70+ itibaren erkeklerde bu oran kadınlara göre daha yüksek bulunmakta ve özellikle 80+ yaş grubundan itibaren haftalık 50 saate çıkmaktadır (Dahlberg ve diğerleri, 2007). Bunun dışında kalan zamanda da kadın ve erkeğe göre değişen işler olmakla birlikte, kadınlar çocuklarının bakımı, ev işleri, alışveriş gibi bir takım ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bakım ve evle ilgili işlerin yapılmasının dışında kalan zaman, bakıcıların sosyal sermayelerinin niteliğinin belirlenmesinde etkindir.

Araştırmaya katılan bakıcıların sosyal sermayesinin belirlenmesinde kullanılan ölçüt arkadaş, komşu, akraba ziyaretleri, bakım dışında yapılan bireysel aktiviteler ve başkalarıyla kurulan ilişkiler olarak belirlenmiştir. Bakım parasının bakım sürecinde sosyal sermayeyle olan ilişkisi ise; Evde bakım parası koşullarından biri (madde 11 (5)) bakıma muhtaç kişiye eğer bakımı akrabaları sağlıyorsa en az 8 saat bakım verebilmektir. Bu çerçevede bakım işinde zaman yönetimini nasıl sağladıkları göz önünde bulundurularak, yukarıda belirtilen aktivitelerin bakıcıların yaşamlarında ne ölçüde yer aldığı sorgulanmasıyla bulunmuştur. Araştırmaya katılan bakıcılara bakım dışında neler yaptığı sorulduğunda cevaplar şöyledir;

B6;

İş yok. Şimdi çok uzağa gidemezsem de yine de gidiyorum dışarıya. Yakınlara mesela. Komşuma gidiyorum. Fala uzağa gitmem. Gidersem bu mahallede amcamın kızına giderim. Onu da işimi yaptıktan sonra giderim, gidersem de bunalmayayım evin içinde stres olmayayım diye giderim.

B5; *Bazen komşular çağırıyor onların yanına gidiyorum. Fazla uzağa gidemiyorum tabi.*

B10;

Bir saatliğine falan arkadaşlarıma gidiyorum. Yemeğini falan yediriyorum uyutuyorum, uyandığı zamanda geri dönüyorum. Uzun zamandır uzak bir yere gidemiyorum. Bir defa gidersem de aklım hep burada kalıyor. Bir saatlik gittiğim yer en fazla iki saate uzuyor. Aklım hep evde kalıyor. Uyuyor haldeyken evden çıksam bile ne zaman uyanacağı belli olmadığı için içim rahat etmiyor... İnsan doğup büyüdüğü yere gitmek istiyor. Bahçeleri, inekleri falan istiyor insan, o yüzden yazları gidiyorum ama babam olmazsa 15 gün değil daha uzun kalabilirim.

B4;

Bir yere gitmem gerektiğinde bağlarım bezini önünü kapatırım çünkü dönmeye çalıştığımda düşüyor o şekilde çıkarım dışarı.

B9;

Günümüz belli işte. Evin içi ortada benim günüm ancak kapının önüne çıkmak yarım saat ondan sonra sürekli annemle ilgileniyorum sırtında yatak yarası var her yarım saatte bir kaldırmak zorundayım sırtına yastıkları koyup oturtuyorum 15dk ya da yarım saat günde 6-7 defa yapıyorum. Eğer oturtmazsam yara büyüyor.

B1;

Gezmeye hiç gitmiyorum, 3 senedir köyüme bile gitmedim, 2 saatlik yola. Sürekli başındayım. Yazın da üç yıldır buradayız. Eskiden köye giderdik, oralar serin oluyor

B3;

Eşim gidiyor yaylaya o gidiyor ben bunun yanında kalıyorum. Nereye gideceksin bunu götürsek yatağından kalkmıyor. Ben hiç bir yere gitmiyorum. Yaylaya gitmek istiyorum ama gidemiyorum.

Araştırmaya katılan bakıcıların çoğu, bakım dışında kalan zamanlarını kısa mesafeli yerlere giderek ve kısa süreli ziyaretler gerçekleştirerek yapmaktadır. Genellikle komşular ve akraba ziyaretleri ilk sırada yer almakta, alışveriş, hastane işleri gibi ev dışında yapılması gereken işlerde dışarı çıktıklarında, bakım vermenin dışında bir şeyle meşgul olmaktadır. Çoğu bakım vermeden önce gerçekleştirdiği şehir dışı gezilerini bakım işini üstlendikleri için ertelemektedir. Bu bakıcıların çoğunun sosyal sermayesini komşularından ve akrabalarından sağladığı görülmekte, bakım işinin üstlenilmesiyle bu sermaye türünün azaldığı ortaya çıkmaktadır.

B7 ve B8, diğer bütün bakıcılardan farklı olarak bakım dışında kendi ilgi alanlarına göre ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

B7;

Hafta sonları Trekking'e gidiyorum. Kendim için tek harcadığım para trekkinge gittiğimdeki masraflarım. Kontur alıyorum, Yürüyüş yapıyorum, seminerlere katılıyorum. Bende de çok fazla unutkanlık var ve bir depresyon geçirdim. Hem kafamı dağıtmak hem de sağlıklı olmak için kendim için bir şeyler yapmak zorundayım. Benim yaşamım kaliteli olursa anneme de kaliteli bir yaşam sunabilirim. Belediyenin ücretsiz etkinliklerine, sinema, tiyatro gibi bunlara gidiyorum.

B8 de babasının bakımı dışında kendi ilgilerine yönelik işlerle meşgul oluyor.

Kendimi partiye adamışım ben... 'liyim ben çocukluktan beri. Şimdi orda görev aldım. Yöneticilik yapıyorum. Tabi toplantılarımız oluyor, onlara katılmak zorunda kalıyorum. Açılışlar oluyor gidiyorum. Hemen hemen her gün çıkıyorum. Hafta da bir gün nöbetimiz var, nöbet tutuyorum ilçede. Mesela şimdi A.. P... var Antalya'da 6'sında başlıyor 12'sine kadar her gün gidip gelmek zorundayız. Davetliler, oranın şeyleri ile ilgileniyoruz. Yani her gün mecbur çıkıyorum. Ama eşim ilgileniyor. Karnını doyuruyorum, altını temizliyorum ondan sonra gidiyorum.

Araştırmada yer alan bu iki bakıcı, bakım dışında kalan zamanını daha çok komşu ziyareti dışında aktivitelere katılarak gerçekleştirmektedir. Başkalarıyla ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı kurs, dernek, tiyatro gibi aktiviteler bu kişilerin diğer bakıcılara göre sosyal sermayelerinin boyutunu ve niteliğini farklılaştırmaktadır. Aynı zamanda bu bakıcıların eğitim durumlarıyla ilgili olarak kültürel sermayelerinin de diğer bakıcılara göre yüksek olması, sosyal

sermayelerinin farklılık göstermesini sağlamış olabilir. Ancak kısmen de olsa bu kişilerin de sosyal sermayeleri bakım verdikleri için eskisine oranla azaldığı söylenebilir.

Bourdieu, sermayelerin dönüşümünden bahsetmiş ve sosyal sermayenin gelişiminde ekonomik ve kültürel olanakların etkili olduğunu belirtmiştir (Bourdieu, 1986). Evde bakım parası dâhilinde ailelerin gelir durumları göz önüne alındığında çok yakın miktarlar yer almakta ve yine bakım parasının da eklenmesiyle ailelerin gelirlerinin aynı şekilde çok yakın olduğu görülmektedir. Ancak aile kompozisyonunda gider durumuna bakıldığında, bakım sorumluluğunun olduğu çocuklu ailelerin masraflarının daha fazla olduğu, nüfusu fazla olan ailelerin yine masraflarının daha fazla olduğu görülmektedir. Eğer sosyal sermayenin artmasında ekonomik sermaye etkiliyse bu ailelerin sosyal sermaye elde etme oranı, çocuksuz ya da az nüfuslu ailelere göre daha az olacaktır. Aile içi ekonomide bakıcıların bireysel sosyal sermayelerine ayıracakları para çocuklara ayrılıyorsa, bakım verenler az maliyetli ya da sıfır maliyetli yakın çevrede oturan komşuları ziyaret etme gibi sosyal sermaye edinme olanaklarına başvurmaktadır. B7, yalnız kendisi ve annesi aynı evde yaşamakta ve B8 de babası, eşi, kendi ve yetişkin bir çocuğuyla aynı evi paylaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında B7 ve B8'in az nüfuslu ailelere sahip olduğu, çocukların bakım sorumluluğunun olmadığı görülmektedir. Yani bu bakıcılar diğer bakıcılara göre hem kendilerine ayıracakları vakit hem de gelir açısından daha avantajlı konumdadırlar. Ayrıca eğitim durumları da diğer bakıcılara kıyasla daha yüksektir¹². Bu faktörler göz önüne alındığında yaptığı aktivitelere göre diğer bakıcılardan sosyal sermayelerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bu durum aynı zamanda bakım yükü ile de ilişkilendirilebilir. Yaşlıların bakımında fiziksel ve maddi dezavantajların yanı sıra duygusal ve sosyal olanakların azalmasıyla da bakım verenler için stres yaratmaktadır. Bakıcıların bakım yükü ile başa çıkmada geliştirdikleri stratejileri bağlamında bakım dışında yaptığı bireysel veya grupta yaptığı sosyal etkinlikler, bakım yükünün hafifletilmesine yardımcıdır.

3.3.3 Evde Bakım Parasının Ailelerin Simgesel Sermayesine Etkisi

Bu bölümde evde bakım parasının ailelerinin simgesel sermayeleri üzerinde nasıl bir etkisi olabileceğine dair bulgular yer almaktadır. Simgesel sermaye belirlenirken kullanılan ölçüt, bakıcıların bakım için geliştirdikleri öznel anlamların neler olduğu, bakım sürecinde çevreden nasıl tepkiler aldıkları konusunda başkaları tarafından onaylanma, takdir gibi simgesel

¹² B7 lise mezunu, B8 Akşam Sanat Okulu Mezunu, diğer bakıcılar ilkokul mezunu veya sadece okuma yazma bilmektedir.

anlamlardır. Buna göre bakıcılara; “Yaşlınıza bakım vermeniz hususunda çevrenizden nasıl tepkiler alıyorsunuz, bu tepkiler sizi nasıl etkiliyor? Yaşlınıza neden evde bakıyorsunuz, onu bakımevine yatırmayı düşündünüz mü?” gibi sorular yöneltilerek alınan cevaplar bulguları oluşturmuştur.

Simgesel sermaye, diğer sermaye türlerinin büründüğü bir biçim olarak toplum içinde itibar, başkalarının takdirini kazanma gibi soyut formlarda kendisini gösterir. Bu bakımdan, kişilerin ve toplumun algısında, sermayelerin büründüğü anlamlardır. Bourdieu, sermayelere yüklenen anlamların önemli olduğunu ve bu anlamların toplumsal ilişkiler bağlamında değer kazandığını söyler (Calhoun, 2010, s. 107).

Sermayeler toplumdaki topluma, gruptan gruba farklılaşabilir ve birbiriyle yer değiştirebilir. Hangi sermayenin daha önemli olduğu toplumsal ilişkilerin işleyiş yapısında görülür. Ülkemizde yaşlıların koruyup kollanması, onlara saygı duyulması, bakımı gibi toplumsal normlar ve yasalar tarafından, düşünce yönelimleri oluşmaktadır. Böylece, toplum içinde bakım vermenin değerinin nasıl kurgulandığı, bireysel habituslarda yer almaktadır. Kültürel ve toplumsal normların kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla da yeniden üretimi sağlanmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermayelerin elde edilmesinde uygulanan stratejileri belirleyen ve sistemin yeniden üretimini sağlayan şey daha önce de belirtildiği gibi bu anlamda, habitustur.

Aileler yaşlıların bakımı konusunda kurumsal ve toplumsal anlamda temel yürütücüler olarak görülmektedir. Toplumsal anlamda yaşlıların bakımı değerli bir şeydir. Eğer aileler yaşlılarına bakım veriyorsa çevreleri tarafından takdir edilirler. Nitekim araştırmada yer alan bakıcıların hepsi, çevreleri tarafından, bakım verdikleri için takdir edilmektedir. Takdir, bakıcıların simgesel sermayesini belirlemektedir. Simgesel sermayenin takdir edici boyutu aynı zamanda bakıcıların ve ailelerinin bakım konusunda motive olmasını da sağlamaktadır.

B6;

Gelen giden hep bize ibret etti. Bizim abi var köyden, benim eşimi gördü mü der; bizim köyün tek adamı der, bunlar gibisini görmedik biz der, karı-kocalı iyi sabırlı insan diye. Helal olsun derler, 2 hastaya herkes kolay değil bakamaz diye devamlı söylerler. İnsan da gurur duyuyor tabi böyle denince.

B2;

Nereye gitsem çok iyi bakıyorsun, temiz bakıyorsun diye söylerler her zaman.

B8;

Çevrem çok takdir ediyor beni. Mesela partide diyorlar ki sen çok fedakâr bir insansın. Eşiniz hasta, babanız hasta bir de böyle koşturuyorsunuz diyorlar, takdir ediyorlar.

Simgesel sermayeye yapılan başka bir yatırım da ailelerin yaşlılarını kurum bakımına göre evde bakmayı tercih etmeleri ile sağlanmaktadır. Bakım kurumlarına olan güvensizlik, bakıcıların ve ailelerinin bu yöndeki algılarını olumsuz etkilemektedir. Televizyon ve çevreden öğrenilen bakım kurumlarına ilişkin bilgi, medyanın ve toplumun desteği ile simgesel şiddeti desteklemektedir. Bu sebeple de bakıcılar yaşlılarını bakım kurumlarına yatırmak istememektedir. Bakım kurumu yerine sahip oldukları değerler, inançlar ve toplumun görünmeyen baskısı (simgesel şiddettir) ile şekillenen habitusları buna engel olmakta ve bakım kurumunu seçmeyerek, bakıcılar bu biliş sayesinde, simgesel sermayelerini arttırmaktadır.

B2;

Bakım evini hiç düşünmedik bugüne kadar. Neden düşünmedik birincisi, evdeki gibi bakılmaz. İkincisi, kendisi de istemez zaten, kendisi de söylüyor, televizyonlardan izliyor, beni huzur evine atsalar kesin öldürürler diyor. Fırçayla döverler beni fırçayla yıkarlar diyor televizyonda öyle görüyor ya film çıkmıştı onu izlemişti ama bakıcı tutup maaşı ona versek diye düşündük. Bakıcı da eve geldikten sonra bir anlamı yok yine ben başındayım hepsini yaparım zaten ben. Başka bir yerde olsa o şekilde olur, evini temizler, yemeğini yapar diye düşündük ama yapmadık.

B5;

Bu tarz şeyler yok ailede, hani götür, bakım evine bırak falan. Kötü bakarlar, televizyonda görüyoruz dövülüyor yaşlılar, insanın içi ürperiyor. Ortanca abimin eşi dedi sana çok yük oluyorsa bakıcı tutayım evimde dedi ama ben ona da güvenemiyorum. Tabi hepsi bir olacak diye bir şey yok ama. Günümüzde birçok olaylar yaşanıyor bebeklerde olsun yaşlılarda olsun. Hani dövülerek. Farklı denetlenmediğini düşünüyorum. Yaşlılara bir kere ben bakım evinde banyo günüde çıplakken yaşlıları dövdüklerini görüntülemişler nasıl yaparsın böyle bir şey sonuçta devletin yaptığı bir bakım evi yani tüylerim diken diken oldu ben dedim kesinlikle annemi babamı vermem bakıcıya bile güvenemem, istemedim yani, açkçası bu saatten sonra da istemem.

B7;

Şimdi bakıyoruz çoğu insan sadece insan görünümlü. İçini bilemiyoruz. İnsanların kişilikleri, benlikleri çok önemli. Bazen görüyoruz sosyal hizmetlerde çocukları haşlayanlar, yaşlıları tartaklayanlar, yani görsel medyadan gördüklerimiz bizleri olumsuz etkiliyor. Kendi yaşadıklarımız da; mesela yakın zamanda arkadaşım dediğim, birlikte yaşadığımız dost dediğim insanlar bile güzelliği öldürebiliyorlar. Bakımevinde hiç tanımadığımız bir insanın nasıl bir vicdanı olduğunu, merhametini, bilemeyiz.

B6;

Bakıcı eline de vermeyi düşünmeyiz. Ben bir yere gideceğim zaman çocuklarım oluyor evde, artık hangisi olursa, koyup gidiyorum. Bakım evini de istemem. Öyle bir şey istemem, hayır. Biz elimizden geldiği kadar bakmaya çalışırız, bakarız da yani. Bakmaya da çalışacağız çünkü bizim atamız. O bizi bugüne getirdiyse biz de ona bakacağız. Bir rahatsızlığım olmadığı sürece düşünmem. Niye vereyim bakımevine öyle bir şey olsa ablam bakar.

Burada karşılıklılık meselesinin varlığından söz edilebilir. Simgesel sermayenin bu formu örtük biçimde kendini gösterir. Bakıcılar anne babalarının da bir zamanlar kendilerine baktığı yönündeki düşünceleriyle, bakım işini üstlenmelerini, bir borç olarak görmektedir. Yapılan fedakârlıklar sonunda kişiye döner. Bu anlamda simgesel sermayeye yatırım yapılmış olunur.

B4;

Bakım evine yatırmam. Bırakmam, gitmek istemez zaten, sorun kendisine, oğluna kızına değişmez beni oğluna götürelim desem başlar ağlamaya gitmek istemez.

B1;

Ben olmasam ne olacaktı. Gerçi gönderecek durumları da olmazdı. Annem kesinlikle oraya göndermezdi. Köyden bir tane amcayı verdiler. Amca kendine yediremedi, her gün ağlamış orda, öldü amca, düştü de öldü. Çok sağlamdı. Evlatlarının hiç biri bakmadı. Annem hep kınıyor onları. Annem bir şekilde elinden geldiği kadar bakardı.

Yaşlıların bakıcılarından bir beklentisi olsa dahi bakıcılar çocuklarından aynı şeyi beklemeyi düşünmemektedir. Bu durum kuşak farklılığıyla ya da aile bağlarının durumuyla açıklanabilir.

B7;

Oğlum uzak bana. Belki boşanmamızı istemiyordu. Ama aile içinde olan şeylerin farkındaydı. Son 2 yılda eşim hep memleketine götürdü. Bayramlarda falan görüşemedik. Uzaklaştığını hissediyorum... Ben şuan da annemin yanındayım ama oğlumun benim yanımda olmayacağını biliyorum. Yakınız ama uzağınız.

B2;

Ben bakıyorum ama benim çocuklarımdan umudum yok, bakmazlar yani. İnsan düşünüyor tabi, ilerde ne oluruz diye ama bilmiyorum.

Özellikle kız çocuğuna sahip bakıcılar bakım işini kendileri üzerinden değerlendirirken ileri de damatlarının, onlara bakım verip vermeme konusunda kızlarını destekleyip desteklemeyeceklerini düşünmektedir. Burada bakım sürecinde erkeğe yüklenen simgesel değer oldukça önemlidir.

B8;

Yaşlılarımıza bakmak zorundayız. Bizim zamanımızda diyorlardı evlat büyütüyoruz bize baksınlar diye ama şimdi şöyle gözlemliyorum da gençler diyorlar ki bize güvenerek mi yaşıyorsunuz?Çocuklarımdan beklentime gelince; tabi isterim yaşlanınca bize baksınlar ama şartlar ne gösterir bilmeyiz. Kızım evlendiğinde eşi benim eşim gibi iyi birisi olacak mı? Olmazsa da bizi de huzurevine yerleştirirler artık. İlla bakacaklar diye bir kaide yok. Çok şükür emeklimiz var. Bakmasalar da huzurevinde bakarlar.

B5;

Tabi herkes ister de tabi ben öyle bir zorlama yapamam yani. Tabi ki onların durumları... Durumları derken mesela kızımın eşi, ileride evlendiğini düşünürsek eşi misafir ederse yapacağına eminim zaten. Erkek çocuklarını bilemem tabi...

Bakım parası, ekonomik bir sermaye olmasına karşın, bakıcılar için aslında simgesel bir kazanım getirir. Bakıcılar, bakımı değerlendirdiklerinde, aldıkları parayı bir hak olarak görmektedir. B1, bu durumu şöyle ifade ediyor;

Ben şu an bu parayı hak ettiğime inanıyorum. Zaten babama bakmayı o parayı alsam yiyemem ki o parayı. Vicdan azabı çekerim, parayı alıp babama bakmazsam. Bir yere gittiğim zaman babamı düşünürüm.

Görülmektedir ki bakım parası, maddi bir boyut taşımasından çok daha öte bir anlam ifade eder. Bakıcıların bakım vermelerinden dolayı aldıkları parasal yardım, dolaylı olarak bakıcıların, takdir ve başkaları tarafından onaylanması ile simgesel sermayelerine yapılan bir yatırım iken, bakım işinin üstlenilmesiyle, bakıcıların kendi anne-babalarına karşı sorumluluklarının, toplumsal normlar üzerinden desteklenen görünmeyen baskısı, simgesel şiddetin ortaya çıkmasında etkilidir.

SONUÇ

İnsanların yaşadığı yılları kaliteli yaşayabilmesi, yaşamını etkileyen olaylarla baş edebilmesi, geleceğe güvenle bakabilmesine bağlıdır. İnsan hayatın herhangi bir evresinde ortaya çıkabilecek bakıma muhtaçlık durumu da insan hayatını etkileyen önemli bir kırılma noktasıdır ve bu anlamda bakım, sosyal politikaların bir parçasıdır. Türkiye’de bakıma muhtaçlıkla ilgili uygulamalara bakıldığında, Evde Bakım Parası uygulaması, bakımla ilgili politikalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu uygulamanın yeni oluşu bakımla ilgili geliştirilecek uygulamalar ve politikalar açısından üzerinde durmayı gerektirmektedir. Bakım parası uygulaması sürecine odaklanan bu tezde, Evde Bakım Parası uygulamasının bakım veren aile üyesi ve çevresi arasındaki ilişkileri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma sürecinde şekillenen “*Evde bakım parası uygulaması evde yaşlılarına bakım veren kişilerin bakım alanındaki stratejilerini nasıl etkilemektedir? Evde bakım parası, bakıcıların ekonomik, sosyal ve simgesel sermayeleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?*” araştırma soruları bağlamında araştırmada bakım kararının alınması, bakım sürecinde aile ilişkileri ve evde bakım sürecindeki sermayelere olan etkisi çerçevesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada bakım parası uygulamasının bakım sürecine etkisi, Pierre Bourdieu’nun habitus, alan, sermaye kavramsallaştırmaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Bourdieu’nun alan kavramsallaştırmasından yola çıkarak bu tezde bakımın bir alan olduğu görülmektedir. Bourdieu’ya göre her alanın kendine has kuralları vardır (Timur, 2011, s. 212). Buna göre Evde bakım parası ile ilişkilendirilen bakım alanı; devlet, bakıcı, bakıma muhtaç kişi ve çevresinden (yaşlının diğer çocukları, akrabalar, bakıcının sosyal çevresi) oluşmaktadır. Bu alanda kuralları belirleyen en önemli unsur devlettir. Çünkü devlet bakıcılara Evde Bakım Parası vererek bu kuralların neler olması gerektiğini tayin etmektedir. Bu kurullarla bakıcı adaylarının hangi şartlar altında bakıcı olabilecekleri, yaşlılarına nasıl, ne kadar süre bakım vereceklerini belirlemektedir. Bakım sürecinde kuralları belirleyen diğer bir unsur da toplumsal yapıdır. Zira ailelerin bakım işini üstlenmeleri ailenin toplumsal işlevlerinden biri olarak görülmektedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2013). Bu açıdan yaşlıların bakımının sağlanması toplum tarafından istenilen bir durumdur ve aynı zamanda değerli bir şeydir. Bu durumda bakıcılar, hem devletin hem de toplumsal yapının belirlediği kurullardan (nesnel yapılar) etkilenmektedir. Bakım aktörleri bu alanın kuralları izin verdiği ölçüde bakım sürecine kendilerine has bakım stratejileri ile katkıda bulunmakta, aynı zamanda bakım sürecini yeniden

üretmek alanın devamlılığını sağlamaktadır. Bu stratejiler bakım sürecinde sermayelerin elde edilmesinde önemlidir. Bakım işinin üstlenilmesi, başkaları tarafından onaylanma, takdir gibi simgesel sermaye kazanımlarının yanı sıra aynı zamanda evde bakım parası alınmasıyla ekonomik sermaye kazanımını da sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak bu tezde bakımın bir alan olduğu söylenebilir.

Bakım veren kişilerin neden bakım işini üstlendikleri konusunda yapılan çalışmalar, bakımın sevgi, fedakârlık ya da mecburiyet gibi temel insani duygular ve durumlar sebebiyle verildiğini göstermektedir (Merrill, 1997). Araştırmada da sayılan bu faktörlerin bir ya da bir kaç ailelerin bakım kararı almalarında etkili olmuştur. Ancak bu kararın hangi şartlar altında verildiği oldukça önemlidir. Çünkü bakım zor bir süreçtir ve aileler genellikle bunu içine girdikleri zaman öğrenmektedirler.

Bakım kararı verilirken, kimin bakıcı olacağı ya da neden bakım işinin üstlenildiği aktörlerin bu alandaki sermaye mücadeleleri ile açıklanabilir. Araştırmada sevgi ve şefkate dayalı aile ilişkilerinin yaşlı bakımında kimi zaman sermaye mücadelesinin bir parçası olabileceği görülmüştür. Araştırmada yer alan bakıcıların bir kısmı yaşlılarına onlardan başka bakacak kimseleri olmadığı düşüncesiyle bakım işini üstlenmişlerdir.

Simgesel sermayenin başkaları tarafından kabul görmeye dayalı olmasının, bakım kararının alınmasında etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda “*yaşlıların kurum bakımı yerine evde aile üyeleri tarafından bakılmasının tercih edilmesi*” eğiliminin, Türk kültürünün geleneksel olarak aileye verdiği önemi ve modern kurumlara olan güvensizliği yansıttığı söylenebilir. Bu eğilim, görsel ve işitsel basında yer alan kurum bakımına ilişkin olumsuz haberlerden de etkilenmektedir. Nitekim araştırmada yer alan her katılımcı bunu destekleyen ifadeler kullanmıştır. O zaman bakım kararı aslında sevgi ve şefkate dayalı olmaktan çıkmakta ve çevresel faktörlerin de etkisiyle simgesel şiddetin dayatılmasıyla, simgesel sermayenin elde edilme çabasına dönüşmektedir.

Bakım yardımı almadan önce yaşlılarının bakım masraflarını kendileri karşılayan bakıcılar, bakım yardımı alarak ekonomik sermayelerinin artmasını sağlamışlardır. Bu noktada bakım yardımının talep edilmesi sermaye artırımı için bir stratejidir ve bu durum bakıcılar tarafından bir hak olarak algılanmaktadır. “*Madem bakım veriyorum niye bundan faydalanmayayım?*” gibi bir ifade bunu destekler niteliktedir. Yine “*herkes alıyor ben niye almayayım?*” diyerek de bakıcılar aslında bakım parasıyla desteklenen bakım işini üstlenmelerini

meşrulaştırmaktadırlar. Bu durum, bakımın bir meta olarak sunulmasının yanında aile üyeleri arasındaki diğerkâmlığın da piyasalaşmasını beraberinde getirmektedir.

Araştırmada bakım parasının katılımcıların sosyal sermayelerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bakıcıların bakım verdikleri süre zarfında sosyal etkinlikleri; arkadaşlık ilişkileri, hobileri sekteye uğramış ve bu durum sosyal sermayelerinin azalmasına neden olmuştur. Diğer yandan bayramlar gibi özel günlerde yaşlıya duyulan saygı nedeniyle bakıcının evine gelinmesi bakıcı ve yaşlının sosyal ilişkilerinin devam ettirilmesinde etkilidir.

Bakım maaşının kullanılması süreci de her ailenin bakıma ilişkin farklı stratejileri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Alınan yardım sadece yaşlının değil ailenin diğer tüm ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Görüşülen tüm bakıcılar aldıkları maaş ile yaşlılarının sağlık ve bakım giderlerini karşılarken aynı zamanda evin ihtiyaçlarını da karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda ekonomik sermayenin bu dağıtım şekli diğer farklı sermayelere de yatırım yapılmasını getirmektedir. Bakıcılar kimi zaman çocuklarının eğitimi için harcadıkları bu parayı ailelerinin kültürel sermayelerine yapılan bir yatırım ile değiştirebilmektedir. Yataklak yaşlıları için aldıkları havalı yataklar, yaşlının transferini kolaylaştıran tekerlekli sandalyeler, en iyisinden alınan hasta bezleri, kremler vb. birçok bakımı kolaylaştırıcı materyal bakım sürecinde bakıcıların ve ailelerin geliştirdiği bakım stratejileri olarak tanımlanmaktadır.

Bakıcıların bakıma muhtaç yaşlılarıyla geçirdikleri süre boyunca elde ettikleri her türlü deneyim, yaşlılığa ve yaşlanmaya dair algılarını da şekillendirmektedir. Araştırmada bakım veren aile üyelerinin hepsi, ileride kendisinin de yataklak veya bakıma muhtaç hale gelebileceği endişesini taşımaktadır. Kendilerine, şu an yaptıkları gibi bakım sağlayacak kimsenin olmayacağı düşüncesi, araştırmaya katılan her bakıcının ifade ettiği bir durumdur. Aynı zamanda yaşlandıklarında ya da bakıma muhtaç duruma geldiklerinde bu kişiler, ailelerine yük olacakları gerekçesiyle de yaşlılığa ilişkin olumsuz tutum içerisindedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen bir araştırmada sosyoekonomik anlamda düşük seviyede bulunan kişilerin yaşlılığında sağlık sorunlarından, yalnızlıktan, bakıma muhtaç kalmaktan orta ve üst gruplara göre daha kaygılı oldukları belirtilmiştir (Aközer ve diğerleri, 2011). Bakım yardımı, ekonomik durumu yetersiz olan kişilere verilmekte olup bu anlamda bu kişilerin de gelecekle ilgili beklenti ve kaygılarının benzer olabileceği düşünülebilir.

Araştırmada bakıcıların tam zamanlı olarak her gün bakım işini üstlenmelerinin bakıcıları bedensel ve ruhsal olarak olumsuz etkilediği görülmüştür. Bakım yardımı alan bakıcılar, bakım vermeleri nedeniyle kendilerini buldukları yaştan daha yaşlı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Bir alternatif olarak bunun yerine bakıcıların arada belirli zamanlarda mola verebilecekleri tatil haklarının olması bakım yükünün hafifletilmesine yardımcı olabilecektir. Araştırmada da bazı bakıcılar bunu, aile içinde ve akrabalar arasında yaşlısına dönüşümlü bakarak hafifletmeye çalışmaktadır.

Bakıcıların bakım vermedikleri zamanlarda, profesyonel bakıcılardan yardım alınarak bakım işinin devam ettirilebilmesi sağlanabilir. Özellikle gündüz bakım evlerinin arttırılması böyle bir talebin olması durumunda yararlı olabilecektir. Bakımın paylaşılması bu anlamda önemlidir. Bakım sürecinde sadece ailenin bakıcı dışındaki diğer üyelerinin desteğiyle sağlanan bakım işi değil aynı zamanda devlet kurumları tarafından desteklenen bakım ortakları bulunmalıdır.

Bakıcıların bakım veren diğer kişilerle bir arada bulunup bakım sürecine ilişkin tecrübe ve önerilerini paylaşabileceği platformlar kurulabilir. Bugün Amerika başta olmak üzere pek çok ülkede bakıcıların birlikteliğini sağlayan dernek, kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Ülkemizde de bu tarz yapılanmaların yavaş yavaş oluşturulduğu görülmektedir¹³ ve bunların yaygınlaştırılması adına girişimlerin teşvik edilmesi önemlidir. Yaşlılar ve aileleri için bakımı kolaylaştırıcı hizmetlerin geliştirilmesi bakım sürecine katkı sağlayabilir.

Bugün bakım veren pek çok bakıcı yarının yaşlıları olacaktır. Bu kişilerin *kaliteli ve insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşlanabilmelerini* sağlamak, hem toplumsal hem de bireysel anlamda desteklenen kurumsal düzenlemelerin oluşturulması ve geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Vatandaşların yaşamlarının her evresinde ekonomik, sosyal ve fiziksel durumlarının devlet tarafından güvence altına alınmış olması, geleceklerine güvenle bakabilmelerini sağlar.

Buna göre araştırmaya konu olan 2006 yılında yürürlüğe giren Evde Bakım Parası, sosyal bir yardım uygulamasıdır. Başvuru esasına göre verildiği için bu bakım yardımı, bu uygulamadan haberi olmayanları ya da buna ulaşamayanları mağdur bırakabilmektedir. Bugün 65 yaş ve üstünde bakıma muhtaç yaşlı sayısı, 1,75 milyon civarındadır (Tufan, 2012). Ancak Evde Bakım Parası uygulamasından yararlanan yaşlı sayısı ise resmi olarak 100 bin civarındadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde herhangi bir sosyal güvenliğe sahip ya da Evde Bakım Parası uygulamasından yararlananlar dışında geriye kalan bakıma muhtaç yaşlıların ne şekilde desteklendiği bilinmemektedir. Oysaki anayasanın 61. maddesinde yaşlı ve engellilerin devlet tarafından korunacağı öncelikli özel haklar olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda başvuru

¹³<http://www.caregiver.org/caregiver/jsp/home.jsp>, <http://www.evdebakim.org.tr/>, <http://www.yaslilikrehberi.org> linklerinden yaşlı bakımı ve bakımla ilgili bilgi ve tecrübeler ulaşılabilir.

esasına dayanan bu sosyal yardım uygulaması, sosyal devlet gereği belirtilen kanunların içeriğiyle bağdaşmamaktadır.

Evde Bakım Parası, bu yardımı alacak hanenin yoksulluk durumuna ve yaşlısının engellilik durumuna göre verilmektedir. Bakım yardımında temel ölçütlerden biri olan gelir durumunda hane gelirinin toplamının hanede bulunan kişi sayısına bölünmesiyle bulunan gelirin asgari ücretin 2/3'ünden fazla olmaması (486,85 TL) şartı aranmaktadır. 2013 yılı itibariyle Ekim ayına ait veriler, Türkiye'de dört kişilik bir ailenin açlık sınırının 1.064,26 TL, yoksulluk sınırının ise 3.466,65 TL olduğu belirtilmektedir (TÜRK-İŞ, 2013). Bu durumda ise 2013 yılı itibariyle 730,28 TL olan bakım yardımının asgari yaşam koşullarını sağlamak için bile yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu uygulama aile üyesi bakıcıya, bakıma muhtaç kişi ile aynı ikametgâhta bulunma zorunluluğu getirmektedir (SHÇEK, 2011). Aynı zamanda bakıma muhtaç kişi ile aynı ikametgâhta bulunamayacak kişiler için günlük en az sekiz saatini bakım işine ayırabilecek kişiler de bakıcı olabilmektedir. Oysaki bakıma muhtaç kişi herhangi bir kurumda bakıldığında farklı bakıcılar tarafından dönüşümlü olarak hizmet alabilmektedir. Bu nedenle bu uygulama, bakım veren aile üyelerine bakımı tek başına üstlenme zorunluluğu getirmekte bu durum ise bakıcının yükünü arttırabilmektedir.

Bakım parası uygulaması, aile üyelerinin bakım işini, ailenin sırtına yüklediğinden hem aile içi hem de aileler arası eşitsizliklere neden olabilir. Çünkü bu anlayış bakım işinin ailede yaşlısına bakacak yetişkinlerin olduğu varsayımından yola çıkmaktadır. Değişen aile yapısı, boşanmalar, tek ebeveynli aileler, gay ve lezbiyen çiftler ya da tek nüfuslu haneler giderek artmaktadır. Bu nedenle aile merkezli bir bakım yaklaşımından ziyade alternatif bakım modelleri geliştirilebilir.

Evde Bakım Parasının, bakıcıların sosyal güvenliklerini sağlamadığından kayıt dışı istihdama devlet eliyle katkıda bulunulduğu iddia edilebilir. Bakım sürecinde bakıcıların başlarına gelebilecek herhangi bir kaza, hastalık ya da başka bir durumda bunun nasıl bertaraf edileceği konusu açık değildir. Bu şekliyle Bakım parası uygulaması bakıcılara bakım yardımı dışında hiçbir sağlık ya da sosyal güvence sağlamamaktadır.

Araştırmada bakım işini üstlenenlerin çoğunun kadın olduğu ve onların da gelecekte de kendilerine kızlarının bakmasını bekledikleri görülmüştür. Bu ise bakım işinin sadece kadınlar arasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayabilir. Bu noktada kadınların çalıştığı bakım

işinde, bu bakım yardımının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de yeniden üretiminde rolü olabilir.

Evde Bakım Parası yönetmeliğinde engel oranı % 50 ve üzeri olan kişilerin bakıma muhtaç olarak kabul edilmesiyle, her bakıma muhtaç durumda olanı aynı seviyede maddi yardımla desteklemek, engellilik durumunun homojen kabul edildiğini, bu yüzden sorunlu bir koşul olduğunu göstermektedir. Oysaki farklı engel durumuna göre belirlenecek yardımlar, yapılan maddi desteğin hedef odaklı olmasına katkı sağlayabilir.

Evde bakım parası ile ilgili olarak yönetmelikte geçen her yıl düzenli kontrollerin yapılacağına dair ibarenin pratikte geçerli olmadığı saptanmıştır. Görüşülen bakıcıların hepsi bakım maaşı bağlandıktan sonra herhangi bir kontrolün yapılmadığını beyan etmişlerdir. Oysaki düzenli kontrollerin yapılması hem yaşlıların sağlık durumlarının kontrol altında tutulmasını hem bakım işinin sürdürülüp sürdürülmediğini hem de bakım maaşının ne şekilde kullanıldığının bilinmesini sağlayacaktır. Bakım parasının bağlanması için yapılan işlemlerin uzun ve ayrıntılı olması caydırıcı olabilmektedir. Bakıcılar bakım parası başvurusu yaparken geçirdikleri süre boyunca yaşlılarının bakımını sağlayamamaktadır. Araştırmada yer alan bakıcıların hepsi de başvuru esnasında yaşadıkları sıkıntılardan bahsetmiş ve evde olmadıkları süre boyunca yaşlılarının bakımında aksaklık yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada katılımcılar hiçbir şekilde bir bakım eğitimi almadıklarını ve bakım sürecinde edindikleri tecrübelerle bakım işini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bakım parası verirken bakım eğitimi verilmemesi yaşlıların ve bakıcılarının hem yaşam kalitelerini hem de bakımın kalitesini olumsuz etkileyebilir. Oysa bakım önemli ve yıpratıcı bir süreçtir ve bununla nasıl başa çıkabileceği konusunda yardımcı ve bakımı teşvik edici unsurların azlığı bakıcılar için aşılması zor engellerle baş başa kalmalarına neden olabilir. Bakıcılar için bilgilendirici ve eğitici kaynakların yaratılması önemlidir. Bu nedenle yaşlının bakıma muhtaçlık durumunu meydana getiren rahatsızlıklar hakkında verilecek bakım eğitimi vasıtasıyla bakıcıların en azından ne ile karşı karşıya olduklarını bilmeleri sağlanabilir. Bu bakımdan devlet, özel kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, gönüllüler ile birlikte akademik çalışmalar ve bilimsel uygulamalarla destekli her türlü program, proje, eğitim kursları gibi tanıtıcı ve tamamlayıcı aktivitelerin teşvik edilmesi ve sunumu önemlidir. Yerel yönetimlerin bilgilendirici ve eğitici bakım programları, ulusal yaşlı bakım programları, bireysel danışma merkezleri, profesyonel olmayanlar için zorunlu bakım kursları gibi yaşlı bakımının ne olduğuna ve nasıl bir bakım sağlanması gerektiğine dair yapılacak destekler, uygun bakım yönetiminin benimsenmesini ve kaliteli bakımın da bu sayede temellerinin atılmasında yardımcı olacaktır. Her ne kadar Evde

Bakım Parası yönetmeliğinde bakıma muhtaç her kişi için ayrı bakım planının hazırlanacağı belirtilse de araştırma sürecinde görüşülen bakıcıların hiç biri böyle bir eğitim almadıklarını bildirmişlerdir.

Sonuç olarak, bakım parası uygulaması, bakıma yönelik önemli bir uygulama olmasına rağmen yaşlının bakım sürecinin ve bakıcının güvenceye alınması noktasında kapsamlı sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Bu da sadece yaşlılar için değil yaşlıları da kapsayan bir bakım sigortasıyla mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik.* (2013, 03 30). 05 08, 2013 tarihinde T.C. Babakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi:
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.17250&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=%C3%B6z%C3%BCr%C3%BCl%C3%BCl%C3%BCk> adresinden alındı
- 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.* (1983, 05 27). 05 08, 2013 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi:
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2828&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> adresinden alındı
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Özürlü ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik.* (2013, 01 25). T.C. Resmi Gazete:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125.htm> adresinden alındı
- Abel, E. K. (2000). A Historical Perspective on Care. M. H. Meyer (Dü.) içinde, *Care Work : Gender, Labor and the Welfare State* (s. 8-14). London: Routledge.
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Aközer, M., Nuhurat, C., & Say, Ş. (2011). Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. *Aile ve Toplum*, 103-127.
- Akpolat, Y. (2010). Durkheim’den Giddens’a Pozitivist Sosyoloji. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53- 87.
- Aksayan, S. ve Çimete, G. (1998). Kronik Hastalıklı Bireylerin Evde Bakım Gereksinimleri, Olanakları ve Tercihleri. *I. Ulusal Evde Bakım Kongresi 24-26 Eylül*. İstanbul.
- Aksoy, M. (2005). Sosyal Politika ve Yaşlılık. *I. Ulusal Geriatrik Fizyoterapi Kongresi*. İzmir. www.sosyalsiyaset.net:
www.sosyalsiyaset.net/documents/sosyal_politika_yaslilik.htm - adresinden alındı
- Aktay, Y. (2010). Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (2. b., s. 473-498). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Allen, K. R., & Walker, A. J. (2009). Theorizing About Families and Aging From a Feminist Perspective. V. L. Bengston, D. Gans, N. M. Putney, & M. Silverstein (Dü) içinde,

- Handbook of Theories of Aging* (2. b., s. 517-528). New York: Springer Publishing Company.
- Alper, E. (2005). *Emeklilik Reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Sosyal Politika Forumu.
- Alper, Y., Değer, Ç. ve Sayan, S. (2012). *'2050'ye Doğru Nüfus Bilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bir Bakış*. TUSİAD. İstanbul: TUSİAD.
- Altan, Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. *Kamu-İş*, 1-36.
- Arntz, M., Sacchetto, R., Spermann, A., Steffes, S., & Widmaier, S. (2007). *The German Social Long-Term Care Insurance: Structure and Reform Options*. Bonn: The Institute for the Study of Labor.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arpacı, F. (2009). Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 61-72.
- Arun, Ö. (2008). Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 313-330.
- Arun, Ö. (2012). 'Que Vadis' Türkiye? Türkiye'nin Değişen Yüzü. *V.Uluslararası Psiko-Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Sempozyumu*. Antalya.
- Arun, Ö. (2013). International Spotlight: Developing a Gerontological Social Policy Agenda for Turkey. *The Gerontologist*, 1-7.
- Arun, Ö. ve Arun, B. K. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515 -1527.
- ASPB. (2011). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- ASPB. (2012). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ASPB. (2013). *Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Bakım Güvence Sistemi*. Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- ASPB. (2013, 02 05). *Yaşlı Bakım Hizmetleri- Türkiye'de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar*. Mayıs 2, 2013 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü: http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8448/TURKIYE_DE+YASLILARA+HIZMET+VEREN+KURULUSLAR adresinden alındı

- Atagün, M. İ., Balaban, Ö. D., Atagün, Z., Özpolat, A. ve Elagöz, M. (2011). Kronik Hastalıklarda Bakım Veren Yüğü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 513-552.
- (1965). *Avrupa Sosyal Şartı*. Torino.
- Aydemir, M. A. ve Tecim, E. (2012). Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(28), 43-59.
- Aytaç, A. M. (2007). *Ailenin Serencamı Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bahar, A. ve Parlar, S. (2007). Yaşlılık ve Evde Bakım. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*.
- Bahar, G., Bahar, A., & Savaş, H. (2009). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 85-98.
- Bandura, A. (2001). SOCIAL COGNITIVE THEORY: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 1(52), 1-26.
- Barrett, L. L. (2009). *Caregiving in the U.S.* National Alliance for Caregiving and AARP.
- Bedini, L. A., & Phoenix, T. (2004). Perceptions of Leisure by Family Caregivers: A Profile. *Therapeutic Recreation Journal*(38), 366-382.
- Bedir, E. (2012). Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları. E. Bedir, Y. Alper, A. Tokol, M. Özaydın, B. Metin, A. İ. Oral ve Y. Şişman (Dü) içinde, *Sosyal Politika* (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bertini, K. (2011). *Strength for the Sandwich Generation*. California: Praeger.
- Bıçkılı, D. (2011). Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 161-180.
- Bilgili, K. N. (2003). Yaşlı Bireye Bakım Veren Ailelerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum*(13), 35-43.
- Black, T. R. (2002). *Understanding Social Science Research* (2. b.). London: Sage Publications.
- Bonsang, E. (2009). Does informal care from children to their elderly parents substitute for formal care in Europe? *Journal of Health Economics*, 28, 143-154.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of A Theory of Practice*. (R. Nice, Çev.) New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction A Social Critique of the judgement of Taste*. (R. Nice, Çev.) Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. R. Nice (Dü.) içinde, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241-258). New York.

- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*(1), 14-25.
- Bourdieu, P. (1990). *In Other Words Essays Towards a Reflexive Sociology*. (M. Adamson, Çev.) California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power: The Economy of Linguistic Exchanges*. (G. Raymond, & M. Adamson, Çev.) Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1992). *The Logic of Practice*. (R. Nice, Çev.) California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Sociology in Question* (2 b.). (R. Nice, Çev.) London: Sage Publication.
- Bourdieu, P. (1996). On the Family as a Realized Category. *Theory Culture Society*, 19-26.
- Bourdieu, P. (1996). *Toplumbilim Sorunları Pierre Bourdieu*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. (R. Nice, Çev.) California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine* (2. b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2010). Viva La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi İçin. G. Çeğin (Dü.) içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (2 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2012). Sosyal Sınıfı Yapan Nedir? Grupların Kuramsal ve Pratik Mantığı Üzerine. G. Çeğin ve E. Göker (Dü.) içinde, *Tözcülüğün Tasfiyesi İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (E. Göker, Çev., s. 367-384). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Bourdieu, P. (2012). Toplumsal Uzay ve Sembolik İktidar. G. Çeğin, & E. Göker içinde, *Tözcülüğün Tasfiyesi ilişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (I. Ergüden, Çev., s. 349). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: Polity Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (1. b.). (N. Ökten, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bowes, A. (2007). Research on the Costs of Long-Term Care for Older People – Current and Emerging Issues. *Social Policy & Society*, 6(3), 447–459.
- Bozalek, V., & Hooyman, N. R. (2012). Ageing and İntergenerational Care: Critical/Political Ethics of Care and Feminist Gerontology Perspectives. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 26(4), 37-47.

- Brodsky, J., Habib, J., & Hirschfeld, M. (2003). *Long-term Care in Developing Countries: Ten Case-Studies*. Geneva: World Health Organization.
- Brodsky, J., Resnizki, S., & Citron, D. (2011). *Issues in Family Care of the Elderly Characteristics of Care, Burden on Family Members and Support Programs*. Jerusalem: Myers-JDC-Brookdale Institute Publications.
- Brody, E. M. (1981). "Women in the Middle" and Family Help to Older People. *The Gerontologist*, 21(5), 471-480.
- Brook, A.-M., & Whitehouse, E. (2006). *The Turkish Pension System: Further Reforms to Help Solve the Informality Problem*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No.44. OECD.
- Brubaker, R. (2004). Rethinking classical theory. D. Swartz, & V. L. Zolberg içinde, *After Bourdieu Influence, Critique, Elaboration* (s. 25-64). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Buğra, A. (2010). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* (4. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Byrne, D., Goeree, M. S., Hiedemann, B., & Stern, S. (2008). *Formal Home Health Care, Informal Care, and Family Decision Making*. University of Virginia.
- Calasanti, T. (2003). Masculinities and Care Work in Old Age. S. Arber, K. Davidson, & J. Ginn içinde, *Gender and Ageing: Changing Roles and Relationships* (s. 15-30). Philadelphia: Open University Press.
- Calasanti, T., & King, N. (2007). Taking 'Women's Work' 'Like a Man': Husbands' Experiences of Care Work. *The Gerontologist*, 47(4), 516-527.
- Calhoun, C. (2003). Pierre Bourdieu. G. Ritzer (Dü.) içinde, *The Blackwell Companion to Major Contemporary Social Theorists* (2. b., s. 274-309). Oxford: Blackwell Publishing.
- Calhoun, C. (2010). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. *Ocak ve Zanaat* (2. b., s. 77- 129). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calhoun, C. J., Lipuma, E., & Postone, M. (1993). Introduction: Bourdieu and Social Theory. C. J. Calhoun, E. Lipuma, & M. Postone içinde, *Bourdieu: Critical Perspective* (s. 1-13). Oxford: Blackwell Publishers.
- Campbell, L. D., & Martin-Matthews, A. (2003). The Gendered Nature of Men's Filial Care. *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*, 58(6), 350-358.
- Can, Y. (2005). Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramlarını Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma Denemesi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 1-11.

- Can, Y. (2005, Mayıs). Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramlarını Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma Denemesi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 1-11.
- Candaş, A. (2010). *Türkiye' de Kalıcı Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.
- Cankurtaran, M. ve Arıoğul, S. (2010). Demans ve Alzheimer Hastalığı . *Akademik Geriatri Kongresi*. Ankara.
- Carpenter, B. D. (2001). Attachment Bonds Between Adult Daughters and Their Older Mothers: Associations With Contemporary Caregiving. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 257–266.
- Colombo, F., Nozal, A. L., Mercier, J., & Tjadens, F. (2011). *Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care*. OECD Publishing.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013). *Türkiye' de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet Araştırması*. İstanbul: Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı.
- Çeğin, G. ve Tatlıcan, Ü. (2010). Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat* (s. 303-364). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dahlberg, L., Demack, S., & Bambra, C. (2007). Age and Gender of Informal Carers: A Population-Based Study in the UK. *Health and Social Care in the Community*, 15(5), 439–445.
- Daly, M. (2002). Care as a Good for Social Policy. *Journal of Social Policy*, (31), 251–270.
- Danış, M. Z. (2004). *Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri*. Ankara: GÜÇ-VAK Yayınları.
- Danış, M. Z. (2009). Türkiye' de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık Ve Yoksulluk Durumları Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 67-84.
- Demez, G. (2012). Gençlik İdeali: Anti Aging Uygulamaları ve Değişen Yaşlılık Algılarının Medyada Temsili. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), 94-120.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3. b.). California: Sage Publications.
- DeVault, M. (1991). *Feeding the Family: The Social Organization of Caring and Gendered*. London: University of Chicago Press.
- Dülger, İ. (2012). Dünyada ve Türkiye' de Yaşlılığın Değişen Görünümü, Değişen Politikaları ve Gelişen Aktif Yaşlanma Kavramı. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu* (s. 31-50). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

- Dündar, Ö. Z. (2012). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri ve İşlevleri. N. Adak (Dü.) içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (s. 39-63). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ECFIN. (2006). *The Impact of Ageing on Public Expenditure: Projections for the EU-25 Member States on Pensions, Health Care, Long-Term Care, Education and Unemployment Transfers (2004-2050)*. Brussels: Economic Policy Committee and the European Commission.
- Elbek, O. ve Adaş, E. B. (2009). Sağlıkta Dönüşüm: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 12(1), 33-43.
- Erdil, F. (2009). *Yaşlanan Toplum ve Yaşlının Evde Bakımı*. Ekim 2011 tarihinde <http://www.e-kutuphane.teb.org.tr> adresinden alındı
- Erdoğan, N. (Dü.). (2007). *Yoksulluk Halleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Estes, C. (2001). *Social Policy and Aging: A Theoretical Framework*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Estes, C. (2006). Critical Feminist Perspectives, Aging and Social Policy. J. Baars, D. Dannefer, C. Phillipson, & A. Walker (Dü) içinde, *Aging, Globalization and Inequality The New Critical Gerontology* (s. 81- 101). New York: Baywood Publishing Company.
- EU. (2012). *Long-Term Care for the elderly. Provisions and Providers in 33 European Countries*. Publications Office of the European Union.
- Field, J. (2005). *Social Capital and Lifelong Learning*. Bristol: The Policy Press.
- Finch, J., & Groves, D. (Dü). (1983). *A Labour of Love: Women, Work and Caring*. London: Routledge&Kegan Paul plc.
- Fine, B. (2011). *Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı*. (A. Kars, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Fine, M. (2012). Employment and Informal Care: Sustaining Paid Work and Caregiving in Community and Home-based Care. *Ageing Int*(37), 57-68.
- Font, J. C. (2010). Family Ties and The Crowding out of Long-Term Care Insurance. *Oxford Review of Economic Policy*(26-4), 691–712.
- Frank, R. G. (2012). Long-term Care Financing in the United States: Sources and Institutions. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 34(2), 333–345.
- Gartman, D. (1991). Culture as Class Symbolization or Mass Reification? A Critique of Bourdieu's Distinction. *American Journal of Sociology*(2), 421-447.
- Gladstone, D. (2011). Tarih ve Sosyal Politika. P. Alcock, M. May, & K. Rowlingson içinde, *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* (B. Yıldırım, B. Mercan, O. C. Taştan, O. Tezgel, & Ş. Gökbayrak, Çev., s. 35-43). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Gladwell, N. J., & Bedini, L. A. (2004). In Search of Lost Leisure: The Impact of Caregiving on Leisure Travel. *Tourism Management*(25), 685–693.
- Glendinning, C., & Kemp, P. A. (2006). *Cash and Care: Policy Challenges in the Welfare State*. (C. Glendinning, & P. A. Kemp, Dü) Bristol: The Policy Press.
- Glendinning, C., Tjadens, F., Arksey, H., Morée, M., Moran, N., & Nies, H. (2009). *Care Provision within Families and its Socio-Economic Impact on Care Providers*. University of York ve Vilans Centre of Expertise, Social Policy Research Unit ve Long-Term Care. York: European Commission.
- Gould, J. S., & Matthews, A. M. (2010). We Share the Care: Family Caregivers' Experiences of Their Older Relative receiving Home Support Services. *Health and Social Care in the Community*(18(4)), 415-423.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*(2), 55-82.
- Göker, E. (2010). Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz? G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (2. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göker, E. (2012, Mayıs 19). *Emrah Göker'in İstifhanesi*. Mayıs 02, 2013 tarihinde [www.istifhanem.com](http://istifhanem.com): <http://istifhanem.com/category/01-pierre-bourdieu/page/2/> adresinden alındı
- Griffin, C. W., & Marshall, V. W. (2003). Reconceptualizing the Relationship Between ‘‘Public’’ and ‘‘Private’’ Eldercare. *Journal of Aging Studies*(17), 189–208.
- Gül, S. S. (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 51-66.
- Güler, P. (1998). Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üstüne Söylenenler . *Geriatrı* , 105.
- Gümüş, E. (2010). Türkiye' de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler. *Seta Analiz*, 4-21.
- Hequembourg, A., & Brallier, S. (2005). Gendered Stories of Parental Caregiving Among Siblings. *Journal of Aging Studies*(19), 53–71.
- Himes, C. L. (1994). Parental Caregiving by Adult Women : A Demographic Perspective. *Research on Aging* , 191-211.
- Holdsworth, J. K. (2013). *Burden of Care Impacting Family Caregivers of Dependent Community-Dwelling Older Adults in Rural and Urban Settings of Southern Turkey:A Mosaic of Caregiver Issues and Recommendations*. Doktora Tezi, Technical University of Dortmund, Felsefe Bölümü.

- Hooyman, N. R., & Gonyea, J. G. (1999). A Feminist Model of Family Care: Practice and Policy Directions. *Journal of Women & Aging*, 149-169.
- Hooyman, N. R., & Kiyak, A. H. (2008). *Social Gerontology A Multidisciplinary Perspective*. Boston: Pearson.
- Horowitz, A. (1985). Sons and Daughters as The Caregivers To Older Parents: Differences in Role Performances and Consequences. *The Gerontologist*(25 - 6), 612-617.
- ILO. (1952). *ILO- International Labour Standards 102*. 2012 tarihinde www.ilo.org.tr: http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/lang--en/index.htm adresinden alındı
- ILO. (2000). *Değişen Dünyamızda Gelir ve Sosyal Güvenlik*. Cenevre: Uluslararası Çalışma Ofisi.
- Işık, O. ve Ataç, E. (2012). Türkiye'de Yoksulluk Profilleri. *Türkiye Sosyal Politikalarını Tartışıyor*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Jang, S.-N., Avendano, M., & Kawachi, I. (2012). Informal Caregiving Patterns in Korea and European Countries: A Cross-National Comparison. *Asian Nursing Research*(6), 19-26.
- Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu*. London: Routledge.
- Jutras, S., & Veilleux, F. (1991). Gender Roles and Care Giving to the Elderly: An Empirical Study. *Sex Roles*, 25(1), 1-18.
- Kail, B. L., Quadagno, J., & Kenee, J. R. (2008). The Political Economy Perspective of Aging. V. Bengston, D. Gans, N. Putney, & M. Silverstein içinde, *Handbook of Theories of Aging* (s. 555-571). Springer.
- Karataş, Z. (2011). *Evde Bakım Hizmeti Sunan Aile Bireyi Bakıcıların Moral Ve Manevi Değerlerinin Başa Çıkmadaki Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, Rize.
- Katz, S., Downs, T. D., Cash, H. R., & Grotz, R. C. (1970). Progress in Development of the Index of ADL. *The Gerontologist*, 10(1), 20-30.
- Kaya, A. (2006). Pierre Bourdie'nun Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 397-402). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2010). Pierre Bourdie'nun Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (2. b., s. 397-402). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Keck, W., Saraceno, C., & Hessel, P. (2009). *Balancing Elderly Care and Employment in Germany*. Social Science Research Center Berlin (WZB). Leibniz Information Centre for Economics.
- Komisyon. (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Tuik.
- Komisyon. (2010(a)). *Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Komisyon. (2010(b)). *Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi*. Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ve Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 19-56.
- Koray, M. (2005). *Sosyal Politika* (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Korkmaz Yaylagül, N. (2008). *Gecekonudandan Apartmana Geçiş Sürecinde Kültürel Dönüşüm: Ankara Sentepe ve Birlik Mahallesi Örneğinin Bourdieücü Bir Çözümleme Denemesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Korkmaz, N. (2009). AKP Döneminde Sosyal Politika ve Yaşlılık. *Almanak 2009* (s. 422-440). içinde İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Korkmaz, N. (2011). Yaşlılık ve Sosyal Güvenlik Reformu: Yaşlanan Dünyaya Neo-Liberal Düzen. *Almanak 2010 Analizleri* (s. 319-332). içinde İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Kremer, M. (2006). Consumers in Charge of Care: The Dutch Personal Budget and Its Impact on The Market, Professionals and The Family. *European Societies*, 8(3), 385-401.
- Kuş, E. (2003). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Künemund, H. (2006). Changing Welfare States and the “Sandwich Generation”: Increasing Burden for the Next Generation? *International Journal of Ageing and Later Life*, 1(2), 11–30.
- Lambert, V., & Lambert, C. (2012). Qualitative Descriptive Research: An Acceptable Design. *Pasific Rim International Journal of Nursing Research*, 16(4), 255-256.

- Land, K. C., & Yang, Y. (2006). Morbidity, Disability and Mortality. R. H. Binstock, & L. K. George (Dü) içinde, *Handbook of Aging and the Social Sciences* (6. b., s. 41-58). California: Elsevier.
- Lawton, M. P., & Brody, E. M. (1969). Assessment of Older People: Self-Maintaining and Instrumental Activities of Daily Living. *The Gerontologist*, 9(3), 179-186.
- Le Bihan, B., & Martin, C. (2006). A Comparative Case Study of Care Systems for Frail Elderly People: Germany, Spain, France, Italy, United Kingdom and Sweden. *Social Policy&Adminisration* , 26-46.
- Lechte, J. (2006). *Yapısalcılıktan Postmoderniteye Elli Çağdaş Düşünür*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Lee, K. S. (2010). Gender, Care Work, and the Complexity of Family Membership in Japan. *Gender & Society*, 647-671.
- Leira, A., & Saraceno, C. (2002). Care: Actors, Relationships, Contexts. B. Hobson, L. Jane, & B. Siim (Dü) içinde, *Contested Concepts in Gender and Social Politics* (s. 55-83). Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Leledakis, K. (2000). *Toplum ve Bilinç Dışı*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lo'pez, J., Lo'pez-Arrieta, J., & Crespo, M. (2005). Factors Associated with the Positive Impact of Caring for Elderly and Dependent Relatives. *Archives of Gerontology and Geriatrics*(41), 81-94.
- Lundsgaard, J. (2005). *Consumer Direction and Choice in Long-Term Care for Older Persons, Including Payments for InformalCare: How Can it Help Improve Care Outcomes, Employment and Fiscal Sustainability?OECD Health Working Papers No. 20* . Paris: OECD.
- Maton, K. (2008). Habitus. M. Grenfeil (Dü.) içinde, *Pierre Bourdieu Key Concepts* (s. 52). Trowbridge: Cromwell Press.
- Matthews, S. H., & Rosner, T. T. (1988). Shared Filial Responsibility: The Family as the Primary Caregiver. *Journal of Marriage and Family*, 50(1), 185-195.
- McKee, K. J. (2008). Negative Impact and Positive Value in Caregiving: Validation of the COPE Index in a Six-Country Sample of Carers. *The Gerontologist*, 48(3), 276-286.
- Mentzakis, E., McNamee, P., & Ryan, M. (2009). Who Cares and How Much: Exploring the Determinants of Co-Residential Informal Care. *Rev Econ Household*(7), 283-303.
- Merrill, D. M. (1997). *Caring For Elderly Parents: Juggling Work, Family, and Caregiving*. London: AUBURN HOUSE.
- Meulen, R. T., & Wright, K. (2012). Family Solidarity and Informal Care: The Case of Care For People With Dementia. *Bioethics*(7), 361-368.

- Meyer, M. H. (Dü.). (2000). *Care Work : Gender, Labor and the Welfare State*. London: Routledge .
- Millar, J. (2011). Sosyal Politika ve Aile Politikası. P. Alcock, M. May, & K. Rowlingson içinde, *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* (B. A. Mercan, Çev., s. 222-230). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Montgomery, R. J. (1999). The Family Role in the Context of Long-Term Care. *Journal of Aging and Health*, 11(3), 383-416.
- NAC, & AARP. (2009, Kasım). *Caregiving in the U.S. 2009*. Mayıs 21, 2013 tarihinde The National Alliance for Caregiving: <http://www.caregiving.org/pdf/research/CaregivingUSAllAgesExecSum.pdf> adresinden alındı
- Neufeld, A., & Kushner, K. E. (2009). Men Family Caregivers' Experience of Nonsupportive Interactions: Context and Expectations. *Journal of Family Nursing*(15), 171-197.
- OECD. (2008). *Growing Unequal?* . OECD.
- OECD. (2012). *Country statistical profile: Turkey*. OECD.
- OECD. (2012, 10 30). *OECD Health Data: Health expenditure and financing: OECD Health Statistics*. OECD Health Data: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/190800011e1t005.pdf?expires=1368191644&id=id&accname=freeContent&checksum=6847AF6A366348B69FC4B1FF6B5666DE> adresinden alındı
- OECD. (2012, 11 16). *Social Issues: Key Tables from OECD*. 05 10, 2013 tarihinde OECD: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/190400041e1t003.pdf?expires=1368192046&id=id&accname=freeContent&checksum=A4F3ECDC32E20C3DB070191B130AEEFF> adresinden alındı
- OECD. (2013). *OECD Factbook 2013: Economic, Environmental and Social Statistics*. OECD Publications.
- Oğlak, S. (2007). Uzun Süreli Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası. *Turkish Journal of Geriatrics* 10 (2), 100-108.
- Oğlak, S. (2011). Türkiye’de Yaşlı Bireylerin Bakım Gereksinimlerine Yönelik Yaşadığı Ortamda Sunulacak Bakım Modelleri. *İşGüç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(4), 115-130.
- Olson, L. K. (2003). *The Not-So-Golden Years*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Özbudun, E. (2009). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.

- Özbudun, S. ve Şafak, B. (2005). *Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar* (1 b.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özkaplan, N. (2009). Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi . *Çalışma ve Toplum*, 15-24.
- Öztimur, N. (2010). Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 581-604). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztop, H., Şener, A. ve Güven, S. (2008). Evde Bakımın Yaşlı ve Aile Açısından Olumlu ve Olumsuz Yönleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*(1), 39-49.
- (2013). *Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Bakım Güvence Sistemi*. Ankara: Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Papastavrou, E., Kalokerinou, A., Papacostas, S. S., Tsangari, H., & Sourtzi, P. (2007). Caring for a Relative with Dementia: Family Caregiver Burden. *Journal of Advanced Nursing*, 58(5), 446–457.
- Phillipson, C. (1982). *Capitalism and the Construction of Old Age*. London: Mcmillan Press.
- Phillipson, C. (2006). Aging and Globalization: Issues for Critical Gerontology and Political Economy. J. Baars, D. Dannefer, C. Phillipson, & A. Walker (Dü) içinde, *Aging, Globalization and Inequality* (s. 43-58). New York: Baywood Publishing.
- Piercy, K. W., & Chapman, J. G. (2001). Adopting the Caregiver Role: A Family Legacy. *Family Relations*, 386–393.
- Pierson, J., & Thomas, M. (2010). *Dictionary of Social Work*. Berkshire: Open University Press.
- Pınar, R. (2010). Türkiyede Evde Bakımda Mevcut Durum. *Akademik Geriatri Sempozyumu* (s. 153-156). Antalya: Akademik Geriatri.
- Qualls, S. H., & Zarit, S. H. (2009). *Aging Families and Caregiving*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Qureshi, H., & Walker, A. (1989). *The Caring Relationship Elderly People and Their Families*. London: Macmillan Education.
- Roit, B. D. (2007). Changing Intergenerational Solidarities within Families in a Mediterranean Welfare State : Elderly Care in Italy. *Current Sociology*(55), 251-269.
- Roit, B. D., & Bihan, B. L. (2010). Similar and Yet So Different: Cash-for-Care in Six European Countries' Long-Term Care Policies. *The Milbank Quarterly*, 88(3), 286–309.
- Rowles, G. D., & Schoenberg, N. E. (2002). *Qualitative Gerontology: A Contemporary Perspective*. New York: Springer Publishing Company.

- Sabancıoğulları, S., Tel, H., & Tel, H. (2007). Evde ve Kurumda Yaşayan Yaşlıların Günlük Yaşam Aktivitelerini Sürdürme ve Depresyon Yaşama Durumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*(1).
- Saraceno, C. (2010). Social Inequalities in Facing Old-Age Dependency: A Bi-Generational Perspective. *Journal of European Social Policy*, 20(1), 32-44.
- Sarı, C. (2009). 2009 Yılında Türkiye' de Sağlık ve Sosyal Güvenlik. SAV içinde, *Almanak 2009* (s. 229-248). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Schulz, R., & Beach, S. R. (1999). Caregiving as a Risk Factor for Mortality The Caregiver Health Effects Study. *The Journal of the American Medical Association*, 282(23), 2215-2219.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research*. New York : Teachers College Press.
- Settersen, R. A. (2003). Rethinking Social Policy: Lessons of A Life Course Perspective. R. A. Settersen, & J. Hendricks (Dü.) içinde, *Invitation to The Life Course* (s. 191- 222). New York: Baywood Publishing Company.
- Seyhun, Ö. K. (2006). *Avrupa Birliği'ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği Çerçevesinde İş Gücü Piyasalarına Yansımaları*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü . Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Seyyar, A., & Oğlak, S. (2004, Aralık). Danimarka ve Hollanda Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Bakım Hizmetleri (Mukayeseli Bir Değerlendirme). *Özveri Dergisi*, 1(2), s. Aralık 2004 . Cilt: 1 Sayı: 2 . Sayfa : 153- 375.
- SHÇEK. (2006, 07 30). *Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik*. Ocak 2012 tarihinde T. C. Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060730.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060730.htm> adresinden alındı
- SHÇEK. (2011, 10 21). *Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik*. Ocak 2012 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/10/20101021.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/10/20101021.htm> adresinden alındı
- SHÇEK. (2013, 01 25). *65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Özürlü ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik*. T.C. Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125.htm> adresinden alındı

- Sheldon, J. H. (1948). *The Social Medicine of Old Age: Report of an Inquiry in Wolverhampton*. Oxford: Oxford University Press.
- Silverstein, M., & Bengtson, V. L. (1997). Intergenerational Solidarity and the Structure of Adult Child-Parent Relationships in American Families. *American Journal of Sociology*, 103(2), 429-460.
- Silverstein, M., Conroy, S. J., & Gans, D. (2008). Commitment to Caring: Filial Responsibility. M. E. Szinovacz, & A. Davey (Dü) içinde, *Caregiving Contexts Cultural, Familial, and Societal Implications* (s. 71-92). New York: Springer Publishing Company.
- Silverstein, M., Gans, D., & Yang, F. M. (2006). Intergenerational Support to Aging Parents: The Role of Norms and Needs. *Journal of Family Issues*(27), 1068-1084.
- Silverstein, M., Parrott, T. M., & Bengtson, V. L. (1995). Factors that Predispose Middle-Aged Sons and Daughters to Provide Social Support to Older Parents. *Journal of Marriage and Family*, 57(2), 465-475.
- Simonazzi, A. (2009). Care Regimes and National Employment. *Cambridge Journal of Economics*(33), 211-232.
- Simonazzi, A. (2012). Time, Cash and Services: Reforms for a Future Sustainable Long-Term Care. *Futures*, 44(7), 687-695.
- Sönmez, V. (2010). Aguste Comte (1798-1857) Pozitivizm (Olguculuk). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*(3), 161-163.
- Stern, S. (1996). Measuring Child Work and Residence Adjustments to Parents' Long-Term Care Needs. *The Gerontologist*, 76-87.
- Stern, S., & Neuharth, T. J. (2002). Shared Caregiving Responsibilities of Adult Siblings with Elderly Parents. *The Journal of Human Resources*, 441-478.
- Stoller, E. P. (1993). Gender and the Organization of Lay Health Care A Socialist-Feminist Perspective. *Journal of Aging Studies*(2), 151-170.
- Sunal, O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 283-305 .
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. (E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, F. (2000). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımları*. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.
- Şenkal, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şenocak, H. (2010). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 410-468.

- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2005, Mart 10). Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik: <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-570/evde-bakim-hizmetleri-sunumu-hakkinda-yonetmelik.html> adresinden alındı
- Taşcı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. *Çalışma ve Toplum*, 175-202.
- Taşcı, F. (2008). Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(55), 127-149.
- TDK. (2013). *Türk Dil Kurumu*. Mart Cuma, 2013 tarihinde Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü: <http://www.tdkterim.gov.tr/?kelime=habitus&kategori=terim&hng=tm> adresinden alındı
- Thompson, E. H. (2002). What's Unique About Men's Caregiving. B. J. Kramer, & E. H. Thompson (Dü) içinde, *Men As Caregivers: Theory, Research, and Service Implications*. New York: Springer Publishing Company.
- Thomson, P. (2008). Field. M. Grenfeill (Dü.) içinde, *Pierre Bourdieu Key Concepts* (s. 67-84). Stocksfield: Acumen Publishing.
- Timur, T. (2011). *Marksizm, İnsan ve Toplum* (2. b.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Townsend, P. (1957). *The Family Life of Old People*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak Yaşlanmanın Sosyolojisi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, İ. (2006). *Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü*. Antalya: GeroYay.
- Tufan, İ. (2007). *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*. Antalya: GeroYay.
- Tufan, İ. (2008). *Türkiye'de Alzheimer Hastası Yaşlı İnsanların Bakıcıları*. 2013 tarihinde İTGE: İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü: http://www.itgevakif.com/pdfs/AlzheimerHastalar%C4%B1n%C4%B1nBak%C4%B1c%C4%B1lar%C4%B1_itufan_sicher.pdf adresinden alındı
- Tufan, İ. (2012). Türkiye'de Demografik Değişimlerin Yaratacağı Yaşlanma ve Yaşlılık Olgusu ve Gelecek için Öneriler. *Sosyal Dönüşüm, Biyoetik ve Kamu Politikaları Konferans Sunumları*, (s. 15-30). Ankara.
- Tufan, İ. ve Arun, Ö. (2006). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2.cil Analizi*. Ankara: TÜBİTAK. Proje No:SOBAG 104K077.
- TUİK. (2011). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TUİK. (2012). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. Ankara: TUİK.

- TUİK. (2013). *İstatistiklerle Aile, 2012*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TUİK. (2013). *İstatistiklerle Yaşlılar 2012*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TUİK. (2013, Şubat 14). *Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus, 2013-2075*. Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> adresinden alındı
- TUSİAD. (2010). "2050'ye Doğru Nüfusbilim Ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık Ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımaları". İstanbul: TUSİAD.
- TÜRK-İŞ. (2013, 11 30). *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu*. <http://www.turkis.org.tr/index.dyn?wslt=CD5EE825-6253-4E90-A592-924CFE24A1F1> adresinden alındı
- Uçkaç, A. (2010, Ocak-Haziran). Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları. *Maliye Dergisi* (158), 422-430.
- Uhlenberg, P., & Cheuk, M. (2008). Demographic Change and the Future of Informal Caregiving. M. E. Szinovacz, & A. Davey (Dü) içinde, *Caregiving Contexts Cultural, Familial, and Societal Implications* (s. 9-34). New York: Springer Publishing Company.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*, 25-40.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2011). *Türkiye'de Sağlık Emek Sürecinin Dönüşümü*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- UN. (2010). *United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division: World Population Ageing 1950-2050*. Mayıs Çarşamba, 2012 tarihinde Department of Economic and Social Affairs Population Division: <http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/8chapteri.pdf> adresinden alındı
- UN. (2012). *Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge*. United Nations. New York: United Nations Population Fund (UNFPA).
- Ungerson. (1997). Social Politics and the Commodifications of Care. *Social Politics*(4), 362-381.
- Ungerson, C. (1995). Gender, Cash and Informal Care: European Perspectives and Dilemmas. *Cambridge University Press*, 24(1), 31-52.
- Ungerson, C. (2004). Whose Empowerment and Independence? A Cross-National Perspective on 'Cash for Care' Schemes. *Ageing and Society*, 24(2), 189 -212.
- Ungerson, C., & Yeandle, S. (Dü). (2007). *Cash for Care in Developed Welfare States (Future of Work)*. Palgrave Macmillan.
- Uzun, A. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-173.

- Ünal, A. Z. (2010). Rahatsız Eden Bir Adamın Bilimi: Sosyoloji. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (2. b., s. 173). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vanderberghe, F. (2012). 'Gerçek İlişkiseldir' Pierre Bourdieu'nün Üretken Yapısalcılığının Epistemolojik Bir Analizi. G. Çeğin ve E. Göker (Dü) içinde, *Tözcülüğün Tasviyesi İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (Ü. Tatlıcan, Çev., s. 385-435). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Verbrugge, L., & Jette, A. M. (1994). The Disablement Process. *Soc. Sci. Med.*, 1-14.
- Victor, C. R. (2005). *The Social Context of Ageing*. London and New York: Routledge.
- Walker, A. (1981). Towards a Political Economy of Old Age. *Ageing and Society*, 1(1), 73-94.
- Walker, A. J., Acock, A. C., Bowman, S. R., & Li, F. (1996). Amount of Care Given and Caregiving Satisfaction: A Latent Growth Curve Analysis. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 5(3), 130 -142.
- Walker, A. J., Pratt, C. C., & Eddy, L. (1995). Informal Caregiving to Aging Family Members: A Critical Review. *Family Relations*, 44(4), 402-411.
- Waquant, L. (2010). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entellektüel Gelişimi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (2. b., s. 53-130). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Waquant, L. (2010). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entellektüel Gelişimi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 53-130). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2004). *Max Weber Sosyoloji Yazıları* (6 b.). (T. Varla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Whitehouse, P. (2007). Dementia. B. James E. (Dü.) içinde, *Encyclopedia of Gerontology* (2. b., s. 368-379). Oxford: Elsevier& Academic Press.
- Whitlatch, C. J., & Noelker, L. S. (2007). Caregiving and Caring. B. James E. (Dü.) içinde, *Encyclopedia of Gerontology* (2. b., s. 240-49). Oxford: Elsevier& Academic Press.
- WHO. (2010). Global recommendations on physical activity for health. *World Health Organization*, 10.
- WHO. (2012). *Dementia a Public Health Priority*. Geneva: World Health Organization.
- Wolf, D. A., Freedman, V., & Soldo, B. J. (1997). The Division of Family Labor: Care for Elderly Parents. *The Journals of Gerontology*, 102-109.
- Yaş, O. ve Ergin, E. (2013). Yaşlanan İşgücünde İş Sağlığı Ve Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri. *İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yerel Sempozyumu*. İstanbul.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, H. A. (2012). Engelli Bireylere Yönelik Bakım Hizmetleri. *Uluslararası Katılımlı Yaşlı Bakım Modelleri ve Rehabilitasyon Turizmi Kongresi ve III. Geriatrik Fizyoterapi Kongresi*. İzmir: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Yılmaz, A. ve Turan, E. (2007). Alzheimer Hastalarına Bakım Verenlerde Tükenmişlik, Tükenmişliğe Neden Olan Faktörler ve Basetme Yolları. *Türkiye Klinikleri Dergisi*(27), 445-454.
- Zarit, S. H., Orr, N. K., & Zarit, J. M. (1985). *The Hidden Victims of Alzheimer's Disease: Families Under Stress*. New York: New York University Press.

EKLER

EK 1 - Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik

BAKIMA MUHTAÇ ÖZÜRLÜLERİN TESBİTİ VE BAKIM HİZMETİ ESASLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; bakıma muhtaç özürlülerin bildirimini, tespiti, değerlendirilmesi ile bakım hizmetlerine, bakım ücretlerine ve ödemelerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (Değişik:RG-23/10/2007-26679)

(1) Bu Yönetmelik, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç özürlüleri, bu özürlülere verilecek bakım hizmetlerini, hizmetlerin ücretlendirilmesini ve ücretlerin ödenmesini kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun ek 7 nci maddesi hükmüne dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Akraba: Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, üveyler dahil olmak üzere bakıma muhtaç özürlünün; eşi, çocukları ile çocuklarının eşleri, ana ve babası ile bunların ana ve babası, torunları ile torunlarının eşleri, kardeşleri ile kardeşlerinin eşleri, kardeşlerinin çocukları ile kardeş çocuklarının eşleri, eşinin ana ve babası, eşinin kardeşleri, eşinin kardeşlerinin eşleri ile çocukları, amcaları ve amcalarının eşleri, amca çocukları ile bunların eşleri, halaları ile halalarının eşleri, hala çocukları ile bunların eşleri, dayıları ve dayılarının eşleri, dayı çocukları ile bunların eşleri, teyzeleri ve teyzelerinin eşleri, teyze çocukları ile bunların eşlerinden her birini,

b) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakıcı Personel: Bakıma muhtaç özürlülere bakım hizmeti sunabileceğine ilişkin Millî Eğitim Bakanlığı onaylı sertifikası veya başarı belgesi olan kişiyi,

c) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakıma Muhtaç Özürlü: Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, özürlülük sınıflandırmasına göre ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden; günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olduğu, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilenleri,

ç) Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyeti: Müracaatı yapılan bakıma muhtaç özürlünün ikametgâhında veya bakım merkezlerinde bakım raporu hazırlayan, bakıma muhtaç özürlünün bakım hizmetlerinin hangi türünden

yararlanacağına karar veren, uygun ortama yerleştirmeyi öneren, bakım hizmetlerine yönelik gözlem, inceleme, kontrol yapan ve sonucunda bakım hizmetleri değerlendirme raporu hazırlamakla görevli heyeti,

d) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım Raporu: Bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin; özürliye ait veya bakmakla yükümlü olunan kişi sayısına göre özürliye düşen ortalama aylık geliri belirlediği; özürünün ve ailesinin sağlık ve psiko-sosyal durumunu tahlil ettiği; özürünün bakıma muhtaçlığını, ihtiyaç duyduğu bakım hizmetlerini ve özürliye verilecek bakım hizmet modellerini tespit ettiği ve genel çerçevesi Genel Müdürlükçe belirlenen raporu,

e) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bireysel Bakım Planı: Bakıma muhtaç özürünün bakımına ilişkin fiziksel, psiko-sosyal ve benzeri alanlarda yaşanan sorunları, bu sorunların sebepleri ve tespit edilen veriler dikkate alınarak hangi alanlarda ve süreçte bakıma ihtiyaçlarının olduğunun belirlenmesi, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda yapılabilecek çalışmaları içeren ve genel çerçevesi Genel Müdürlükçe belirlenen planı,

f) Genel Müdürlük: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünü,

g) İlçe Müdürlüğü: İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlüklerini,

ğ) İl Müdürlüğü: İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerini,

h) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakmakla yükümlü olunan bireyler: Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, üveyler de dâhil olmak üzere bakıma muhtaç özürünün kendisi ve kendisi ile birlikte aynı evde yaşayan eşi, çocukları ile ana ve babası, çocuklarının eşleri, evli olmayan torunları, ana ve babasının ana ve babası, evli olmayan kardeşleri, eşinin ana ve babası, eşinin evli olmayan kardeşleri; başka bir adreste bulunsa dahi evli olmayan ve eğitimi devam ettiren çocukları ile aynı durumdaki kardeşleri ve eşinin kardeşleri ile aynı evde yaşamakta iken er veya erbaş olarak askere gitmiş olan babası, çocuğu ve kardeşi; ayrı adreslerde ikamet etse dahi özürü üzerinde velayeti devam eden anne ve babası veya kanunen bakmakla yükümlü kimsesi bulunamayan özürü ile aynı evde yaşayan ve bakım hizmeti vermeyi yazılı olarak taahhüt eden akraba, vasi ve bunlarla birlikte aynı evde yaşayan kişileri,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Bakıma Muhtaç Özürülerin Bildirimi, Tespiti ve Değerlendirilmesi

Bildirim

MADDE 5 – (1) Mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları, çevrelerinde bulunan bakıma muhtaç özürüleri bakım hizmetlerinden yararlandırılması amacıyla il/ilçe müdürlüklerine bildirebilirler. Ayrıca, diğer kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşlar, özürülerin kendileri veya akrabaları da bildirimde bulunabilirler.

(2) Özürünün bildirimini müteakiben özürü veya talep edilen hizmetler hakkında bildirimde bulunan kişi ile il/ilçe müdürlüklerinde ön görüşme yapılır. Bakıma muhtaç özürünün bakım hizmeti talebi doğrultusunda Bakım Hizmetleri Talep Formu düzenlenir.

İstenecek belgeler

MADDE 6 – (1) Bakıma muhtaç özürünün başvurusunda, bakıma muhtaç özürüden, ailesinden veya yasal temsilcisinden aşağıdaki belgeler istenir.

a) (Değişik:RG-31/7/2009-27305) T.C. Kimlik Numarası beyanı,

b) (Mülga:RG-31/7/2009-27305)

c) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Özürü sağlık kurulu raporu,

ç) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Yatılı ve sürekli bakımı için resmi veya özel bakım merkezine yerleştirilecek olan; 18 yaşını tamamlamamış bakıma muhtaç özürü için ilgili mahkemelerden alınacak, koruma altına alınması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı; 18 yaşını tamamlamış olup akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini görememesi veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerekmesi ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye

sokması nedenleriyle kısıtlanması gerekli bakıma muhtaç özürle için ilgili mahkemelerden alınacak, kısıtlanması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı.,

d) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakmakla yükümlü olunan bireyler kapsamındaki kişilerin gelir ve mal durumuna ilişkin yazılı beyanı ve taahhüdü ile beyanın içeriğine dair belgeler,

e) İki adet vesikalık fotoğraf,

f) Varsa öğrenim durumunu gösterir belge veya sureti,

g) Özürünün vasisi var ise, vesayete ve vasi atanmasına ilişkin mahkeme kararı,

ğ) Anne babanın boşanmış olması hâlinde, boşanmaya ilişkin mahkeme kararı,

(2) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Birinci fıkranın (ç), (e), (f), (g) ve (ğ) bentlerinde belirtilen belgeler, bakım raporunun hazırlanmasından sonra da verilebilir.

(3) (Ek:RG-21/10/2010-27736) İl müdürlüklerince, beyan edilen T.C. Kimlik Numarası üzerinden elde edilecek nüfus cüzdanı sureti, aile nüfus kayıt örneği ve ikametgâh adres belgesi dosyaya eklenecektir.

İnceleme ve tespit

MADDE 7 – (1) Bakıma muhtaç özürülülerin incelenmesi il/ilçe müdürlüklerinin sorumluluğundadır.

(2) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) İl/ilçe müdürlüğüne bildirim yapılan ve bu Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde belirtilen belgeleri tamamlanan özürle ve ailesi hakkında, bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, özürülü ve ailesini ikametgâhında, ikametgâh adresinde yaşamıyorlar ise fiilen yaşadıkları yerde ziyaret ederek, bakım raporunu hazırlar. Ayrıca, terk edilmiş ve kimsesiz özürülülerin bu Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde belirtilen belgeleri tamamlayamaması durumunda, İl Müdürlüğüne belgelerin tamamlanması için yardım sağlanır.

(3) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım raporunun hazırlanması sürecinde, özürlüye ait veya bakmakla yükümlü olunan birey sayısına göre özürlüye düşen gelir ile özürünün ve ailesinin fiziksel, zihinsel, duygusal, psiko-sosyal ve demografik özellikleri ve özgeçmişleri, özü ve özürülü kabullenme durumu tespit edilerek özürünün hakları, yararlanabileceği özel eğitim, mesleki rehabilitasyon, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon, sosyal yardımlar, koruyucu aile, evlat edindirme gibi hizmetler hakkında değerlendirme yapılır, varsa kanaat ve teklif belirtilir. Ayrıca gözlemlenen yaşam standardı ile beyan edilen gelir arasında farklılık görülmesi hâlinde, gelire ilişkin ilave bilgi ve belge istenir ve resmi veya özel kişi, kurum ve kuruluşların bilgilerinden yararlanılır. Bakmakla yükümlü olunan bireyler tanımında belirtilen tüm bireylerin gelirleri, toplam gelire dâhil edilir.

(4) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım raporunda özürünün veya yasal temsilcisinin talebinin olumsuz olarak değerlendirilmesi halinde;

a) İl müdürlüğüne, özürünün veya yasal temsilcisinin talebinin olumsuz değerlendirildiği, özürlüye veya yasal temsilcisine 30 gün içinde yazılı olarak bildirilir.

b) Özürle veya yasal temsilcisi tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde bakım raporuna itiraz edebilir.

c) (Değişik:RG-16/3/2009-27171) İtiraz talebi il müdürlüğüne değerlendirilir, gerek görülmesi hâlinde yeniden bakım raporu hazırlanması için farklı personelden oluşan bakım hizmetleri değerlendirme heyeti görevlendirilerek işlem yapılır. Yapılacak itirazlarda ikinci Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyetinin verdiği karar nihai karardır. İtiraz konusu sağlık kurulu raporu kaynaklı ise il müdürlüğü durumu il sağlık müdürlüğüne bildirerek 16/7/2006 tarihli ve 26230 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özürülülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürülülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmeliğin 10 uncu maddesine göre işlem yapılmasını ister. İl müdürlüğü yeni sağlık kurulu raporu doğrultusunda gerekli işlemi yapar.

(5) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Bakıma muhtaç özürle veya yasal temsilcisi, bakmakla yükümlü birey sayısındaki ve özürünün ve bireylerin gelirlerindeki değişikliği bir ay içinde il müdürlüğüne bildirmek zorundadır.

(6) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Geliri hakkında yalan veya yanlış beyanda bulunan veya sahte belge veren veya gelirini saklayan kişi ile geliri hakkındaki değişikliği süresinde bildirmeyenler hakkında gerekli yasal işlem yapılır.

(7) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Bakım raporunun hazırlanması sürecinde; acil durumların haricinde, Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde istenen belgelerin il müdürlüğüne teslim tarihi ve bakıma muhtaç özürünün ikamet ettiği yerleşim bölgesi dikkate alınarak sıra ile işlem yapılır.

Başvurusu kabul edilen özürülüler için yapılacak işlemler

MADDE 8 – (Değişik:RG-23/10/2007-26679)

(1) Başvurusu kabul edilen ve dosyası tamamlanan bakıma muhtaç özürülüler için aşağıdaki işlemler yapılır.

a) Bakım raporu ve 6 ncı maddede belirtilen tüm belgeleri içeren dosya oluşturulur.

b) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti bakıma muhtaç özürlüye aynı ilde bakım hizmeti verilmesini öngörmüş ise önerilen bakım hizmetinin türü il müdürlüğüne onaylanır.

c) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, bakıma muhtaç özürlüye il dışında özel veya Genel Müdürlüğün dışındaki resmî bakım merkezinde bakım hizmeti verilmesini öngörmüş ise dosya ilgili il müdürlüğüne gönderilir. Dosyanın gönderildiği il müdürlüğü öngörülen bakım hizmeti doğrultusunda gerekli işlemi yaparak onay verir veya öngörülen bakım hizmetinin verilemeyeceğini tespit etmesi hâlinde dosyayı iade eder.

ç) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, bakıma muhtaç özürlüye Genel Müdürlüğe bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde bakım hizmeti verilmesini öngörmüş ise dosya değerlendirilmek üzere Genel Müdürlüğe gönderilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bakım Hizmetleri

Bakım hizmetlerinin kapsamı

MADDE 9 – (1) Bakım hizmetleri, bakıma muhtaç özürünün bakımına yönelik olarak kişisel bakım hizmetlerini ve psiko-sosyal destek hizmetlerini kapsar.

(2) Bakıma muhtaç özürünün özellikleri dikkate alınarak aşağıda belirtilen bakım hizmetleri sunulur.

a) Kişisel bakım hizmetleri;

1) Banyo yaptırılması,

2) Tuvalet ihtiyacını gidermede yardım edilmesi ve gerektiğinde temizliğinin yapılması,

3) Tırnaklarının kesilmesi,

4) Saçlarının taranması,

5) Dişlerinin temizlenmesi,

6) Yemek ve içecek ihtiyacının giderilmesi,

7) El, yüz ve ayak temizliği,

8) Sakal tıraşının yapılması,

9) İstenmeyen tüylerin temizlenmesi,

10) Elbiselerinin giydirilmesi ve çıkarılması,

11) Burun ve kulak temizliğinin yapılması,

12) Yatağının temizlenmesi ve düzeltilmesi,

13) Odasının temizlenmesi,

14) Çamaşırlarının yıkanması,

15) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Tehlikelere karşı korunması ve gözetilmesi

gibi hizmetleri içerir.

b) Psiko-sosyal destek hizmetleri;

1) Bakıma muhtaç özürlü ailesinin, özürünü ve özür durumunu kabullenmesine, bilgilendirilmesine yönelik kişisel veya grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

2) Bakıma muhtaç özürünün özürünü, mevcut durumunu ve yerleştirildiği ortamı kabullenmesine, bilgilendirilmesine ve gelişim alanlarında desteklenmesine yönelik kişisel ve grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

3) Özürlü ve ailesinin sosyal hakları ve mevcut kaynakların kullanılmasına yönelik kişisel ve grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

4) Özürünün bağımsız yaşama, sosyal hayata uyumuna ve katılımına yönelik sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler ile düzenlenecek bu tür etkinliklere katılabilmesi için refakat hizmetleri,

5) Özürünün terk edilme, reddedilme, özür durumunu kabullenememe, ümitsizlik, intihar etme, yalnızlık, sevgisizlik ve benzeri olumsuz duygulardan kurtarılmasına ve depresyon, stres ve benzeri durumların yaşanmasının engellenmesine yönelik kişisel veya grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

gibi psiko-sosyal destek hizmetleri içerir.

Değerlendirme heyetinin oluşturulması, çalışma usul ve esasları

MADDE 10 – (1) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti il ve ilçe müdürlüklerinde aşağıdaki şekilde oluşturulur;

a) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti; il müdürlüğü onayıyla sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, tabip, fizyoterapist, hemşire, sağlık memuru, ebe, sağlık teknisyeni unvanına sahip kişiler arasından farklı mesleki unvanlara sahip en az üç kişiden oluşturulur. Personelin farklı kurum ve kuruluşlardan heyette görevlendirilmesi durumunda valilikten onay alınır.

b) Bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin başkanı il müdürlüğünce belirlenir.

c) Bakıma muhtaç özürünün ve ailesinin fiziksel, zihinsel, duygusal, psiko-sosyal ve demografik özellikleri ve özgeçmişleri, özrü ve özürünü kabullenme durumunun tespit edilmesi, bakıma muhtaç özürünün hakları, yararlanabileceği özel eğitim, mesleki rehabilitasyon, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon, sosyal yardımlar, koruyucu aile, evlat edindirme gibi hizmetler hakkında değerlendirme yapılması için bakım hizmetleri değerlendirme heyetinde sosyal çalışmacı görevlendirilir.

ç) Sosyal çalışmacı bulunamaması hâlinde diğer mesleki unvana sahip personel (c) bendinde belirtilen tespit ve değerlendirmeyi yapar.

d) Bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin il müdürlüğü ve bağlı kuruluşlarının kadrolarından oluşturulamaması hâlinde, ilde bulunan diğer resmî kurum ve kuruluşlarca sunulan hizmetlerin aksatılmaması kaydıyla, bu kurum ve kuruluşların kadrolarından yararlanılır.

e) İlde bulunan diğer resmî kurum ve kuruluşların imkânları çerçevesinde de üç farklı meslekten kişilerin bulunamaması durumunda, bakıma muhtaç özürülerin mağdur edilmemesi ve gerekli işlemlerin yapılması için tercihen özürülük alanında kurumda çalışan lisans eğitimi almış en az üç personel ile bakım hizmetleri değerlendirme heyeti tamamlanır.

f) İhtiyaç duyulması halinde, il müdürü haricindeki il müdür yardımcıları, ilçe müdürleri, şube müdürleri, kuruluş müdürleri ve kuruluş müdür yardımcıları ile iki veya üç yıllık yüksek öğretim programlarından mezun olarak öğretmen unvanına sahip personel de bakım hizmetleri değerlendirme heyetinde görevlendirilebilir.

(2) (Mülga:RG-23/10/2007-26679)

(3) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) İl müdürlüğünün ihtiyaç duyması hâlinde birden fazla bakım hizmetleri değerlendirme heyeti oluşturulur. Ayrıca ihtiyaç duyulması hâlinde birden fazla bakım heyeti için toplu

görevlendirme yapılarak bir personelin farklı zamanlarda farklı bakım hizmetleri değerlendirme heyetinde görev yapması sağlanabilir.

(4) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, üye tam sayısı ile toplanır ve oy çokluğuyla karar alır. Karara karşı olanlar ayrışık oyunu gerekçeli olarak yazarlar.

(5) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, il müdürünün veya il müdürünün görevlendireceği il müdür yardımcısının gözetiminde çalışır.

(6) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, bakıma muhtaç özürünün; psiko-sosyal ve sağlık durumunu dikkate alarak bakım ihtiyacını ve bakım ihtiyacının nasıl giderileceğini belirleyerek bakım raporunu hazırlar.

(7) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım raporunun hazırlanmasında özürünün ve ailesinin görüş ve talepleri de dikkate alınır.

(8) Akrabaları tarafından bakımı sağlanan özürünün bireysel bakım planı bakım hizmetleri değerlendirme heyeti tarafından hazırlanır.

(9) Bakım raporunda, bu Yönetmeliğin 12 nci maddesinde belirtilen bakım türlerinden uygun görülenin teklifi yapılır. Ayrıca bakıma muhtaç özürüne yönelik bakım hizmetinin yatılı veya gündüzlü hizmet türlerinden hangisinin verileceği belirlenir.

(10) Bakım raporunun içeriği Genel Müdürlükçe çıkarılacak genelge ile düzenlenir.

(11) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, bakıma muhtaç özürülere verilen bakım hizmetlerini takip eder, bakım merkezlerine ve kişilere rehberlik eder, il müdürlüğünün görevlendirmesi hâlinde kontrol hizmetlerini yürütür.

(12) (Değişik:RG-31/7/2009-27305) Bakım hizmetinin bakıma muhtaç özürünün akrabaları tarafından verilmesi hâlinde, bakım hizmetleri değerlendirme heyetinde görevli bir veya bu heyette görevlendirilebilecek başka personel, yılda en az bir kez veya ihtiyaç duyulduğu zaman bakım hizmetini verecek kişiye, bakım hizmetinin verilmesinde uygulanacak usul ve esaslar dâhilinde rehberlik eder ve bakım hizmetinin bireysel bakım planı doğrultusunda verilip verilmediğini inceler, bakmakla yükümlü olduğu birey sayısında değişiklik olup olmadığını gözlemler ve gelirlerinde değişiklik olup olmadığı hakkında bilgi alır. Tespitlerine, gözlemlerine ve aldığı bilgilere ilişkin rapor hazırlayarak il müdürlüğüne bildirir. İl müdürlüğü rapora göre işlem yapar.

(13) (Değişik:RG-31/7/2009-27305) Bakım hizmetleri değerlendirme heyeti, merkezlerde verilen hizmetin uygunluğu konusunda yılda en az bir kez veya ihtiyaç duyulduğu zaman inceleme yapar, inceleme raporu hazırlar ve karar için il müdürlüğüne sunar.

(14) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) İl müdürlüğü inceleme raporunun içeriğini dikkate alarak gerekli işlemi yapar.

Bakım hizmetlerinin verilmesi

MADDE 11 – (1) Bakım hizmetleri aşağıdaki esaslara göre verilir.

a) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Bakım hizmetleri, bakım raporu doğrultusunda; Genel Müdürlüğe bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde, Genel Müdürlüğün izni ile açılan diğer resmî kurum veya kuruluşlara ait merkezlerde, gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerine ait özel bakım merkezlerinde veya bakıma muhtaç özürünün ikametgâhında verilir.

b) Bakım hizmetini verecek olan bakım merkezleri, bakım hizmetleri değerlendirme heyetince hazırlanan bakım raporu doğrultusunda bakıma muhtaç özürünün bireysel özellikleri de dikkate alınarak bireysel bakım planını hazırlar.

c) Bakım hizmetinin bakıma muhtaç özürünün akrabaları tarafından verilmesi durumunda bakım hizmetleri değerlendirme heyeti bireysel bakım planının uygulanması konusunda bakım hizmetini verecek kişiye rehberlik eder.

ç) Bireysel bakım planının içeriği ve uygulama esasları Genel Müdürlükçe belirlenerek genelge ile bildirilir.

(2) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım ücreti il müdürlüğünce ödenen bakıma muhtaç özürünün vefat etmesi hâlinde, bakım hizmetini üstlenen bakım merkezi veya akrabası en geç onbeş gün içinde durumu il müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Aksi takdirde sorumlular hakkında hukuki ve idari işlem yapılır.

(3) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım ücreti il müdürlüğünce ödenen ve ikametgâhında bakılan bakıma muhtaç özürünün ikametgâh adresinin değişmesi hâlinde, yeni ikametgâh adresinin bakımını üstlenen bakım merkezi veya akrabası tarafından en geç onbeş gün içinde il müdürlüğüne bildirilmesi zorunludur. Aksi takdirde sorumlular hakkında hukuki veya idari işlem yapılır.

(4) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Bakıma muhtaç özürüne bulunduğu ilin dışındaki bakım merkezlerinde de bakım hizmeti verilebilir.

(5) (Ek:RG-23/10/2007-26679) Bakıma muhtaç özürüne akrabasının bakım hizmeti vermesi hâlinde, bakıma muhtaç özürü ile akrabasının aynı adreste ikamet etmesi esastır. Ancak, bakıma muhtaç özürüne bakacak başka kişinin bulunmaması ve bakıma muhtaç özürünün veya yasal temsilcisinin özel veya resmi merkezlerde bakım hizmeti almayı istememesi hâlinde; bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin de bakım hizmetinin verilmesinde sorun veya yetersizlik olmayacağına kanaat getirmesi şartıyla, bakım hizmeti her gün rahatlıkla gelinip gidilebilecek yakınlıktaki farklı adresteki akraba tarafından da verilebilir. Bu durumda, bakıma muhtaç özürünün yirmidört saat içindeki tüm bakım ihtiyacının giderilmesi ve fiilen en az sekiz saat bakıma muhtaç özürü ile birlikte olunması ve bakım raporunda sekiz saatten az olmamak üzere kaç saat birlikte olunacağını belirtilmesi gereklidir.

Bakım türleri ve ücret ödeme şekilleri

MADDE 12 – (Değişik:RG-23/10/2007-26679)

(1) Bakım türleri aşağıda belirtildiği şekildedir.

a) Bakım hizmetlerinin Genel Müdürlüğe bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde verilmesi: Bakıma muhtaç özürünün veya yasal temsilcisinin talep etmesi ve kapasitenin uygun olması hâlinde, bakım hizmetleri Genel Müdürlüğe bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinden alınabilir.

b) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım hizmetlerinin Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan diğer resmî kurum ve kuruluşlara ait bakım merkezlerinde verilmesi: Bakıma muhtaç özürünün veya yasal temsilcisinin talep etmesi ve merkezin kabul etmesi hâlinde, bakım hizmeti Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan diğer resmî kurum ve kuruluşlara ait bakım merkezlerinden alınabilir. Bu durumda bakıma muhtaç özürülere sunulan bakım hizmeti ücreti, sözkonusu merkeze il müdürlüğü tarafından aylık olarak ödenir.

c) Bakım hizmetlerinin Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan özel bakım merkezlerinde verilmesi: Bakıma muhtaç özürünün veya yasal temsilcisinin talep etmesi ve özel bakım merkezinin kabul etmesi hâlinde, bakım hizmeti Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan özel bakım merkezlerinden alınabilir. Bu durumda bakıma muhtaç özürülere sunulan bakım hizmeti karşılığında, bakım ücreti merkeze il müdürlüğü tarafından aylık olarak ödenir.

ç) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakım hizmetlerinin bakıma muhtaç özürünün akrabası veya bakıcı personel tarafından ikametgâhında verilmesi: Bakıma muhtaç özürünün veya yasal temsilcisinin talep etmesi hâlinde, bakım hizmeti Genel Müdürlüğün denetim ve rehberliğinde bakıma muhtaç özürünün akrabası veya bakıcı personel tarafından bakıma muhtaç özürünün veya akrabasının ikametgâhında verilebilir. Bu durumda bakıma muhtaç özürülere sunulan bakım hizmeti ücreti, bakıma muhtaç özürünün akrabasına veya bakıcı personeli istihdam eden bakım merkezine il müdürlüğü tarafından aylık olarak ödenir.

Bakım ücretleri

MADDE 13 – (1) Bakıma muhtaç özürülere verilecek bakım hizmeti karşılığında ödenecek ücret tutarları aşağıda belirtilmiştir.

a) Yatılı bakım merkezlerinden, günde yirmidört saat süreyle bakım hizmeti alan bakıma muhtaç özürüler için iki aylık net asgari ücret tutarında,

b) Gündüzlü bakım merkezlerinden, günde sekiz saat süreyle tam gün hizmet alan bakıma muhtaç özürüler için bir aylık net asgari ücret tutarında,

c) Gündüzlü bakım merkezlerinden, günde dört saat süreyle yarım gün bakım hizmeti alan bakıma muhtaç özürüler için bir aylık net asgari ücretin yarısı tutarında,

ç) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Gündüzlü veya yatılı bakım merkezlerinde istihdam edilen bakıcı personel tarafından bakıma muhtaç özürünün ikametgâhında günde üç saat süreyle hizmet alan bakıma muhtaç özürülüler için bakım merkezine bir aylık net asgari ücret tutarında,,

d) Akrabaları tarafından günde yirmidört saat süreyle bakılan bakıma muhtaç özürülüler için bir aylık net asgari ücret tutarında,

ödeme yapılır.

(2) Birinci fıkranın (a) ve (d) bentlerinde belirtilen hizmetlerin, tatil günleri dâhil haftanın yedi günü verilmesi esastır. Aynı fıkranın (b), (c) ve (ç) bentlerinde belirtilen hizmetlerin haftanın altı günü, dini ve millî bayramlar hariç olmak üzere verilmesi esastır.

(3) (Değişik:RG-23/10/2007-26679) Birinci fıkranın (ç) bendine göre bakıcı personel bir günde en çok üç bakıma muhtaç özürülüye hizmet verebilir. Ancak, bir bakıcı personelin haftalık toplam çalışma süresi, yıllık fazla çalışma süresi dâhilinde yaptırılacak fazla çalışmalar hariç, 4857 sayılı İş Kanununun 63 üncü maddesinde belirtilen çalışma süresini geçemez ve bakım hizmetleri ücretlerinin ödenmesinde, haftalık çalışma sürelerine uyulup uyulmadığı takip edilir. Bakıcı personele fazla çalışma yaptırılmasından dolayı Kurum tarafından ilave bakım ücreti ödenmez. Bir akraba, (d) bendi kapsamında bakıma muhtaç bir özürülüye veya bakmakla yükümlü olunan bireyler tanımındaki aynı evde yaşayan bakıma muhtaç iki özürülüye bakım hizmeti verebilir.

Ödeme usul ve esasları

MADDE 14 – (1) Bakım Hizmeti karşılığında yapılacak ödemelerin usul ve esasları aşağıda belirtilmiştir.

a) Bakıma muhtaç özürülüye akrabaları tarafından ikametgâhında bakım hizmetinin verilmesi durumunda, bakım ücreti aşağıdaki belgelere istinaden bakım hizmetini veren kişiye, bakım hizmetinin verilmesini takip eden ay içinde il müdürlüğü tarafından ödenir.

1) (Mülga:RG-23/10/2007-26679)

2) Bu Yönetmeliğin 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine istinaden alınmış olan onay.

b) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakıma muhtaç özürülüye bakım merkezinde veya merkezin görevlendirdiği bakıcı personel tarafından ikametgâhında bakım hizmetinin verilmesi durumunda, bakım ücreti aşağıdaki belgelere istinaden merkeze, bakım hizmetinin verilmesini takip eden ay içinde il müdürlüğü tarafından ödenir. Aşağıdaki belgelerde eksik olması hâlinde ödeme yapılmaz.

1) Merkezin bakım ücretinin yatırılmasını istediği banka hesap bilgilerini içeren dilekçesi.

2) Merkezin açılış izin onayının fotokopisi.

3) 8 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendine istinaden alınmış olan onay.

4) Merkezin hizmet verdiği tüm bakıma muhtaç özürülülerin isim listesi.

5) Merkezde görevli personele ilişkin aylık sosyal sigorta prim bildirelileri.

6) Hak edişe esas ödeme tutarlarını da içeren zorunlu çalıştırılması gerekli personel sayıları ile fiili olarak bakımı gerçekleştirilen özürülü sayılarının karşılaştırılmalı çizelgesi.

7) Çalışma onayı verilen tüm personelin ödeme yapılacak aya ilişkin maaşlarının ilgili bankaya yatırıldığına ilişkin bankadan alınacak onaylı belge.

(2) (Değişik:RG-21/10/2010-27736) Bakıma muhtaç özürünün herhangi bir nedenle yasal temsilcisi veya akrabası tarafından izinli alınması halinde, durum bakım hizmetini fiilen yürüten tarafından il müdürlüğüne en geç yedi işgünü içinde yazılı olarak bildirilir.

(3) Bakıma muhtaç özürünün herhangi bir nedenle izinli alınması hâlinde, bakım hizmetinden faydalanmayacağından, bu süreler dâhilinde geçen gün sayısı, aylık ödenmesi gereken bakım ücretinden günlük bakım ücreti hesaplanarak düşülür.

Özel huzurevleri ve yaşlı bakım merkezlerinde bakım hizmeti

Ek Madde 1 – (Değişik:RG-16/3/2009-27171)

Bakıma muhtaç özürllüer için özel birim oluşturmaları, 30/7/2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bakıma Muhtaç Özürllüere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği kapsamında istenen şartları yerine getirmeleri ve özel bakım merkezi açılış izni almaları kaydıyla, 7/8/2008 tarihli ve 26960 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği kapsamında açılan ve faaliyet gösteren kuruluşlar bedensel özrü veya yaşlılığa bağlı hastalığı nedenleriyle bakıma muhtaç özürllü olanlara da bakım hizmeti verebilir.

Bakım hizmetinin vasi tarafından verilmesi

Ek Madde 2 – (Ek:RG- 23/10/2007-26679) Bakıma muhtaç özürllünün veya vasisinin resmi veya özel bakım merkezinden bakım hizmeti almayı istememesi ve bakımını üstlenecek akrabası da bulunamaması halinde; vasisinin bakım hizmetini vermeyi talep etmesi ve bakım hizmetleri değerlendirme heyetinin uygun görmesi şartıyla, vasi bu Yönetmelikteki esaslar dâhilinde akraba kabul edilerek bakıma muhtaç özürllüye bakım hizmeti verebilir ve bu hizmet karşılığında bakım ücreti alabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Son Hükümler

Yürürlük

MADDE 15 – (1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Özürllüler İdaresi Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığınca müştereken hazırlanan ve Sayıştayın görüşü alınan bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 16 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakan yürütür.

Yönetmeliğin Yayınılandığı Resmî Gazete’nin		
	Tarihi	Sayısı
	30/7/2006	26244
Yönetmelikte Değeriklik Yapan Mevzuatın Yayınılandığı Resmî Gazete’nin		
	Tarihi	Sayısı
1.	23/10/2007	26679
2.	16/3/2009	27171
3.	31/7/2009	27305
4.	21/10/2010	27736

EK 2 - İzin Formu

T.C.
ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü

Sayı:35851230-819- 262 -- 2871--3745
Konu: Ash Gözde AKIŞ

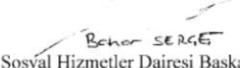
28/11/2013

Sn; Ash Gözde AKIŞ

İlgi: 21.11.2013 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçede belirtilen 'Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisi: Antalya Örneği' başlıklı yüksek lisans tez çalışmanız için Evde Bakım Merkezimizden takip edilen 10 kişi ile sözlü onay dâhilinde görüşme yaptığımız doğru olup, söz konusu görüşmeler Başkanlığımızın bilgisi ve onayı dâhilinde yapılmıştır.

Bilgilerinize rica ederim.

 Sosyal Hizmetler Dairesi Başkan V.

Adres: Antalya Büyükşehir Belediyesi, Karaalioğlu Parkı İçi 07100 / ANTALYA

Tel: 0 242 249 54 30 Fax: 0 242 249 54 36

Web : www.antalya.bel.tr E-Posta: soshiz@antalya.bel.tr

EK 3 - Onam Formu

Onam Formu

Akdeniz Üniversitesi, Gerontoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, Aslı Gözde Akış'ın, “Evde Bakım Parasının Evde Yaşlı Bakım Sürecine Etkisi: Antalya Örneği” adlı tez çalışmasına dair bilgileri aldım, onu dinledim. Bu tez kapsamında yapılan görüşmelerin, alınan kayıtların ve çekilen fotoğrafların sadece adı geçen bu çalışmada kullanılmasını hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın büyük bir gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Bu formun imzalı bir kopyası bana verilecektir.

Gönüllünün imzası:

Araştırmacının İmzası:

Tarih:

EK 4 - Görüşme Formu

BAKICI BİLGİLERİ

1. Kısaca kendinizden bahseder misiniz?
2. Baktığınız kişiyle aranızdaki akrabalık derecesi nedir?
3. Yaşlınıza kimin evinde bakım veriyorsunuz?
4. Yaşadığınız evde toplam kaç kişisiniz?

BAKIM

A. Yaşlının Bakım Kararının Alınması

1. Yaşlınızın bakımını üstlenmenizde etkili olan sebepler konusunda neler söyleyebilirsiniz?
2. Yaşlınıza niçin bir bakımevi yerine evde bakıyorsunuz?
3. Yaşlınıza bakım vermeye başlamadan önce bir işte çalışıyor muydunuz? Bu durum işten ayrılmanızı gerektirdi mi?
4. Ailenizin bakım kararını vermeniz konusunda etkileri nelerdir?
 - Ailenizin yaşlınıza bakım vermeniz konusundaki yaklaşımı nedir?
 - Çevrenizden bakım verme konusunda ne gibi tepkiler aldınız?
5. Yaşlınıza bakacak en uygun kişinin kendiniz olduğunuzu mu düşünüyorsunuz? Neden?

B. Yaşlının Bakım Süreci

1. Yaşlınız ne kadar süredir başkasına bağımlı olarak yaşıyor? Bağımlılık durumu nedir?
2. Ne kadar süredir yaşlınıza bakıyorsunuz?
3. Yaşlınızın bakımını sağlamaya başladığınızdan beri hayatınızda neler değişti?
 - Çevreniz açısından neler değişti?
 - Aileniz açısından neler değişti?
4. Bana bir gününüzü anlatır mısınız?
5. Yaşlınızın bakımı dışında neler yapıyorsunuz?
6. Yaşlınızın bakımını sağlarken bakımın üstesinden nasıl geliyorsunuz?
 - Bakım verirken en çok hangi durumlarda zorlandığınızı düşünüyorsunuz? (Yaşlının taşınır kaldırılmasında, beslenmesinde, banyo-tuvalet kullanımında yaşanan problemler, iletişim kurmada karşılaşılan problemler)

- Bakım verirken size yardımcı olan bir başkasının yardımına ihtiyaç duyduğunuz zamanlar oluyor mu? Ne şekilde yardım alıyorsunuz? Ne ölçüde yardım almaktasınız?
- Yaşınıza bakım sağlarken yaşlıyla aranızda problem yaşadığınız durumlar oluyor mu? Oluyorsa problemlerinizi nasıl ve ne şekilde çözüyorsunuz?
- Sizin için bakımın en zor kısmı nedir? Bakım vermenin size kazandırdıkları nelerdir?

C. Bakım Parasının Kullanılma Süreci

1. Evde bakım parası uygulamasından nasıl haberiniz oldu? Bu uygulamaya başvururken zorluk yaşadınız mı? Bu konuda bir anınız varsa anlatır mısınız?
2. Ne kadar süredir bakım parası alıyorsunuz? Bakım parası aldığınızdan beri hayatınızda neler değişti?
3. Aldığınız bakım ücretini ne şekilde kullanıyorsunuz?
4. Bakım parasının yaşlınızın bakımı için yeterli olup olmadığı konusunda düşünceleriniz nelerdir?

İLİŞKİLER

1. Bakım sürecini üstlendikten sonra ve bakım parası aldıktan sonra baktığınız kişi ile aranızdaki ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?
 - Yaşlınız bağımlı olmadan önce yaşlınızla ilişkilerinizin nasıldı?
 - Bakım sürecinde sizin ona bakmanız, birlikte yaşamak durumunda olmanız sizi nasıl etkiledi?
2. Yaşlınıza bakım vermeniz hususunda;
 - Aileniz ve akrabalarınızdan ne gibi tepkiler alıyorsunuz?
 - Komşularınızdan, arkadaşlarınızdan, hemşerilerinizden ne gibi tepkiler alıyorsunuz?
3. Yaşlınıza bakım vermeniz hususunda çevrenizden nasıl tepkiler alıyorsunuz, bu tepkiler sizi nasıl etkiliyor?
4. Bakım veren olarak bakım sürecinde yardıma veya bilgiye ihtiyaç duyduğunuz zamanlarda ne yapıyorsunuz? Yardıma veya bilgiye ihtiyaç duyduğunuzda ne gibi çözümler üretiyorsunuz?
5. Yaşlınıza bakmıyor olsaydınız sizin yerinize kim bakabilirdi?
 - Hangisinin (bir başka aile üyesi, bakıcı, bakımevi) daha iyi olduğunu düşünüyorsunuz? Niçin?
6. Yaşlınızı bakımevine yatırmayı düşündünüz mü? Niçin?

EK 5 - Görüşme Özetleri

B1

37 yaşında 2 çocuk annesi olan B1 Alzheimer ve Parkinson hastası 79 yaşındaki babasına 4 yıldır bakım vermektedir. Eşi belediyede şoförlük yapmakta, kızları lise ve üniversitede okumaktadır. Aslen Aksekili olan B1, babasının hastalığı sebebiyle İstanbul'dan Antalya merkeze göç etmiştir. Annesi ve bir kız kardeşi Akseki'de kalmaktadır. Annesi yaşlı ve ablası da epilepsi hastası olduğu için babasının bakım işini üstlenmiştir. Babasına bakım vermeden önce eşiyle beraber market işleten B1, bakım vermeye başladıktan sonra işini bırakmak zorunda kalmış ve eşi de mevcut işini devam ettirememiştir. Antalya'nın orta halli bir semtinde kiralık bir evde 5 kişi yaşamaktadırlar. Babasına evin oturma salonunda bakım vermektedir. Babası aldıkları hastane yatağında yatmaktadır. Kendisi olmadığı zamanlarda eşinden ve kızlarından bakım için yardım almaktadır. Kızı sağlıkla ilgili bir bölümde eğitim aldığı için, babasının bakımı konusunda ondan destek almaktadır. Aynı zamanda Büyükşehir belediyesinin evde bakım hizmetinden de yararlanmakta ve bakım ile ilgili bilgiyi bu kişiler vasıtasıyla edinmektedir. Bakım verdiği süre boyunca sadece pazara ve hastaneye gidebilmekte onun dışında uzun mesafeli yerlere gitmediğini belirtmiştir. Bunu “eve kapanmak” olarak tanımlayan B1 bakım vermenin üzerinde büyük stres ve üzüntü yaşattığını belirtmiştir. Bu yük ile başa çıkmada maneviyata önem vermiş ve kendini bu şekilde rahatlatmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda hem evin gelirine destek hem de rahatlatma aracı olarak komşu apartmanların merdivenlerini silerek stres attığını söylemiştir. Aldığı bakım maaşını yeterli olarak görmekte ve bundan memnun olmaktadır. Ancak sosyal güvenlik içermeyişi sebebiyle de eksik bulmaktadır.

B2

50 yaşında ev hanımı olan B2 80 yaşındaki kayınvalidesinin bakım işini üstlenmiştir. Dört çocuğu, eşi, kayınvalidesi ve geliniyle birlikte tek katlı bir evde yaşamaktadır. Evleri Antalya'nın gecekondu mahallelerinden birinde yer almaktadır. Eşi emekli, kızı çalışıyor, çocuklarından biri cezaevinde biri de madde bağımlısı olduğu için tedavi görüyor. Diğer çocuğu da geliniyle ve torunlarıyla birlikte aynı avluya bakan bir evde B2'nin finansal desteğiyle yaşamlarını sürdürmektedir. 25 yıldır kayınvalidesiyle birlikte yaşıyor ve 3 senedir yaşlısına bakım hizmeti veriyor. Bakım maaşı uygulamasından komşuları vasıtasıyla haberdar olmuş.

Bir yıldır bakım maaşı alıyor. Yaşlısının bakımında gelininden ve eşinden yardım alıyor. Evin salonundaki kanepede bakım veriyor. Yaşlısının beslenmesi ve temizliğine oldukça dikkat ediyor. Eşinin kardeşleriyle dönüşümlü olarak bakım işini paylaşıyor ancak kendinden başka da kimsenin kayınvalidesine daha iyi bakabildiğini düşünmüyor. Bakım maaşını da aralarında paylaşıyorlar. Madde bağımlısı oğlunun ihtiyaçları sebebiyle eve giren gelirin büyük çoğunluğu onun için harcanıyor. Geriye kalan gelir de ailenin ve yaşlının ihtiyaçları için harcanıyor. Ancak o da bakım için maaşın tek başına yeterli olmadığını sosyal güvenliğinin de sağlanmasını istiyor.

B3

48 yaşında olan B3, eşi kızı ve kayınvalidesiyle bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Orta halli denebilecek bir mahallede kirada oturmaktadır. Şu an 90 yaşında olan kayınvalidesi 10 yıldır Alzheimer hastasıdır ve 25 yıldır geliniyle birlikte yaşamaktadır. İlk başlarda kayınvalidesinin hastalığını oldukça yadırgayan ve bundan korkan, utanan B3, daha sonraları bu duruma alıştığını belirtmiştir. 3 ayda bir kayınvalidesinin atak geçirdiğini belirtmiş ve eşiyle beraber iki gün boyunca hiç uyumadan başında nöbet tuttuklarından bahsetmiştir. Büyükşehir belediyesinin evde bakım biriminden destek almakta ve yaşlısının hastalığı ile bilgileri gelen doktor ve hemşireler vasıtasıyla edinmektedir. Bakım sağlarken eşi ve kızı kendisine yardımcı olmaktadır. Bakım verdiği için beli sakatlanan B3, yaşlının transferi sırasında eşinden yardım almaktadır. Sadece bayram ziyaretleri gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bunun dışında evdeki hastayı ziyarete gelenlerle görüşmektedir. Kimi zaman da komşu ziyaretlerinde bulunmaktadır. Bakım maaşından çevresi vasıtasıyla haberdar olmuş ve 3 yıldır aldıklarını belirtmiştir. Bakım maaşının onları rahatlattığını ancak bez masraflarının oldukça fazla olduğunu söylemiştir. Aldıkları bakım maaşını, pazar alışverişi, faturaların ödenmesi ile çocuğunun ve yaşlısının ihtiyaçlarını karşılarken kullanmaktadır. Bakım maaşıyla en son yeni koltuk takımı alan B3, bakım maaşının yeterli olduğu görüşündedir. Yaşlısının hastalığı dolayısıyla beslenmesine dikkat etmektedir.

B4

77 yaşında bir erkek olan B4, 75 yaşındaki eşine sadece kendisi bakım vermektedir. Eşiyle beraber orta halli bir semtte müstakil bir evde yalnız yaşamaktadır. İki çocuğu da evli olup biri Antalya merkezde biri de Manavgat'ta kalmaktadır. Eşi iki yıldır felçlidir ve bir yıldır da bakım maaşından faydalanmaktadır. Eşinin kişisel bakımı, beslenmesi, yemeğin hazırlanması, evin temizliği ve alışverişini kendi başına yapmaktadır. Haftada bir gün Büyükşehir belediyesinden

gelen bir temizlik elemanı o günlük ev işlerinde yardımcı olmaktadır. Eşi hastalığı nedeniyle hastanede kaldığı 1 aylık süre boyunca da kendisi refakat etmiştir. Hastanede kaldığı zamanda felçli hastaların yürümesine yardımcı tutunma demir platformundan eve eşi için de yaptırmış ve ayrıca yürümesini kolaylaştıran özel ayakkabılardan da temin etmiştir. Eşine yazın evin caddeye bakan bir odasında kışın da başka bir odada bakım sağlamaktadır. Komşularının veya akrabalarının yalnız olmalarından ötürü hiçbir destekte bulunmadıklarını belirten B4, kızından ancak okul tatillerinde destek alabilmekte, oğlundan da ara sıra ziyaret etmesiyle destek almaktadır. Kendisi de tansiyon ve kolesterol hastası olması sebebiyle bakım verirken güçlük çektiğini belirtmiştir. Çarşı alışverişinden başka hiçbir yere gitmediğini söylemiş ancak evinin kapısının önünde ara sıra hava aldığını belirtmiştir. Bakım maaşından çevresi aracılığıyla haberdar olmuş ve işlemlerini kızının yardımıyla gerçekleştirmiştir. Aldığı bakım maaşı ve emekli maaşıyla geçindiklerini ancak bunların yeterli olmadığını söylemiştir.

B5

38 yaşında 3 çocuk annesi olan B5, eşinden boşanmıştır. Kâğıt üzerinde bir boşanma olduğu ve mali sıkıntılar sebebiyle bu yolun seçildiğini söylemiştir. Daha önce sahip oldukları ancak şimdi kirada oturdukları evlerinden eşinin iş durumundan ötürü yaşadığı sıkıntılar yüzünden ayrılmak zorunda kalmışlar ancak bir süre başka bir yerde oturduktan sonra geri aynı evlerine yerleşmişlerdir. Apartman dairesinde Dokuma'da oturan B5, 2 yıldır 78 yaşındaki annesinin bakım ihtiyacını karşılamaktadır. Kemik erimesi, tansiyonu ve kalp büyümesi olan annesi, babası vefat ettikten sonra üzüntüsünden felç geçirmiştir. Üç abisi olan B5, ağabeylerinin de annelerine bakmak istemelerine rağmen bakım işini üstlenmiştir. Bakım için gerekli tüm aktiviteleri kendi veren B5, ara sıra kızından yardım alarak bakımı gerçekleştirmektedir. Banyo ihtiyacını karşılamak için transfer işini evde bulunan tekerlekli bilgisayar sandalyesi vasıtasıyla gidermektedir. En çok sıkıntı çektiği durum annesinin yemek işidir. Annesinin yemek yememesinden şikâyetçi olmaktadır. Annesinin kalması için evin ayrı bir odası ayarlanmıştır. Bunun sebebi olarak annesinin yalnız kalmak istemesi ve ayrı bir odada kalmasının steril bir ortam yaratılması açısından daha elverişli olmasıdır. Annesine bakmaktan dolayı mutluluk duymaktadır ancak annesi kızına yük olduğu düşüncesiyle içine kapanmıştır.

B6

37 yaşında 3 çocuk annesi, biri üniversitede, biri çalışıyor, biri ilkokula gidiyor. Eşi ve babasıyla beraber toplamda evde 6 kişi yaşıyorlar. Babası 84 yaşında ve beş yıldır yatalak durumdadır. Babası, Antalya'nın Gündoğmuş ilçesinde köyde yaşamına devam ederken felç

sebebiyle yatağa bağımlı hale gelmiştir. Çiftçilikle uğraşan babası bağımlı hale gelene kadar sınırlı da olsa işini yapmaya devam etmiştir. Yaşadığı ev gecekondudur ve babasına oturma odasında ailenin bir arada bulunduğu yerde bakmaktadır. B6'nın 2 kardeşi daha bulunmaktadır. Babasıyla aynı köyde yaşayan ablası, çobanlık yaptığı için babasıyla ilgilenememektedir. Abisi de şu an B6'nın oturduğu evin kapı komşusudur ancak babasıyla kūs olduğu için ilgilenmemektedir. Annesi de yaşlı olduğu için bakım işini üstlenememiştir. B6 babasından önce kayınbabasına da bakım vermiş ve hatta bir yıl kadar iki kişinin bakımını sağlamıştır. Aslında B6 toplamda 10 yıl kadar bir süredir bakım işini üstlenmektedir. Ancak 3 yıldır bakım maaşı almaktadır. Bakım maaşı aldığını sadece eşi bilmektedir. Çocuklarıyla bu durumu paylaşmamıştır. Çünkü üniversiteye giden oğlunun bu paraya göz koyacağını düşünmektedir. Bakım işini çoğunlukla kendi üstlenmektedir. Yemeğin hazırlanması, altını değiştirme, gibi yardımlarda bulunmaktadır. Çocukları basit günlük işlerde ona yardımcı olmaktadırlar. (yemeğini getirme, su getirme, B6 bir yere gitmesi gerektiğinde dedelerinin yanında bekleme). Eşi ise traş, banyo, taşıyıp kaldırma gibi günlük aktivitelerde yardımcı olmaktadır. Evine haftada bir büyükşehir belediyesinden doktor veya hemşire gelmektedir ve sonda değişimi, yara bakımı gibi tıbbi işlemler için yardım almaktadır. Ayrıca belediyenin bez yardımı vasıtasıyla bez ihtiyacının bir kısmını giderebilmektedir.

B7

42 yaşında olan B7'nin bir oğlu vardır ancak annesine bakabilmek ve diğer sebeplerden ötürü eşinden boşandığı için oğlu babasının yanında kalmaktadır. Kendisi ve annesi, annesinin evinde yaşamaktadır. Bir kız kardeşi olan B7, kardeşinin evli olması sebebiyle bakım işini üstlendiğini ara sıra da olsa kardeşinin ona destek olduğunu belirtmiştir. Şehir merkezinde bulunan evleri, bir apartman dairesindedir. Annesine evin salonunda bakım vermektedir. Ancak annesi kısmen de olsa yürüyebildiği için evin ayrı bir odasında yatmaktadır. Annesi 72 yaşında ve Ülseratif kolit, kalp yetmezliği, damar tıkanıklığı, beslenme bozukluğu ve skolyoz hastası olmasının yanı sıra Alzheimer hastasıdır. Ancak Alzheimer hastalığının ilk evresinde olması ve ailede daha önce bu hastalık geçmişinin olması sebebiyle ev içinde hastalığın sözel olarak ifade edilmediği görülmüştür. Bu hastalık adının annesini üzdüğünü ve hastalıklarını tetiklediğini söylemiştir. Annesinin hastalıkları hakkında oldukça bilgi sahibidir ve buna göre hazırladığı beslenme planı vardır. Bakım yönetimini oldukça iyi yapmaktadır. Günü birlik veya birkaç günlük kendi hobileri doğrultusunda gezilere katılmakta bu süre boyunca annesine ablası refakat etmektedir. Çeşitli ücretsiz kurs ve derneklere üye olması sebebiyle her gün birkaç saat dışarıya çıktığını ve annesini komşusuna emanet ettiğini söylemiştir. Hava şartları uygun

olduğu müddetçe de annesini tekerlekli sandalyesi sayesinde gezdirebilmektedir. Bakım maaşını akrabalarının vasıtasıyla öğrenmiş ve başvurmuştur. 2 yıldır bakım maaşı almaktadır. Bakım maaşı ve bir dükkân kirası ile geçinen B7 bakım verdiği için herhangi bir işte çalışmamaktadır.

B8

57 yaşında olan B8, 101 yaşındaki babasına bakmaktadır. Felçli ve kalça kırığı olan babası, bir oğlu ve kalp rahatsızlığı olan eşiyle Antalya'nın lüks bir semtinde bir apartman dairesinin dubleks katında kirada oturmaktadır. Kızı üniversitede okumaktadır. Oğlu 23 yaşında ancak askerliğini yaptıktan sonra ruhsal bunalıma girdiği için çalışmamaktadır. Beş kardeş olmalarına rağmen sadece bir kardeşiyle görüştüğünü belirten B8, 4 yıldır yatalak olan babasına eşinin büyük oranda desteğiyle bakmaktadır. Babası bakıma muhtaç olmadan önce de beraber yaşadıklarını ve babasının kendisine her konuda destek olduğunu belirtmiştir. Kendisi bir partinin kadın kolları yürütücülüğünü yaptığı için çeşitli organizasyon ve etkinliklere katılmakta ve her gün belli saatler dışarıda olduğunu belirtmiştir. Bakım maaşını 1 yıldır alan B8, emekli maaşıyla birlikte evin ihtiyaçları ve kızının okul masraflarıyla, babasının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak bakım maaşının yeterli olmadığını ve borçlanarak yaşamlarını devam ettirebildiklerini belirtmiştir.

B9

55 yaşında bir erkek olan B9, 85 yaşındaki epilepsi hastası ve felçli annesinin bakımını sağlamaktadır. Antalya'nın lüks bir semtinde kapıcı dairesinde 20 yıldır eşi, kızı ve annesiyle ikamet etmektedir. Oturdukları evin kirası olmadığını ancak apartmanın işlerini yaptıklarını belirtmiştir. Ancak bu hizmetten ötürü bir maaş almamaktadırlar. Eşi çalışmakta olup kızı da ara sıra çalışmaktadır. Kendisi 10 yıldır annesine bakım verdiği için çalışmayı bırakmıştır. Annesinin günlük beslenmesinde öğünlerini mama kıvamına getirip vermektedirler. Büyükşehir belediyesinden sağlık yardımı aldıklarını belirtmiştir. Bakım maaşını 2 yıldır almaktadır. Aldıkları maaşın ancak annesinin ilaç, krem ve bez masraflarına yettiğini belirtmiştir. Bakım işinde kızından yardım almaktadır. Evin alışverişlerini dönüşümlü olarak yapmakta ve bu sayede de yaşlılarını yalnız bırakmamış olmaktadırlar. Tam zamanlı olarak üstlendiği bakım işinden akşam eşi ve çocuğu eve geldiğinde yarım saatlik bir mola ile ara vermektedir. Önceden eşinin karşıladığı bakım masrafları, bakım maaşının bağlanmasıyla daha rahat karşılanır olmuştur.

B10

38 yaşındaki B10, 81 yaşındaki Alzheimer hastası kayınbabasının bakımını 2 yıldır sağlamaktadır. Antalya'nın orta halli bir semtinde bir apartman dairesinin giriş katında eşi, 2 çocuğu ve kayınbabasıyla oturmaktadır. Yaşlısı evin salonunda bir kanepede yatmaktadır. Eşi pazarcılık yapmakta kendisi ev hanımıdır. Eşinin iki kardeşine de oturdukları yerin yakınından ev tutup onların ev ile ilgili tüm masraflarını karşılamaktadırlar. Kayınbabası, kayınvalidesi öldüğünden beri 7 yıldır yanlarında kalmaktadır. Bakım verdiği süre boyunca yaz döneminde memleketine 15 günlük ziyaretlerde bulunmakta ve bu sürede eltisinden yardım almaktadır. Bakım sürecinde bazen de yaşlısı uyuduğu zamanlarda yakın yerde oturan arkadaşlarıyla görüşmektedir. Yaşlısının taşınıp kaldırılması sırasında eşinden yardım alan B10, altının değişmesi haricinde geriye kalan tüm aktivitelerde yaşlısını desteklemektedir. Bakım maaşını 2 yıldır almaktadır ve aldığı parayı yaşlısının bakımı ve çocuklarının eğitimi için harcamaktadır.

EK 6 – Fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Aslı Gözde AKIŞ
Doğum Tarihi ve Yeri : 19/08/1984 - BALIKESİR
Medeni Durum : Evli
Uyruk : T.C.

Eğitim Bilgileri

Lise Diploması : Balıkesir Edremit Anadolu Lisesi 1998-2002
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
 2002-2006
 : Anadolu Üniversitesi Halkla İlişkiler Bölümü 2004-2006
 : Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü 3. Sınıf 2009- ...
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gerontoloji Ana
 Bilim Dalı 2010-2013
 : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Felsefe Grubu Öğretmenliği 2009-2010

İş Deneyimi

2011-2012 : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Kısmi Zamanlı
 Çalışma

Verilen Eğitimler

04/2012 : Aydın-Nazilli Uzun Yaşam Merkezi - Yaşlı Bakım Sertifika
 Programı Eğitimlik- Yaşlılara Yönelik Bakım
04/2012 : Aydın Ay Melek Derneği- Yaşlı Bakım Sertifika Programı -

Evde Bakım ve Evde Bakımda Kullanılan Teknolojiler

Katıldığı /Yer Aldığı Konferanslar, Kurslar, Projeler

- 05/2005** : Uluslararası Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Sempozyumu Mayıs 2005, Antalya (katılımcı).
- 04/2010** : IV. Uluslararası Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Sempozyumu 28-30 Nisan 2010, Antalya (katılımcı)
- 06/2011** : “15 Haziran Yaşlılara Şiddet, Suistimal, İhmal ve Farkındalık Günü- Mor Fiyonk Kampanyası”. 15 Haziran 2011 Antalya Gazeteciler Cemiyeti (katılımcı, organizasyonda görevli yürütücü).
- 05/2012** : UNFPA ve HelpAge International ‘Voices of Older Persons’ A Contribution to the State of the World’s Older Persons 2012 Projesi Türkiye Ayağı- Araştırmacı ve Raportör
- 2012-2013** : Farklı Sosyo-Ekonomik Seviyedeki Kadınların Anti-Aging Eğilimleri: Antalya Örneği Projesi – Araştırmacı

Yabancı Dil Bilgisi

: İngilizce

E-Posta : **asligzd@hotmail.com**